

magazin istoric

ANUL XIV Nr. 5 (158) MAI 1980

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XIV
Nr. 5 (158)
mai 1980

Redactor șef

CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

①

②

③

④

SUMAR

TOTUL PENTRU FRONT, TOTUL PENTRU VICTORIE

● Măreața epopee a poporului român: Nicolae I. Dragodănescu, Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu ● Aviația română în lupta împotriva dușmanului comun: Mihail E. Ionescu ● Pe frontul de luptă pentru eliberarea Austriei și Cehoslovaciei: Alexandru D. Dușu ● De undeva, din linia 1: Marian Ștefan

2

9 MAI 1945 ● Umăr la umăr pentru înfringerea nazismului. De la Dukla la Praga: František Sedláček ● Trupele române eliberează Kuřimul: František Mainuš, Pavel Beneš ● Ultima cădere a cortinei: Forrest C. Pogue ● Ultimele zile ale războiului: Bernard Law Montgomery ● Războiul a fost câștigat!: Charles de Gaulle ● 9 mai 1945 în Piața Roșie: I.I. Jakubovski ● Nemulțumirile Legației naziste de la București: Nicolae Minei

20

BUREBISTA 2 050 ANI ● Tradiția organizării politice la geto-daci: Alexandru Vulpe ● Cetățile dacice din Sud-Estul Transilvaniei: Zoltán Székely

46

AL XV-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ȘTIINȚE ISTORICE ● Vechimea românilor și tinerețea lor de azi: Emil Condurachi ● România — țara în care științelor istorice li se acordă o foarte mare importanță: Aleksander Gieysztor

52

C. Dobrogeanu-Ghiere 125 ani de la naștere: Ion Mamina

55

1877-1878 ● Din însemnările unui țăran soldat: Gheorghe Buluță, Ștefan Cîrjalîu ● Bună prietenie și înțelegere: Ioan Lăcustă

58

● Concursul Magazin istoric...27 ● Cărți sosite la redacție...37 ● Poșta Magazin istoric...62

COPERTELE NOASTRE

① 9 Mai 1945: sfârșitul Germaniei hitleriste

②③ Viața la curtea otomană: ceremonie în palatul sultanului și scenă de dans. Vechi miniaturi turcești (1878. București-Istanbul: bună prietenie și înțelegere, p. 61)

④ Dorobanțul întors acasă între ai săi. Detaliu dintr-un tablou de G. Demetrescu Mirea, unul dintre pictorii Războiului de independență (Din însemnările unui țăran soldat, p. 58)

TOTUL PENTRU FRONT, TOTUL PENTRU VICTORIE

Măreța epopee a poporului român

La 25 ianuarie 1946, în Aula Școlii Superioare de Război, în fața a numeroase cadre din conducerea armatei și a Marelui Stat Major (Între cei prezenți se aflau și generalii C. Sănătescu, Costin Ionașcu, D. Eftimiu), colonelul Nicolae I. Dragodănescu¹ — șeful Secției III-operații din cadrul Marelui Stat Major (M. St. M.) — a prezentat expunerea intitulată Contribuția militară a României în războiul pentru libertate și dreptate². Deși unele date pe care le cuprinde au fost completate de cercetările ulterioare (autorul însuși mărturisește că și-a întocmit lucrarea „după datele ce cunoaștem până acum“), expunerea și-a păstrat aproape neștirbită valoarea, înscrind-se ca o primă evaluare militară globală a participării arma-

tei române la obținerea victoriei împotriva fascismului.

Expunerea reprezenta sinteza unei ample lucrări documentare, solicitată de guvernul român condus de dr. Petru Groza, prin Ministerul Afacerilor Străine, în vederea documentării delegației române care urma să participe la Conferința de pace de la Paris. Planul lucrării a fost dezbătut în mai multe ședințe cu șefii de secții ale M.St.M. și comandanții al unităților militare care posedau documente și date ce puteau ajuta la elaborarea ei. Au fost stabilite 12 capitole, însoțite de hărți, schițe și tabele, la redactarea cărora colonelul N.I. Dragodănescu a colaborat cu maiorul M. Bădescu — șeful Biroului 2 (Studii de ansamblu) din cadrul Secției III a M. St. M.; pentru problemele privind pregătirea militară a actului de la 23 August 1944, cei doi autori au beneficiat de concursul generalului de armată adjutant Constantin Sănătescu.

La sfârșitul lunii iunie 1945, lucrarea, împreună cu sinteza respectivă, au fost înaintate șefului M.St.M., generalul Costin Ionașcu, generalilor D. Eftimiu și C. Sănătescu. Puse la punct în lumina indicațiilor primite, cele două documente au fost aprobate, la sfârșitul anului 1945, de către șeful M. St. M. și înaintate conducerii Ministerului de Război pentru a fi remise Ministerului Afacerilor Străine.

Dată fiind valoarea ei deosebită, M. St. M. a organizat, la diferite eșaloane și nivele din

¹ Născut la Vălenii de Munte, în familia unui funcționar de poștă, N.I. Dragodănescu (1900-1966), după ce a absolvit Școala Superioară de Război, în 1934 a intrat în M.St.M., unde a lucrat până în 1942, participând la întocmirea unor planuri de apărare a României în cazul unui atac din partea statelor revizionisto-fasciste. După 23 August 1944, a revenit la M.St.M., devenind șef de birou și apoi, după încheierea războiului antihitlerist, șef al Secției III-operații.

² Arhiva Ministerului de Interne, Fond documentar, dosarul nr. 123, vol. 2, Documente originale M.St.M., filele 1-28.

cadrul armatei, un ciclu de conferințe pe baza materialelor documentare cuprinse în lucrarea elaborată de colonelul N.I. Dragodănescu.

Reproducem acest document, rămas necunoscut pînă azi publicului cititor. Întreruperile (pasaje de interes mai restrîns) au fost marcate prin trei puncte, iar explicațiile noastre prin paranteze drepte; sublinierile din text aparțin originalului. Precizăm, de asemenea, că ortografia în general, ca și denumirile geografice străine respectă pe cele din original.

Horia BRESTOIU,
Vasile BOBOCESCU

...Evident că într-un război total și un război de material cum a fost cel de-al doilea război mondial, aportul militar al fiecărui stat, pentru cauza Națiunilor Unite, reprezintă o sferă foarte vastă care depășește cadrul elementelor și materialelor minuite direct de către armată. Acest aport include suma tuturor bunurilor și a tuturor activităților întregii națiuni: toată contribuția efectivă la susținerea războiului.

Plecînd de la această premisă, pentru a evita omisiuni și suprapuneri cu sintezele ce se întocmesc de către diversele departamente, studiul nostru se va limita exclusiv la domeniul armatei.

Acest punct de vedere al M. St. M. pentru întocmirea unei sinteze finale a fost acceptat de către delegatul Ministerului Afacerilor Străine atunci cînd s-au stabilit bazele documentării generale.

În cadrul astfel precizat — adică al armatei — aportul militar al României cuprinde două părți distincte, pe care le vom prezenta succesiv:

În prima parte vom trata *acțiunea militară propriu-zisă*: valoarea ei strategică ca forță, timp, spațiu și rezultate obținute pe teatrul de operațiuni Sud-Estic și în ansamblul teatrului de război european.

În partea a doua, vom trata contribuția materială a armatei, adică materialele cu care

armata noastră a contribuit la ducerea războiului în favoarea Națiunilor Unite pe teatrul de operațiuni Sud-Estic.

Expunerea noastră va avea un caracter *statistic obiectiv*, adică vom prezenta aportul nostru pe bază de cifre *cunoscute* și de concluzii deduse direct din premise *recunoscute* oficial.

Însă o prezentare de cifre exclusiv în valoare absolută nu numai că ar fi dificil de urmărit într-o expunere orală, dar nici nu ar putea da o imagine clară și justă.

Făț de giganticele eforturi și imensele cantități de materiale cheltuite de către marile puteri, aportul adus de țările mici va trebui judecat nu numai după valoarea absolută a forței și materialului cu care ele au participat, dar, mai ales, după valoarea contribuției lor raportată la totalul posibilităților, la oportunitatea și eficacitatea cu care ele au acționat în profitul Națiunilor Unite.

Nu mai astfel, cifrele reci care le exprimă pot să aibă un sens precis, iar sacrificiile făcute să capete o justă apreciere.

Partea I-a (Acțiunea militară)

I. Importanța militară a poziției României pe teatrul de război european în august 1944

Prin așezarea ei geografică, prin resursele de care dispunea și mănunchiul de comunicații ce-l deținea, România a constituit un bastion deosebit de important, o poziție cheie a rezistenței germane atît pentru Frontul de Est, pentru stăpînirea Balcanilor, cît și, în general, pentru posibilitățile germane de a duce războiul contra Națiunilor Unite.

Pentru Frontul de Est, România se găsea în spațiul ce acoperea posibilitatea de învăluire a lanțului carpatic, care a constituit întotdeauna o barieră ușor de apărut și greu de trecut, pentru o înaintare dinspre Est către Cîmpia Ungară.

Stăpînirea întregii Peninsule Balcanice de către germani era condiționată neapărat de posesiunea României.

România constituia un bastion strategic de o importanță capitală nu numai pentru că se interpunea între forțele sovietice și cele ale marelui Tito, dar și pentru că pierderea Cîmpiei Dunării avea ca urmare întoarcerea tuturor forțelor germane din Balcani și interceptarea comunicațiilor lor.

Desfășurarea evenimentelor militare după 24 august 1944 a ilustrat aceste adevăruri strategice prin prăbușirea rezistenței germane din Balcani și împingerea aripilor de Sud a Frontului de Est în Cîmpia Ungară într-un timp record.

Prin resursele ei, România deținea poziția cea mai importantă pentru Germania. Petrolul românesc era sursa cea mai însemnată pentru alimentarea consumului general de război al Germaniei. Resursele alimentare și altele reprezentau, de asemenea, izvoare însemnate...

De aceea, la interogatoriul luat, feldmareșul von Rundstedt a afirmat că una din cauzele principale pentru care Germania a pierdut războiul este pierderea resurselor din România și în special petrolul.

În fine, la importanța militară a poziției României, trebuie să mai adăugăm valoarea forțelor ei.

În august 1944 ea dispunea de: 20 divizii angajate pe front + 8 divizii în interior (din care 7 în refacere) + 20 divizii de recruți cu efective și dotare reduse¹, ceea ce însumează valoarea a circa 40 divizii cu efective normale. La aceasta mai adăugăm și unitățile navale române²...

În concluzie, România reprezenta, prin poziția și aportul ei militar, o importanță de *prim ordin* pentru Germania.

Ca urmare, chiar numai simpla ieșire din cauză a României ar fi adus, *ipso facto*, avantaje militare importante cauzei Națiunilor Unite.

Dar actul de la 23 August 1944 nu s-a limitat exclusiv la faptul static al ieșirii din cauză, ci el a fost urmat *imediat* de o acțiune militară efectivă în contra germano-maghiarilor, ceea ce a sporit într-o măsură considerabilă avantajele determinante aduse de către România Națiunilor Unite.

II. Forțele cu care a acționat România și pierderile [suferite de ea] în războiul antihitlerist

Înainte de a înfățișa rezultatele acțiunii noastre militare pe teatrul de operațiuni Sud-Estic, precum și avantajele strategice pe care

această acțiune le-a adus cauzei Națiunilor Unite în ansamblul teatrului de război european, vom arăta forțele cu care armata română a acționat și pierderile în oameni ce le-a avut... Numărul de mari unități ca și efectivul total cu care am acționat în decursul acestui război au variat de la 29 divizii (din care 20 de recruți)³, cu un efectiv total de 385 847⁴ cite au operat în prima fază a curățirii teritoriului de germani și acoperirii frontiere de Nord, pînă la 15 divizii, cu un efectiv total de 185 567, care au acționat în operațiunile din Cehoslovacia⁵.

Această variațiune este cauzată nu numai de pierderile avute, dar în special de reorganizările devenite necesare și contopirile ce au rezultat din îndeplinirea clauzelor Protocolului Militar încheiat, la 26 oct. 1944, între Comandamentul sovietic și Comandamentul român. Prin acel protocol s-a hotărît: numărul, felul și organizarea M[arilor] U[nițăți] cu care armata română să continue operațiunile, stabilindu-se un plafon de 185 567 oameni. Pentru menținerea acestui plafon s-au trimis treptat din interior, sub formă de unități de marș și trimeri izolate, completările care au acoperit pierderile suferite. Aceste pierderi au însumat un total de 169 822 morți, răniți și dispăruți, după evidența Secției I-a la sfîrșitul operațiunilor...

Dacă privim pierderile raportate procentual la totalul necesar încadrării M.U. stabilit prin protocolul menționat, precum și raportate procentual la elementele luptătoare ale marilor unități, putem face observațiunea foarte importantă că:

— M.U. române au avut pierderi care au depășit un rînd de efective luptătoare.

Pierderile în materiale sînt tot atît de însemnate. Astfel pierderile au reprezentat [de la o unitate la alta] pentru armata de uscat următoarele procente: armament de la 15-40 %, material geniu, transmisiuni și echipament 10-60 %, auto 20 %, iar pentru Aeronautică 10-60 % și chiar 95 % pentru bombardierele în picaj.

Concluziuni:

1. Prin numărul de M.U. și efectivele cu care România luptă alături de marea armată roșie pentru cauza Națiunilor Unite, începînd de la 23 August 1944 și pînă la terminarea războiului, [ea] se situează, pe teatrul de război european, imediat după cele 3 mari puteri, adică în fruntea tuturor țărilor mici [și mijlocii] din Europa, inclusiv Franța.

De aceea, cu drept cuvînt unii comentatori au afirmat că România s-a clasat, din punct

³ În realitate au acționat 37 divizii (inclusiv Divizia „Tudor Vladimirescu”), dintre care 16 divizii cu efective de război și 21 divizii de instrucție.

⁴ Cercetările ulterioare au stabilit că efectivele totale ale armatei române participante la insurecție s-au ridicat la 465 659 militari (*Magazin istoric*, nr. 8/1974).

⁵ În realitate, sfîrșitul războiului a găsit pe front 16 divizii, care împreună cu celelalte unități și formațiuni, inclusiv completările aflate în drum spre front, însumau 198 552 luptători (*România în războiul antihitlerist*, 1966 — în continuare R.R.A. —, p. 583). Conform cifrelor indicate de aceeași lucrare (p. 703), totalul efectivelor angajate de România în război a atins cifra de 538 536 militari.

de vedere al efectivelor participante, în rândul al patrulea printre toate puterile care au luptat în Europa.

În adevăr, după pustiitoarea invazie germană, căreia nu i-au putut rezista și nu a putut-o refuza pe continentul european decât Rusia Sovietică, toate țările, inclusiv cele cu imperii coloniale, ca Franța, Olanda, Belgia, nu au mai putut pune în acțiune în Europa, tocmai în faza decisivă a războiului, decât mult mai puține forțe organizate.

Astfel, după datele ce cunoaștem pînă acum: — Belgia și Olanda au acționat cu cîte o divizie,

— Franța cu 11 divizii,

— Polonia cu 7 M.U. + 1 corp expediționar,

— Cehoslovacia cu 3-4 M.U.,

— Iugoslavia cu circa 14 M.U.,

— Bulgaria cu 8-10 M.U.,

— Ungaria, deși, prin Convenția de armistițiu încheiată la 20 ianuarie 1945, se obliga să acționeze cu nu mai puțin de 8 divizii, totuși nu apare în operațiuni cu nici o M.U. de partea Aliaților, pînă la capitularea Germaniei¹.

2. Contribuțiunea în efective reprezintă pentru România un efort total, fără rețențe, fără rezerve, dacă se ține seama de faptul că țara noastră a avut pierderi însemnate anterior și că o parte din teritoriul și populația ei fuseseră răpite prin Diktatul de la Viena.

3. Acest efort total este o mărturie a loialității și sincerității cu care România a îndeplinit obligațiunea contractată față de Națiunile Unite prin Convenția de armistițiu, care la art. 1 prevedea obligațiunea de a participa cu nu mai puțin de 12 divizii.

4. În fine, o ultimă concluziune este aceea că această contribuție în efective și M.U. organizate a fost imediată și continuu susținută, în ciuda pierderilor destul de însemnate pe care le-am avut și a dificultăților inerente modificărilor de organizare ce au fost efectuate chiar pe timpul acestui război.

III. Rezultatele obținute de acțiunea militară română pe teatrul de operațiuni Sud-Estic și avantajele aduse Națiunilor Unite

1. Întoarcerea armelor de către România în contra germano-maghiarilor la 24 august 1944 a adus o importantă modificare a raportului

¹ Cu titlu informativ, din lucrarea lui F.C. Pogue, pe care o mai folosim în acest număr (vezi p. 24), desprindem situația forțelor aliate pe teatrele de operații din Europa, așa cum rezultă de dintr-un raport întocmit de biroul de informații al generalului Marshall, în ziua de 12 decembrie 1944:

Frontul occidental	43 divizii	1 776 360	pe 256 mile front (americani)
	8 divizii	277 184	pe 315 mile (francezi)
	15 divizii	pe 195 mile	(englezi și alții)
Frontul italian	6 divizii	pe 70 mile	(americani)
	15 divizii	pe 113 mile	(englezi și alții)
Frontul dalmat	9-10 divizii	30 000	pe 340 mile (partizani iugoslavi)
Frontul rus	440 divizii	3 500 000	pe 1 450 mile (rusi)
	12 divizii	140 000	pe 100 mile (români)
	7 divizii	21 000	(iugoslavi).

² De fapt, operații militare împotriva trupelor germane au fost inițiate chiar în seara și noaptea de 23 spre 24 august, starea de război fiind declarată la 24 august 1944.

de forțe dintre Germania și Națiunile Unite pe teatrul de operațiuni Sud-Estic.

În adevăr, Germania pierde în mod direct valoarea a:

— circa 40 divizii române (din care 20 pe front³, iar restul în interior), care reprezintă totalul posibilităților române dacă s-ar fi continuat lupta pînă la ultima extremitate;

— 24 divizii germane angajate pe frontul român, care, sub presiunea armatei sovietice și cu liniile de retragere tăiate prin acțiunea română, au fost anihilate de către forțele sovietice;

— în plus, efectivele germane capturate sau nimicite de către forțele române pe teritoriul nostru în cele 8 zile care au urmat actului de la 23 August 1944. Aceste efective se cifrează la 53 159 prizonieri + 5 000⁴ morți, adică echivalentul a circa 6 divizii. În total, deci, [naziștii au pierdut] valoarea a 70 divizii, la care, dacă se adaugă faptul că România a luptat pînă la capitularea Germaniei în contra ei cu o medie de mai mult de 15 divizii, putem conchide că:

România, prin acțiunea sa militară, a făcut ca raportul general de forțe dintre Germania și Națiunile Unite să fie modificat cu valoarea a 85 divizii în profitul Națiunilor Unite.

Aceasta reprezintă o răsturnare a raportului de forțe atât de importantă încît pentru momentul și regiunea în care ea s-a produs poate fi considerată determinantă pentru scurtarea rezistenței germane.

2. Acțiunea militară românească a înlesnit și a contribuit în condițiuni maxime la manevra strategică a armatelor sovietice atât pentru întoarcerea forțelor germane din Balcani cît și pentru pătrunderea în Europa Centrală.

a) Pentru întoarcerea forțelor germane din Balcani era necesară înaintarea forțelor sovietice prin Cîmpia Munteniei și Olteniei, spre a face joncțiunea cu forțele mareșalului Tito, interceptînd astfel toate liniile de retragere ale forțelor germane din Grecia și Bulgaria.

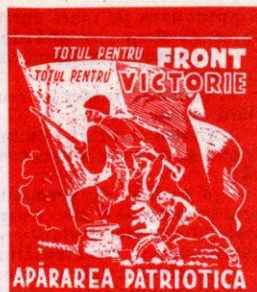
Era indicată o înaintare cît mai rapidă, pentru ca forțele germane să nu mai aibă timpul material de a organiza o întîrziere care să asigure scurgerea lor către Nord sau Nord-Vest.

Repezițiunea acestei înaintări era condiționată însă de trei factori:

— înlăturarea rezistențelor germane ce s-ar

³ După R.J. (p. 1 447) rezultă că pe front se aflau 23 divizii și 5 comandanțe de valoare a 5 brigăzi.

⁴ Conform datelor indicate în R.R.A. (p. 705), pierderile germane au fost de 56 455 prizonieri și 5 048 morți.

fi putut crea pe toate cursurile de apă ce traversează cîmpia valahă de la Nord la Sud, — siguranța pe Carpații Meridionali și pe Dunăre,

— teritoriul intact în comunicații și resurse (fără distrugerii).

Acțiunea militară românească a izbutit pe deplin să procure acești trei factori, prin aceea că:

— a curățat de germani tot teritoriul propriu în timp de 8 zile, astfel încît marșul strategic al armatei sovietice s-a executat nestîngherit pînă la trecerea Dunării la T. Severin,

— a asigurat debarcaerile de Nord ale Carpaților Meridionali cu Armata 1 și a efectuat acoperirea Dunării de la Călărași pînă la Baziaș cu 2 corpuri de armată,

— a împiedicat pe germani de a executa distrugerea atît a comunicațiilor cît și a depozitelor de carburanți și resurselor de tot felul.

În adevăr, Comunicatul sovietic din 5 oct. ora 8 confirmă operarea joncțiunii cu forțele iugoslave în termenii următori: „În cursul zilei de 4 octombrie... la Sud-Vest de orașul românesc T. Severin, trupele noastre au înaintat și cucerit prin lupte pe teritoriul iugoslav localitățile Stubic, Iasevița... și stațiile de cale ferată Brestovați și Vratarnița.

Trupele noastre s-au unit cu unitățile armatei populare de eliberare a Iugoslaviei și în comun cu ele au dus lupte de încercuire a trupelor germane în regiunea de la Vest de Negotin“.

Așadar, după numai 41 zile de la actul României din noaptea de 23/24 august, forțele sovietice, parcurgînd o distanță de 620 km, de la Birlad pînă la Turnu Severin, au ajuns la joncțiunea cu forțele iugoslave, realizînd întoarcerea strategică a forțelor germane din Balcani. Este o performanță care pune în lumină valoarea înlesnirii și contribuției adusă pentru marea manevră strategică a forțelor sovietice de către acțiunea militară românească, care a inițiat și executat pe cont propriu: curățirea germanilor, acoperirea pe Carpați și Dunăre, precum și menținerea intactă a comunicațiilor și resurselor.

b) Pentru pătrunderea în Europa Centrală, direcția strategică cea mai favorabilă a fost din toate timpurile valea Dunării.

Pe această cale de invazie s-au succedat în decursul istoriei expansiunile sau pătrunderile cele mai multe din Europa...

Porțiunea Dunării de mijloc, între Linz și Estergom, este de cea mai mare importanță strategică pentru stăpînirea Europei Centrale, deoarece ea comandă toate comunicațiile ce se îndreaptă spre Dunăre.

Dar pentru o ofensivă din Est sau Sud, accesul la această regiune este strălucit de o barieră foarte tare și anume arcul format de Alpi - Carpați - Sudeți. Această barieră a fost atît de seriosă, încît marile invazii din trecut s-au făcut în general numai prin trei regiuni:

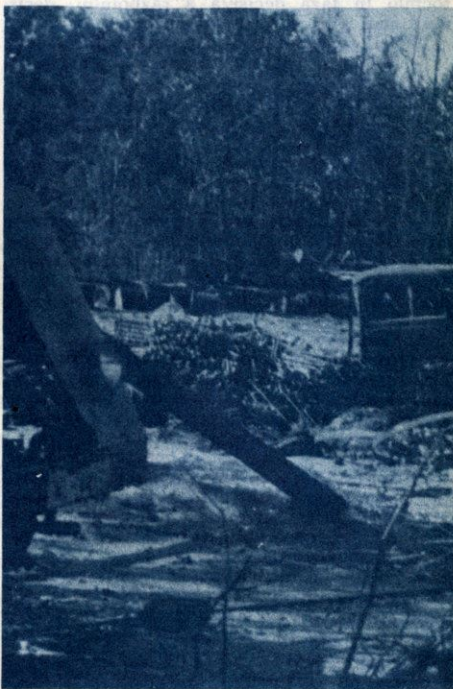
— de la Sud, de către turci, prin spărtura dintre Alpii Dinarici și Carpați,

— de la Est, prin Pasul Tătarilor,

— de la Nord-Est, prin Poarta Moravă.

Munții, în general, sînt și azi ușor de apărat și greu de trecut; au dovedit-o operațiunile grele duse pentru trecerea Apeninilor de către forțele engleze, operațiunile reușite ale marelui Tito în munții Iugoslaviei și insuccesul germanilor în Caucaz.

Pentru înlăturarea acestei bariere strategice ce străjuiește accesul în valea Dunării mij-

locii, acțiunea militară românească a adus două contribuțiuni esențiale:

— o primă contribuție: prin efectuarea promptă și rapidă a curățirii teritoriului de germani, a făcut imposibil pentru aceștia de a organiza vreo rezistență sau întîrziere, atît pe linia fortificată Focșani-Brăila, pe întreaga cîmpie valahă, cît și pe Carpații Meridionali, unde o ocupare a defileelor le-ar fi permis să încerce o sensibilă cîștigare de timp,

— o a doua contribuție: prin executarea acoperirii în Transilvania, cîlare pe masivul Bihorului, cu forțele proprii, între 23 august și 11 septembrie, cînd se primesc primele elemente de întărire sovietice și, ulterior, împreună cu forțele sovietice; operațiuni care au pus de asemenea pe germano-maghiari în imposibilitate de a ocupa defileele Carpaților Meridionali cu forțe din afară și de a organiza apărarea Munților Apuseni, care constituiesc ultima barieră spre Cîmpia Tisei.

Aceste contribuțiuni aduse de acțiunea militară românească au fost magistral folosite de către comandamentul sovietic, astfel încît

44 zile după 23 August, grosurile sovietice debusează, la 6 oct., 1944, în Cîmpia Tisei, adică la o distanță de circa 900 km de zona în care se găseau în Moldova la 23 August.

O recunoaștere pe cît de loială pe atît de înălțătoare pentru noi o găsim în Ordinul de zi nr. 346 din 23 sept. 1944 al domnului general Managarov, care afirmă: „Unitățile române

c) Dar aportul nostru militar nu s-a limitat aci. Armata română a participat, în continuare, efectiv la marea ofensivă sovietică executată

Tehnică de luptă germană, nimicată de forțele insurecționale române în zona din Nordul Bucureștilor

În pp. 2-3: primite cu însuflețire de întregul nostru popor, trupele române se întorc în țară de pe cîmpurile de luptă

care au acționat sub ordinele grupului de armate, oprind năvala trupelor germane și ungare, au acoperit mișcarea trupelor roșii spre Cîmpia Ungariei și au luat parte activă la cucerirea orașului Arad.

În condiții de luptă, unitățile și subunitățile române, în condiții grele de regroupare, au dovedit bărbăție și dîrzenie și au îndeplinit cu cinste misiunea înaltă ce li s-a încredințat.

Din punctul de vedere al ansamblului operațiunilor Națiunilor Unite pe teatrul de război european, care la acea epocă vizau în primul rînd o încercuire completă, cît mai strînsă, cît mai grabnică pentru o presiune concentrică asupra Germaniei, desigur că aportul acțiunii militare române reprezintă o deosebită valoare strategică.

de Fronturile 2 și 3 ucrainene pentru pătrunderea în Europa Centrală, ofensivă de mare anvergură și foarte bogată în rezultate: eliberarea Ardealului de Nord, înfringerea Ungariei, eliberarea Cehoslovaciei și a Austriei... În prezenta expunere, noi vom încerca să sintetizăm rolul și aportul strategic al forțelor noastre în cadrul acestei ofensive așa cum rezultă din desfășurarea generală a operațiunilor.

După cum am mai arătat, direcția principală de pătrundere în Europa Centrală este valea Dunării și anume, Dunărea mijlocie, de la Estergom la Linz. Aceasta a fost direcțiunea pe care s-au axat, de o parte și de cealaltă a Dunării, grosurile Fronturilor 2 și 3 ucrainene.

Dar ajungerea la și efectuarea înaintării cu grosul pe valea Dunării mijlocii a implicat pentru Frontul 2 ucrainean 2 serii de alte operațiuni deosebit de importante:

— o serie de operațiuni prealabile, în scopul de a cuceri o bază de operațiuni la Sud-Est de Ipel (Ungaria de Est și Transilvania); aceste operațiuni constau în: lichidarea in-

Acționând cu hotărâre, armata română și formațiunile de luptă patriotice, având sprijinul întregului popor, au capturat în zilele insurecției 56 455 prizonieri hitleriști

trîndului format de germano-maghiari în Ardealul de Nord; cucerirea trecerilor peste Tisa; străpungerea ultimei bariere ce se opunea la intrarea în valea Dunării de mijloc, și anume: Budapesta, Munții Matra, Bükk și Hegyalja;

— o serie de operațiuni concomitente cu înaintarea din valea Dunării mijlocii, vizînd angajarea fără răgaz a forțelor inamice din Slovacia, Moravia și apoi Boemia și interceptarea succesivă a comunicațiilor din văile Hron, Nitra, Váh, Morava, pe care acele forțe inamice ar fi putut cădea în flancul și spatele grosului care înainta pe Dunărea mijlocie.

Este deci vorba de operațiuni duse de un grup de forțe constituind o puternică flanc-gardă strategică operînd pe axul Mișcolț-Praga, care asigura înaintarea grosului pe valea Dunării și făcea legătura cu Frontul 4 ucrainean, deschizînd, în legătură cu acesta, succesiv, toate trecerile din Carpați și Beskizi în care germanii mai rezistau încă.

În ambele serii de operațiuni ale Frontului 2 ucrainean, atît cele prealabile cît și cele concomitente pătrunderii grosului sovietic pe valea Dunării mijlocii, forțele române au luptat alături de forțele sovietice.

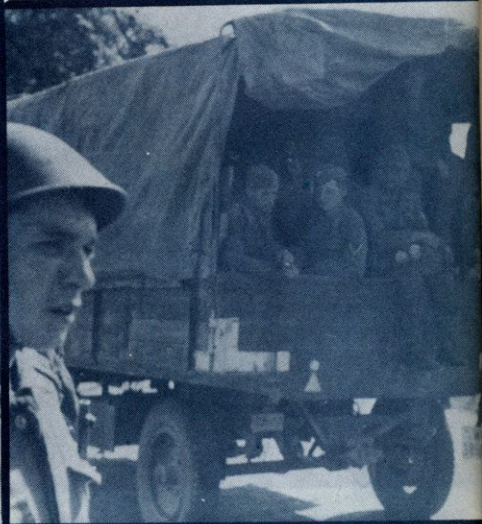
Acțiunea militară românească a dat deci în continuare un aport substanțial și bogat în rezultate pe care l-am putea concretiza pe scurt astfel:

— *În cadrul operațiunilor prealabile. La eliberarea Ardealului de Nord între 20 sept.-25 oct. 1944:* cele două armate române — Armata 4 (cu 12 divizii, ulterior 8) și Armata 1 (cu 4 divizii)¹ — cooperînd cu forțele so-

vietice, două armate² (Armata 27 și inițial Armata 7 gardă, ulterior Armata 40) dau bătăliile pentru forțarea Mureșului, pentru cucerirea Clujului, Salontei și Oradiei și execută apoi urmărirea pînă la frontiera de Nord.

— *La forțarea Tisei.* După ce forțele sovietice au realizat un cap de pod în zona Seghedin și după bătăliile de la Debrețin, Szolnok și Nyregyhaza, la care forțele noastre au participat cu 8 divizii, pentru lichidarea forțelor inamice de la Est de Tisa, se trece la forțarea Tisei, între 20 octombrie și 23 noiembrie.

Forțele noastre participă la această forțare astfel: Armata 4 realizează 2 capete de pod la Tokaj (11. XI) și Csigand (28. XI); Armata 1

realizează capete de pod în zona Csongrad (22. X), Tisa Ug (22. X), și Tisa Csege (9. XI).

— *La străpungerea ultimei bariere: Budapesta-Munții Bükk și Hegyalja* forțele noastre participă astfel: Armata 4 (8 divizii) cucerește masivul Hegyalja și închide, la 20. XII, valea Hernadului. Armata 1 cu 1 c[orp] a[rmată] (2 divizii) participă la cucerirea centrului Miskolcz și străpungerea masivului Bükk la 25. XII. 1944, iar cu 1 c.a. (3 divizii) participă, între 23. X. [1944] și 15. I. [1945], la cucerirea Budapestei, unde reprezintă 1/3 din forțele atacatoare.

— *În cadrul operațiunilor concomitente.* Forțele române (14 și apoi 15 divizii), în coo-

¹ Între 21 septembrie și 7 octombrie 1944, Armata 1 a avut în componere 6 divizii, iar după 8 octombrie, odată cu trecerea ei în Ungaria, a primit în componerea sa și Corpul 4 armată (2 divizii).

² În luna septembrie, pe teritoriul României au activat 6 armate terestre sovietice, sprijinite de o armată aeriană.

perare cu o parte din forțele Frontului 2 ucrainean, au realizat o înaintare de circa 400 km pe axul Miskolcz-Praga, traversând 7 masivi muntoși (Tatra Mică, Munții Metalici, Javorina, Fatra Mare, Fatra Mică, Nitra și Carpații Albi) și forțând 4 cursuri de apă (Hron, Nitra, Váh și Morava).

Forțele române au acționat pe un front care reprezintă în medie jumătate din lățimea Cehoslovaciei și au dat o serie de bătălii foarte grele.

Operațiunile executate de forțele noastre în cooperare cu forțele sovietice, pe această direcțiune, au îndeplinit cu succes misiunile strategice pe care le-am arătat: angajarea continuă a forțelor inamice cu interceptarea succesivă a diverselor văi pe care acestea puteau cădea în flancul sau spatele grosului care înainta pe valea Dunării mijlocii și, în același timp, în acord cu operațiunile duse de Frontul 4 ucrainean, anihilarea forțelor inamice care mai rezistau în defileele Carpaților, Beskizilor și în Poarta Moravă.

Astfel:

— După bătăliile de la Szina — Turna, Rojnyava și Zvolen, Armatele 1 și 4 române, în cooperare cu Armata 40 sovietică, interceptează Hronul la 19 martie.

La 25 martie, grosul Frontului 2 ucrainean cucerește Estergomul în valea Dunării mijlocii.

— După bătăliile de la Banska Bistria (Armata 4) și Munții Nitra (Armata 1), văile Nitra și Váh sînt interceptate, respectiv, la 2 și 4 aprilie de către Armata 1, în cooperare cu Armata 40 sovietică și Armata 53 sovietică, iar Armata 4 română face legătura cu Fron-

tul 4 ucrainean, la Vest de Fatra Mare.

În acest timp, grosul Frontului 2 ucrainean, înaintînd pe valea Dunării mijlocii, cucerește, la 4 aprilie, Bratislava.

— Pe timpul bătăliei Vienei, care începe la 6 aprilie, pentru Frontul 3 ucrainean, și la

10 aprilie, pentru Frontul 2 ucrainean, iar la 13 aprilie este terminată, forțele noastre, în cooperare cu forțele sovietice (Armata 40 și Armata 53), traversează Carpații Albi, înaintînd către Nord-Vest, între valea Moravei și valea Văhului, făcînd în acest mod siguranța contra forțelor inamice din Poarta Moravă.

— După cucerirea Vienei de către grosurile Frontului 2 ucrainean și 3 ucrainean, forțele noastre înaintează spre Nord, călare pe valea Moravei, pînă la 30 aprilie, concomitent cu ofensiva Frontului 4 ucrainean care la 30 aprilie cucerește Moravska Ostrava. Se realizează astfel deschiderea Porții Morave.

— Ulterior, forțele române atacă spre Nord-Vest, concurînd cu forțele sovietice din Frontul 2 și 4 ucrainean, pentru a cuceri regiunea Olmütz-Prostejov (8 mai 1945), dată la care intervine capitularea necondiționată.

Între 9 și 12 mai 1945, forțele noastre execută urmărirea inamicului în direcția generală Praga.

Evident că operațiunile duse de către forțele române, în cooperare cu forțele sovietice, pe axul Miskolcz-Praga, au fost deosebit de grele nu numai prin natura misiunii și a terenului care au implicat atacuri și eforturi continue susținute pentru a angaja neîncetat pe inamic și a-i smulge succesiv posesiunea atîtor masivi muntoși și a comunicațiilor din văile rîurilor ce îi separau, dar și din cauza anotimpului, comunicațiilor precare, lipsei echipamentului de munte și slabei dotări în mijloace de transport a trupelor noastre.

Pentru succesele obținute, trupele române au fost distinse de către generalissimul Stalin cu citarea în șapte ordine de zi alături de forțele sovietice cu care au cooperat¹.

Astfel au fost citate:

¹ Operațiunile militare ale armatei române pe frontul antihitlerist, pentru eliberarea Ungariei, Austriei și Cehoslovaciei au fost evocate în calendarul publicat de Magazin istoric, nr. 1-5/1980.

Aviația română în lupta împotriva dușmanului comun

— Armata 4 prin ord[inele] de zi din 25 martie și 4 aprilie, pentru cucerirea orașelor Banská Bystrica și Kremnița,

— Armata 1 prin Ord. de zi din 5 aprilie, pentru cucerirea orașului Banovce, după forțarea râului Nitra,

— Corpul Aerian, prin Ord. de zi din 4 aprilie (cucerirea orașului Kremnița),

— Reg. 2 care de luptă prin ord[inele] de zi din 30 și 31 martie, 4 și 17 aprilie, respectiv, pentru forțarea râurilor Nitra și Hron; cucerirea orașelor Nitra și Galanta; cucerirea orașului Bratislava; cucerirea centrului petrolifer Tzisdorf.

3. Acțiunea militară a României s-a declanșat într-un moment în care nu se precizase încă înfrângerea Germaniei și a produs o influență politică-militară determinantă în favoarea Națiunilor Unite.

În august 1944, deși Germania suferise succesive înfringeri de ordin general strategic, totuși, printr-o rezistență fanatică, ținea încă frontul departe de hotarele ei și de principalele ei surse de alimentare.

Ne amintim cum propaganda germană se aplicase cu persuasiune și cu oarecare efect să convingă opinia publică internațională că rezistența germană va fi nelimitată sau în orice caz extrem de lungă, că Germania nu va capitula niciodată, că, în fine, ea va pune în acțiune arme secrete cu care să obțină acest rezultat, ba chiar și victoria. În plus, exemplul Italiei nu era, la acea epocă, ispititor ca rezultate și consecințe imediate.

În această situație, acțiunea militară românească a reprezentat un act de curaj, iar caracterizarea lui ca atare și la momentul în care a fost săvârșit au fost recunoscute pe deplin prin *Decretul din 6 iulie 1945 al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.* pentru decorarea cu Ordinul „Victoria” a M.S. Regelui Mihai astfel:

„Pentru *actul curajos* al cuceririi hotărâre a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alierea cu Națiunile Unite, *în clipa când încă nu se precizase clar* înfrângerea Germaniei, M.S. Mihai I, Regele României, se decorează cu Ordinul «Victoria»”.

În fine, credem just a adăuga că acțiunea noastră de la 23 August a avut repercusiuni și a influențat în mod hotărâtor asupra celorlalte state care se găseau în situații similare, Bulgaria și Finlanda, care la scurt timp au încetat ostilitățile contra Națiunilor Unite.

Astfel, imediat după ce operațiunile noastre de curățirea teritoriului de germani fuseseră cu succes terminate, se produce, la 4 septembrie 1944, ruperea relațiilor cu Germania din partea Bulgariei, care la 6 sept. cere pace, și încetarea ostilităților contra U.R.S.S. din partea Finlandei.

Încă din primele zile ale insurecției din august 1944, trupele române au început cooperarea cu forțele armate ale coaliției anti-hitleriste.

La începutul lunii septembrie, Marele Stat Major român a stabilit legături de colaborare în domeniul forțelor aeriene și cu comandamentul aviației strategice aliate din Mediterana (Mediterranean Allied Strategic Air Force — M.A.S.A.F.). Factorii implicați direct în această cooperare au fost Statul major al Aerului, organ de concepție și conducere a operațiilor forțelor aeriene române, și reprezentanța americană din Comisia aliată de control din România. Partea română a furnizat, zilnic, informații și fotografii luate de către aviația de recunoaștere și observație asupra obiectivelor militare inamice din Ungaria și Iugoslavia: aerodromurile, poduri, gări, deplasări sau concentrări de trupe și tehnică de luptă. Reprezentanța militară americană a transmis aceste informații către M.A.S.A.F., care le-a utilizat în planificarea operațiilor aeriene în Sud-Estul Europei.

După 23 August 1944, M.A.S.A.F. a hotărât să-și concentreze eforturile asupra sistemului de comunicații germane din Sud-Estul Europei, bombardând puternic rutele feroviare și terestre care traversau Dunărea și Tisa și prin care naziștii își evacuas trupele. În prima săptămână a lunii septembrie, bombardierile americane și engleze au efectuat atacuri masive asupra unor obiective militare situate în localitățile iugoslave Nis, Kraljevo, Novi Sad, Brod, Sarajevo, Leskovac, lansând, în cursul a 1 373 ieșiri-avion, 3 000 tone de bombe. În Ungaria, în cursul lunii septembrie, bombardamentele s-au concentrat asupra podurilor de la Szolnok și Szeged (peste Tisa) și a celor de la Szob și Baja (peste Dunăre); au fost atacate, de asemenea, triajele Gărilor Debrecin, Cegled, Győr etc. În total, aviația strategică din Mediterana a întreprins deasupra Ungariei, în acel interval, 852 ieșiri-avion, lansând 2 000 tone de bombe.

Marele Stat Major român a sprijinit din plin aceste acțiuni. Câteva mărturii documentare, rămase inedite până acum, confirmă acest lucru. Două note, intitulate „Obiec-

tive de bățut de aviația anglo-americană" emise de M.St.M., datate 13 și, respectiv, 14 septembrie 1944, specifică rutele și punctele unde aviația românească depistase un trafic intens sau aglomerări de trupe naziste. Ambele documente au parvenit Aliatilor. În prima dintre aceste note erau indicate Soselele Bela Crkva (Iugoslavia) — Răcășdia și Ciucea — Bratca (ultimele două în Nord-Vestul țării noastre, aflate în teritoriul încă ocupat de hitleriști). În al doilea document erau înscrise următoarele obiective din Ungaria: Békéscsaba-Oroszháza și Szentes, unde existau aglomerări de trupe și un intens trafic pe calea ferată și Csongrád (podul peste Tisa), Szeged (podurile peste Tisa) și Vrsac — localitate din Iugoslavia unde se aflau strânse numeroase forțe dușmane. Există și un document din 11 septembrie, dat de comandamentul Armatei 1 române, prin care erau transmise informații despre afluirea unor forțe motorizate inamice din zona Vrsac spre Timișoara, cerându-se ca forțele aeriene să atace „aceste coloane”.

Partea română informa M.A.S.A.F. și despre rezultatele bombardamentelor întreprinse de aviația anglo-americană împotriva obiectivelor inamice. La 17 septembrie, Statul major al Aerului transmitea rezultatele misiunii de recunoaștere și observație efectuate de avioane românești în zona Timișoara-Vrsac-Belgrad, Kikinda, Senta. Documentul semnală distrugerile provocate Gărilor Belgrad, Smederevo, Szeged, Oroszháza, aerodromului Novisad, instalațiilor portuare din Smederevo, Belgrad, Novi Sad, precum și podurilor de la Senta și Szeged (peste Tisa) și a celor de la Novi Sad (peste Dunăre). Odată cu evaluarea avarilor, erau furnizate și informații privind numărul garniturilor de tren încă intacte în zonele respective, precum și obiectivele economice aflate în funcțiune pe teritoriul controlat de dușman.

La rîndul său, M.A.S.A.F. transmitea M.St.M. român informări relative la efectele bombardamentelor anglo-americane întreprinse după primirea fotografiilor și informațiilor românești. Un document din 4 septembrie 1944, arată că „aviația americană a bombardat cu rezultate bune unele obiective militare din Ungaria, indicate de Marele Stat Major român (subl. n.)”. Astfel, pe un singur aerodrom, au fost distruse sau avariate 200 aparate inamice”. Numai în cursul lunii septembrie 1944, americanii au pus la dispoziția Statului major al forțelor aeriene române aproximativ 40 fotografii ale aerodromelor, inamice din Ungaria. Interpretarea acestor fotografii a permis întocmirea de către specialiștii români a unor sinteze, care evaluau forța aeriană inamică și dislocarea ei.

În ansamblul ei, contribuția aviației române de recunoaștere și observație, în lunile septembrie-noiembrie 1944, cifrată la 286 ieșiri-avion, dintre care aproape 50 misiuni de fotografiere, a constituit un sprijin prețios la lupta împotriva Germaniei hitleriste pe acest teatru de operațiuni.

Căpitan Mihail E. IONESCU

Pe frontul de luptă pentru eliberarea Austriei și Cehoslovaciei

România în războiul antihitlerist

Primele zile ale lunii mai 1945 au fost și ultimele zile ale mașinii de război hitleriste. Prin acțiunile coordonate ale armatelor coaliției antifasciste și ale mișcărilor de rezistență din diferite țări, puterea militară a celui de-al III-lea Reich a fost complet nimicită.

În acest număr, calendarul nostru rememorează cele din urmă acțiuni ale armatei române pe frontul antihitlerist.

1 mai. În Piața Victoriei din București se desfășoară marele miting al oamenilor muncii cu prilejul zilei de 1 Mai. În chemarea lansată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, maselor populare, întregului popor li se cerea să facă totul pentru ca România să devină „o țară nu numai liberă, dar și puternică”.

Din *Comunicatul Marelui Stat Major român*: „Trupele noastre, continuând acțiunea ofensivă la Vest de riul Morava, au azvîrlit trupele inamice către Nord, cucerind importantul oraș și nod de comunicații Staré Mestó¹, precum și alte 25 localități; între care: Uhrice, Chvalkovice, Nemochovice și Brankovice. Între riul Morava și Váh trupele noastre, în plină înaintare, au cucerit importante localități: Nezdenice, Stary Hrozenkov, Zitkova, precum și Nemsova, important nod de comunicații de pe valea Váhuului...”

¹ Denumirile de localități străine cuprinse în citate sînt redată așa cum figurează ele în documentele de arhivă folosite.

Continuându-și acțiunile ofensive, Armata 4 română zdrobește (cu Corpul 6) apărarea inamicului de pe pantele de Est ale Munților Beskizii Apuseni și trece la urmărirea trupelor hitleriste intrate în retragere. Corpul 2, din cadrul aceleiași armate, cucerește ultimele înălțimi din partea nordică a Munților Carpații Albi.

Armata 1 își dezvoltă ofensiva pe direcția orașului Olomouc și, după o înaintare de 12-16 km, eliberează orașul Staré Mestó n. Morave. Din *Raportul Diviziei 2 munte*: „În orașul Staré Mestó autoritățile și populația cehoslovacă au îmbrățișat și primit cu flori pe primii ostași români pătrunși în oraș și au arătat toată sollicitudinea pentru armata română. Același fapt s-a petrecut și în localitățile Vnorovi, Obyce, Vighne, Obce, Ohos etc.”.

În orașul cehoslovac Bzenec, eliberat de trupe românești, are loc un miting cu ocazia zilei de 1 Mai. În cuvântarea sa, delegatul Comitetului național al populației din localitate spune, între altele: „Salutăm pe reprezentanții bravei armate române care, prin singele vărsat al vitejilor ei ostași, s-a înscris pe vecie în cartea de aur a orașului nostru. Cetățenii orașului nostru nu vor uita niciodată că au fost dezrobiți de sub jugul nazist de viteaza armată română”.

Din *Ordinul de zi al ministrului de Război*: „Ziua de 1 Mai pentru ostirea română, care luptă eroic și pășeste din victorie în victorie, alături de glorioasele trupe sovietice, reprezintă în acest an cinstirea celor mai grele jertfe și a celor mai mari eforturi pe care poporul le face pentru biruință și asigurarea unui viitor mai bun țării noastre...”

2 mai. Gruparea germană din Berlin capitulează, iar trupele hitleriste (aproape 27 divizii) ce se opun Aliatilor în Nordul Italiei se predau forțelor anglo-americane.

În Cehoslovacia, armatele sovieto-române continuă ofensiva spre Praga. Armata 4 română urmărește trupele inamice în retragere spre Vest. Din *Jurnalul de operații al Diviziei 8 cavalerie*: „În ziua de 2 mai 1945, unitățile Diviziei 8 cavalerie [din Corpul 2 armată], după o luptă scurtă dar îndârjită, ocupă în dimineața zilei orașul Luhacovice... Intrarea trupelor noastre în oraș a fost întâmpinată cu nesfârșite urale și manifestări de bucurie din partea populației civile... La ora 13, în fața comandantului Corpului 2 armată și comandantului Diviziei 8 cavalerie se prezintă mulțumiri armatei române eliberatoare...”

3 mai. Comunicat al Marelui Stat Major: „La Vest de râul Morava, trupele române, continuând înaintarea spre Nord pe tot frontul, au ajuns cu o parte din forțe în imediata apropiere a orașului Kromeriz, iar cu o altă parte din forțe au depășit acest oraș pe la Vest, interceptând importanta comunicație Kromeriz-Brno... În zona Nord-Vest și Nord-Est Uhersky Brod, trupele noastre, luptând în legătură cu unități sovietice, au continuat înaintarea victorioasă, pătrunzând încă 10-20 km mai spre Nord”.

Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. decorează Divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin” cu Ordinul „Drapelul roșu”. Înmînînd personal înalta distincție, mareșalul Malinovski, comandantul Frontului 2 ucrainean, arată că această decorație a fost acordată diviziei românești „pentru executarea exemplară a misiunilor date de comandament în luptele cu cotropitorii germani, pentru eroismul și curajul ofițerilor și trupe...”

4 mai. Diviziile 2, 10 și 19 infanterie (Armata 1) eliberează orașul Kromeriz, im-

Infanteriști români pe teatrul de operații din Transilvania

portant centru industrial și nod de comunicații de pe valea Moravei: „Luptele pentru Kromeriz — consemna învățătorul Frantisek Vorisek — au început în dimineața zilei de 4 mai, după o noapte liniștită și senină. Nemții s-au retras de pe Barborina — un delușor situat la Vest de oraș — și și-au instalat tunurile chiar pe străzile orașului. Lupta principală s-a dus lângă Kojetin, de unde se auzea bubuitul tunurilor grele. Lângă Kromeriz, în jurul orei 10, focul a slăbit intruciva. La orele 10.45 românii, al căror flanc drept era întărit cu partizani cehi — au ocupat Kotojedy, au luat în stăpânire Vázani și exact la ora prinzului s-au apropiat de cărămidăria de pe strada Rajaj. Orașul era asădar încercuit dinspre Sud și Vest... Cele mai aprige lupte pentru cucerirea orașului au început de-abia târziu, după-amiază. În jurul orei 3 după-masă, în oraș a pătruns primul detașament român, condus de locotenentul Florian Popescu. În oraș au început să apară primele drapele și stegulețe cehoslovace... La 5 mai după-amiază a avut loc solemnitatea înălțării ostașilor români căzuți: 1 ofițer și 30 soldați. Ei au fost îngropați lângă Teiul Libertății din Piața Milicovo, în prezența unui mare număr de locuitori ai orașului Kromeriz... Numele celor căzuți, în măsura în care s-au găsit asupra lor acte personale, au fost săpate pe monumentul din Piața Păcii din Kromeriz“.

5 mai. La Praga începe insurecția patrioților cehoslovaci împotriva ocupațiilor hitleriste.

Armata 4 română, înaintînd spre rîul Morava, realizează importante pîrinderi în dispozitiv inamic, în timp ce Armata 1 poartă lupte grele pentru eliberarea orașului Kojetin.

6 mai. Trupele Fronturilor 1, 2 și 4 ucrainene încep operația Praga. În cadrul Frontului 2 ucrainean acționează și cele două armate române: Armata 4, care își continuă ofensiva pe direcția generală Praga; Armata 1, după ce înlocuiește unele unități sovietice, trece temporar în apărare pe aliniamentul Parezovice-Bukovinca-Prosec-halta Babice.

Corpul aerian român sprijină ofensiva trupelor Armatei 40 sovietice și acoperă deplasarea unor unități la Vest de Morava, în vederea desfășurării operației Praga.

7 mai. Trupele române sînt angajate din plin în ofensiva pentru eliberarea orașului Praga. Regimentul 2 care de luptă acționează în cadrul Brigăzii 27 tancuri de gardă sovietice, pentru ruperea apărării inamice de la Sud-Vest de Brno. Din *Jurnalul de operații*: „În marș triumfal, Regimentul 2 care de luptă, fiind în virful avangardei coloanelor principale a Armatei 7 [sovietice] ajunge pînă în seara zilei în localitatea Telo. Pe tot parcursul întreaga populație a Moraviei ovaționează armatele învingătoare. Românii fac obiectul admirației întregii mulțimi, evidențiindu-se prin ținuta lor demnă și disciplină în toate manifestațiunile...“.

8 mai. Activitatea din această zi a Corpului aerian român: „...S-au executat: *Aviația de observare*: 7 misiuni recunoaștere din ve-

dere și foto; *Aviația de bombardament*: 2 misiuni cu 17 avioane S[avoia] și 6 avioane J-88 a bombardat Gara Prostějov... Bombe lansate — 24,300 t; *Aviația de asalt-picaș*: 7 misiuni cu 23 avioane J-87 a bombardat satele din zonele S. Prostějov... Bombe lansate — 10,35 t...

Aviația de vîntoare: 7 misiuni cu 18 avioane M-109 s-a executat însoțirea aviației de bombardament și asalt. 23 misiuni cu 56 avioane I.A.R. 81-C s-a atacat la sol circulația în zona Prostějov... 8 misiuni, din care o misiune cu 2 avioane M-109, s-a executat recunoașterea din vedere pe comunicația N. Brno, iar 7 misiuni cu 16 avioane s-a executat însoțirea aviației de bombardament și asalt.

Total misiuni = 59

Total bombe = 39,450 t“.

Generalul-maior Brijinov, comandantul Brigăzii 27 tancuri de gardă sovietice: „În toate operațiunile purtate, ofițerii, subofițerii și trupa Regimentului 2 care de luptă, comandat de domnul colonel Zátreaun Stan, au dovedit o disciplină de fier, spirit de organizare, vitejie în lupte și conștiinciozitate în îndeplinirea datoriei față de Națiunile Aliate“.

În cursul nopții de 8 spre 9 mai reprezentanții Comandamentului suprem al armatei celui de-al III-lea Reich, în frunte cu feldmareșalul Keitel, semnează la Berlin actul de capitulare fără condiții a Germaniei în fața marilor puteri aliante (U.R.S.S., S.U.A., Anglia, Franța).

Măsurile ordonate de comandantul Armatei 4 în vederea capitulării trupelor germane: „Cu onoare se face cunoscut că este posibil ca în noaptea de 8/9 mai 1945, ora 24 română, trupele germane din sectorul armatei să depună armele, potrivit ordinului pe care l-au primit de la amiralul Dönitz. În acest scop se ordonă următoarele:

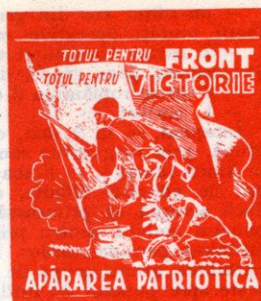
I. În după-amiază zilei de 8 mai 1945, prin aviația armatei [române] se vor arunca manifeste în liniile și spatele trupelor inamice, făcîndu-le cunoscută hotărîrea amiralului Dönitz.

II. Prin acestea, acțiunea de luptă a marilor unități nu va înceta nici un moment, întrucît este posibil ca unele elemente inamice să nu asculte ordinul și să continue rezistența.

III. Organizarea capturării trupelor inamice care vor depune armele se va executa după următoarele norme:

— un ofițer superior sau căpitan, bun cunosător al limbii germane și cu cunoștințe politice, care să aibă noțiuni asupra modului cum trebuie tratate aceste acțiuni;

— un subofițer care să cunoască limba germană;

— un ofițer rus din grupa de legătură a marii unități operative respective;

— 2 ostași români, bine înarmați, care vor asigura paza grupei de parlamentari;

— 2 ostași români cu 2 drapele albe mari;

— 1 gornist.

Începînd de la 9 mai, ora 00.00, această grupă, prin megafoane sau voce, va anunța în liniile inamice, în limba germană, ordinul dat de amiralul Dönitz, dacă îl cunosc și dacă acceptă să primească parlamentarii și punctul stabilit pentru primirea imediată și înfîlnirea parlamentarilor. Dacă se răspunde afirmativ, atunci grupa de parlamentari pornește spre punctul de înfîlnire astfel: 2 soldați cu un drapel alb merg înainte, la circa 100 metri, și iau contact cu parlamentarii inamici. Dacă aceștia au fost primiți ostăsește se apropie și restul grupei, avînd în cap un ostaș cu drapel alb și încep parlamentă-

fuză să capituleze. *Ordinul Armatei 4:* „Armata va urmări viguros inamicul, ziua și noaptea, și, în cazul cînd nu execută condițiile de capitulare, va fi nimicit...” În această situație, trupele române își continuă înaintarea spre Praga. Divizia 9 infanterie zdrobește rezistențele inamice din zona în care se află postul de radio „Donau”. Din amintirile șefului biroului operații al Regimentului 34 infanterie: „Pornirăm la atac. Am mers vreo 200 metri, dar focul turbat al inamicului ne-asilit să ne culcăm la pămînt. Străfulgerat de un glonț dușman, a căzut Pandele, armonistul. Oamenii se îndrîjiră: «Uite, mă, căzu în ultima zi!» ... Lupta a durat pînă la prînz...”

Zdrobot, inamicul trece în retragere și în fișia de ofensivă a Armatei 1. Generalul Managarov, comandantul Armatei 53 sovietice, trimite o telegramă Comandantului Armatei 1 române: „...Vă felicităm pe dv. și

riile, conform notei anexe. În timpul ducerii parlamentărilor, toate unitățile vor fi făcute vigilente, [cu] planul de foc stabilit, ca să se poată acționa imediat, cu tot armamentul (automat, aruncătoare, artilerie), iar infanteria gata să asalteze, în eventualitatea că inamicul ar reține pe parlamentari sau ar deschide focul contra lor...”

9 mai. La reședința Consiliului de Miniștri din București se ține o ședință solemnă consacrată sărbătoririi Zilei Victoriei. Deschizînd ședința, dr. Petru Groza declară: „Primul nostru gînd aleargă cu adîncă pietate spre acei care au plătit cu viața lor această zi măreață a Victoriei...”

Grupul de armate german „Centru”, comandat de feldmareșalul Schörner, care acționează în zona de Vest a Cehoslovaciei, re-

Luptînd cot la cot cu armata sovietică, ostașii români și-au adus contribuția la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei

trupele dv. pentru marea și mult dorita victorie asupra Germaniei hitleriste, pentru întronarea păcii în Europa. În această zi a marii victorii sîntem bucușori să subliniem că armata dv., împreună cu armatele noastre, a dus lupte încununade de succes, dovedind vitejie și pricepere, contribuind prin aceasta la pregătirea fericii zile a victoriei.”

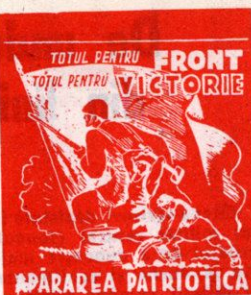
Extrase din jurnalele de operații ale diferitelor unități. *Divizia 3 infanterie:* „Acest eveniment politic [victoria] s-a răspîndit foarte repede printre luptători și a fost marcat printr-un adevărat joc de lumini (proiec-

tile trasoare, rachete luminoase cu toate culorile și categoriile etc.); peste tot veselie, muzică, bună dispoziție". *Divizia 1 cavalerie*: „Vestea armistițiului și a terminării războiului a produs o bucurie de nedescris. Se trag rachete, proiectile luminoase. Noaptea este luminată puternic cu tot felul de artificii și proiectile, trasoare. Însuși inamicul face la fel...". *Regimentul 92 infanterie*: „În ziua de 9 mai 1945, în satul Kralice, entuziasmul și bucuria populației au fost atât de mari încât am [comandantul] fost purtat, împreună cu căpitanul rus atașat acestui regiment, în triumf, în timp ce trupa era acoperită cu flori, încărcată cu daruri și îmbrățișată. A fost înfrățirea spontană și sinceră între eliberatori și eliberați". *Regimentul 1 roșiori*: „La ora 7 se primește ordin de la divizie [9 cavalerie] ca regimentul să pornească în urmărirea inamicului. Din informații, inamicul

marea cucerire a omenirii: Pacea!\".

10 mai. Fronturile 1 și 2 ucrainene fac joncțiunea desăvârșind încercuirea Grupului de armate germane „Centru”, care a refuzat capitularea, îl fracționează și trec la dezarmarea diferitelor grupări izolate.

Unitățile și marile unități din componerea Armatelor 1 și 4 române continuă luptele și, pe măsura înfringerii ultimelor grupări fasciste, sînt scoase succesiv din dispozitive la

s-a retras la Nord Prostějov. La ora 7.15, o patrulă călare, sub comanda locotenentului Cernat și urmată apoi de plutonul călare al sublocotenentului Ulrich, pătrunde în Prostějov, unde sînt primiți cu flori și îmbrățișată de populația civilă în sărbătoare... Mulțimea... Într-un oraș minunat pavoazat, aclamă continuu sosirea trupelor române în Prostějov...\".

Din amintirile unor participanți. Colonel în rezervă *Aureliu Lupescu* (fost ofițer în statul major al Diviziei 3 munte): „În seara cînd s-a citit actul de capitulare cerul deasupra orașului Brno era luminat feeric... Parcă am fi fost la o zi de mare sărbătoare, la o uriașă manifestație publică. Mii de rachete erau trase atât de ostașii noștri, cît și de ostașii sovietici... Altădată ele vesteau pornirea la atac sau cucerirea obiectivului ordonat. Acum vesteau

10 și, respectiv, 12 mai 1945. Brigada de căi ferate și batalioanele 1, 3, 4, 5 și 8 drumuri, aflate pe rețelele de căi ferate din Cehoslovacia, Ungaria și Austria, își continuă activitatea pentru refacerea căilor de comunicație respective, pînă la întoarcerea în țară.

12 mai. Încetează orice acțiune de luptă mai importantă pe frontul european al celui de-al doilea război mondial.

NOTĂ: Pentru realizarea acestor cronologii s-au utilizat documente aflate în fondurile Arhivei Ministerului Apărării Naționale, presa timpului și lucrările: *Cronica participării armatei române la războiul anti-hitlerist, 1971*; *În numele libertății și prieteniei (vol. I și II), 1970*.

Introducere și cronologie:
căpitan Alexandru D. DUȚU

De undeva, din linia I

Cîteva scrisori depistate în biblioteca Muzeului militar central (fondul scrisori) ne oferă prilejul de a cunoaște mai îndeaproape unele din gîndurile și sentimentele trăite de ostașii și ofițerii români aflați pe frontul de luptă împotriva fasciștilor. Ele dezvăluie marea durere pentru camarazii de arme căzuți la datorie, voința neclintită de a învinge dușmanul, dorul de acasă, grija pentru cei dragi.

I.

Scrisoare adresată părinților elevului sergent Hristache Rădulescu, căzut în luptele pentru eliberarea Transilvaniei:

Stimată doamnă și domnule Rădulescu,
Vă scrie un camarad al fiului dv. Hristache Rădulescu, cu convingerea că îndeplinește o datorie de onoare, cu atît mai mult cu cît o îndreptățită stringere de inimă oprește drumul mărturisirilor largi și directe.

Vă scriu în legătură cu ultimele evenimente militare, și anume luptele din Transilvania... Școala [de ofițeri] de la Bacău din care fac parte a luptat la Prunișor-Arad, una din cele mai singuroase ciocniri și totodată începutul victoriei noastre. Acolo am stat alături de fiul dv. ... Elevii Școlii din Bacău au sfîșit cu singele lor pămîntul ce-l aveau de apărut, de furia criminală a dușmanilor.

Hristache Rădulescu a apărut acest pămînt cu îndrăjire și curajul cel mai mîndru și mai tineresc, fiind pentru noi primul exemplu de bărbăție românească și eroism. L-a apărut hotărît și calm... E inutil să prelungesc o sfîșiere pămîntescă pe care încerc să o cuprind cu mintea fără să reușesc. Vreau numai să vă asigur că sfîșitul lui Hristache a fost scurt și ușor, lăsîndu-i pe față acea destindere de împăcare și seninătate pe care o au numai eroii și cei cu sufletele curate...

Durerea noastră, care știm că nu poate să o egaleze pe a dv., o vrem înfrățită, sprijin pentru toți. Nu vă simțiți singuri. Sîntem alături, îndurerați.

Vă salut din partea celorlalți camarazi și din partea mea, cu cea mai respectuoasă prietenie, dragoste și admirație.

II.

Scrisoarea adresată de Puiu Al. Bidiănu părinților sublocotenentului Ion Pătruț:

Mult stimată doamnă și domnule,

În vremurile cînd încă bătea tunul și viața-mi era mai aproape de pămînt decît de lumină, nu aș fi putut crede în ruptul capului că-mi va fi dat tocmai mie să vorbesc cu domniile voastre despre moartea fratelui meu, Bebe.

Plecați împreună din cazarmă, întovărășiți și apoi înfrățiți, la bine ca și la rău, cu Bebe, am ajuns [ca] un frate al lui mai mare, care îl păzea pe cît îi era în putință...

Înainte de a vă povesti cum a murit, îmi fac de datorie să vă amintesc cît de des și cît de mult se gîndea la familia sa. Cînd, după o luptă grea și obositoare, ne adunam și noi în liniște într-o casă, Bebe începea să cînte: „Fetița mea cu ochii verzi...” sau „Scrie-mi

Ostași români în Munții Tatra

mamă..." ...Deodată se oprea brusc: „Puiule, undeva departe, departe spre Răsărit, ochii mamelor noastre bătrâne plîng după noi..." O, săracul, ce nu mai povestea el de surorile lui pe care le adora!...

Dragilor mei, Bebe a murit în noaptea de 25-26 decembrie [1944]. A plecat într-o cercetare de luptă, printr-o pădure sus pe cotă... Bebe a rezistat și cu flancul drept descoperit, este lovit direct în inimă...

III.

Scrisoarea soldatului Gheorghe Dunat către familia sa:

18 februarie, 1945

Dragii mei,

De undeva din linia I-a, al d-voastră fiu și frate vă scrie că este sănătos și-o duce bine și vă urez multă sănătate. Aici o duc bine. Nemții sînt în fața noastră, dar noi, voluntarii dîrzi în luptă, nu-i lăsăm așa cu una cu două, ci cu arma automată de 72 focuri, cum îi vedem, îi curățăm, și, deci, grăbim sfîrșitul războiului și libertatea și progresarea țării, o democrație cît mai largă și mai rapidă. Ne distrăm aici cu nămeții de gloanțe care pentru noi sînt o muzică obișnuită...

Vă rog scrieți-mi și mie cît mai des posibil, informîndu-mă cu ce mai este pe acolo și ce mai fac prietenii mei, căora spuneți-le multă sănătate. Dacă se poate, spuneți-le să-mi scrie și ei cît mai multe scrisori, la care le voi răspunde imediat. Vă voi spune mai multe cînd vom fi împreună acasă, dar acum vă spun multă sănătate și spor la muncă.

Al d-voastră fiu și frate care vă dorește multă sănătate.

IV.

Scrisoarea sergentului-major Ilie Ancușa către cumnatul și sora sa:

23 februarie, 1945

Scumpul meu cumnat și scum-pa mea su-rioară, și toți care vă aflați, doresc ca micile

mele rînduri să vă găsească sănătoși.

Dragii mei, veți ști că și eu sînt sănătos pînă în prezent și o duc foarte bine și pe aceea, dar nu ca dv. pe acolo. Veți ști că am primit plicul scris pe ziua de 14 ianuarie, de la tata, și mi-a scris de situația dv... Mi-a părut foarte bine, dar mi-a părut și rău, căci n-am fost și eu să bem un pahar de vin împreună, dar cu ajutorul Domnului vom bea cît de curînd, și de toamnă am să vă fiu nun, fiindcă așa ziceți și eu sînt de acord, și atunci o să facem o petrecere mult mai frumoasă ca aceea care ați făcut-o. Dragii mei, vă rog să-mi scrieți și mie, chiar dacă, cumnate, pleci undeva. Să-mi scrii și mie. Nu vă închipuiți cîtă bucurie am cînd primesc și eu cîte o scrisoare, căci scrisorile mai sînt mîngierea pe care o mai am, căci încolo nu mai are cine, căci sînt tare departe de meleagurile noastre...

Iliuță

V.

Scrisoarea soldatului Ilie Cotoară din Regimentul 2 infanterie voluntari, Divizia „Tu-

9 Mai 1945: ostași români și sovietici pe frontul din Cehoslovacia, sărbătorește victoria

dor Vladimirescu-Debrețin", căzut pe câmpul de luptă la 10 martie 1945: 26 februarie, 1945

Îți scriu, dragă mamă, de pe front, ca să știi și tu cum noi, tinerii voluntari ai Diviziei de panduri „T. Vladimirescu-Debrețin”, ne petrecem timpul.

Dragă mamă, astăzi m-am căsătorit cu o nevastă de 72 focuri [pistol-mitralieră], unde m-am cununat pe o stîncă de piatră în Munții Tatra din Cehoslovacia. Jurămîntul mi l-am jurat în fața acestei stînci, că nu mă voi despărți de ea, decît numai după ce mă voi aco-peri de glorie, să lupt pentru eliberarea țării noastre...

Dragă mamă, te rog să te duci la nenea Trifu, și să-i spui că-i foarte mulțumesc, dar să-i spui că nu încetez lupta contra aceluia care ne-au exploatat, să lupte și din-sul; așa cum ne-a făgăduit, să se ducă la meș-terul meu, Mischianu Ion, să-mi ia sculele și să vi le dea; să-i spui să nu mă uite niciodată, căci atunci cînd toți tinerii voluntari am luat rămas bun de la dînsul și ne-am sărutat, sărutul nostru tovarășesc ne-a fost jurămînt. Îl rog să vă ajute ca voi să nu simțiți lipsa mea de acasă.

Dragă mamă, te rog să-i spui surorii mele să fie cumințe și nepotul să vă asculte. Să transmițeți complimente la toți care întreabă de mine. Să mai transmițeți multe com-plimente tov. Oancă Costică și să-i spui că voi fi la înălțime, așa cum mi-am luat an-gajamentul.

Dragă mamă, te rog să mă ierți că nu am putut să-ți mai scriu mai mult. Închei și te sărut și pe toți ai noștri.

Ilie Cotoară

VI

Scrisoarea comandantului Regimentului 11 dorbaniși către soția locotenent-colonelului Ioan Tărcă:

11 aprilie, 1945

Mult stimată doamnă,

În ziua de 7 martie 1945, s-a prezentat pe front, la comanda Regimentului 11 dorbaniși, domnul locotenent-colonel Ioan Tărcă, șeful dv.

Mulți dintre noi abia am reușit a-l cunoaște în puținul timp trăit împreună, din cauza luptelor în care ne-am aflat însă cei care l-am cunoscut am putut desprinde din făp-tura, din ochii și din vorbele d-sale, un suflet mare, un suflet bun, un român întreg, un comandant așa cum am dorit.

Ne-a fost exemplu de curaj și de virtute, căci, deși mai în vîrstă decît noi toți, a fost întotdeauna în mijlocul luptătorilor, știind că prezența sa este un imbold pentru ei.

Neînfricat și brav în lupte, entuziast și încrezător în puterea noastră și în victorie, inspira în jurul său numai încredere și voie bună.

Animat de aceleași frumoase sentimente de luptă ca orice dorobanț al Regimentului 11 Siret și poate mai mult decât toți, a fost rănit în prima linie, în ziua de 16 martie 1945, însă fiind neevacuabil, rămâne mai departe la comandă și, după un tratament de 10 zile înapoia frontului, apare din nou în fruntea regimentului, luând parte la luptele din apropierea orașului Banska Bystrica¹ și la cele de urmărire a inamicului de la 2-4 aprilie 1945.

Din victorie în victorie, ne-a purtat de la Slatina spre Zvolen, de la Zvolen în munții înzăpeziți ai Slovaciei și apoi, în fugă după inamic, până în Hornie Matesice, un sat așezat în apropiere de orașul Trentschin.

În ziua de 7 aprilie 1945 ne-a fost dat să încercăm cea mai grea și dureroasă pierdere din timpul luptelor contra germanilor cotropitori de lume și de viață, căci comandantul nostru și soțul dv. a căzut eroic în fruntea regimentului, în contraatacul dat de inamic la Hornie Matesice. Jertfa comandantului rămâne un exemplu permanent și un îndemn pentru noi, în luptele ce vor veni, iar numele locotenentului-colonel Țărcă Ioan va trăi înscris cu litere de aur în cartea regimentului, căci sacrificiul său este suprema împlinire a datoriei...

Comandantul Regimentului 11 dorobanți
Maior Vlaicu E.

Șeful Biroului adjutantură mobilizare,
Locotenent C. Savu

VII.

Scrisoarea comandantului Regimentului 94 infanterie P.A. către Elena Băcilă:

22 mai, 1945

Mult stimată doamnă Elena Băcilă

Cu durere vă anunț că căpitanul Vasile Băcilă, soțul dv., a căzut vitejește pe câmpul de luptă, în fruntea unității sale, în ziua de 8 mai 1945, în localitatea orașul Brno, Cehoslovacia, și a fost înmormântat [în] orașul Brno, Cehoslovacia.

A căzut eroic pentru onoarea scumpei noastre Români și pentru idealul nostru național. Fapta sa eroică a rămas în sufletele noastre, camarazii lui care l-am iubit, iar numele lui va fi înscris cu litere de aur în cartea vitejilor neamului...

Noi, cei care am fost așa aproape de el, îl păstrăm în cel mai curat colțisor al sufletelor noastre și simțim alături de dv. durerea pierderii lui.

Vă rugăm a primi sincerele noastre condoleanțe, asigurându-vă de stima ce v-o purtăm ca soție a unui erou.

Comandantul Regimentului 94 infanterie P.A., Locotenent-colonel I. Petrișor.

¹ Denumirile localităților străine menționate în aceste scrisori sînt redată așa cum le-au scris autorii lor.

VIII.

Scrisoarea sergentului-major Nicolae Păun către Radu Ancuța:

22 iulie, 1945

Domnule Radu Ancuța,

Întotdeauna m-am gândit la marea dv. durere, prin pierderea fiului dv. Ilie [autorul scrisorii nr. IV], care nu numai că v-a fost fiu, dar a fost și pentru noi un bun coleg și camarad...

Ziua de ieri a răscolit puternic sufletul meu, deoarece a făcut să-mi aduc aminte de grelele vremuri cînd ne aflăm în luptele din localitatea Hor. Matesice, județul Trencin, Slovacia. Ziua de 7 aprilie, ziua pierderii fiului dv., a produs sufletului meu mare mîhnire și durere. Nici nu-mi închipuiam și nici nu aș fi crezut vreodată așa ceva.

Odată cu fiul dv. am mai pierdut și încă un alt subofițer, tot la aceeași zi și oră, ora 16.45, oră fatală companiei noastre. Noi care eram ca și frații, întrucît eram trei colegi care mai rămăsese în această unitate din numărul celor ce am venit aici odată toți.

Cu cea mai mare durere am luat parte la înmormîntare, lucru care s-a executat într-un fel cît se poate de omenos și mai conștiincios din partea noastră, aceia care l-am cunoscut și l-am iubit, cît și a companiei noastre.

După cum cred că v-a scris și sergentul-major Luca Mihai, a fost înmormîntat în cimitirul satului Hor. Matesice, unde am luat parte nu numai noi cu compania, ci și peste 200 civili din acest sat, care, după cum nici nu-mi închipuiam, au plîns ca și noi, întrebîndu-ne cine este, de unde este sau dacă are tată, mamă, frați, surori...

În ziua de 8 aprilie, după retragerea inamicului, am fost personal acolo unde a căzut. Fusese lovit în cap de un glonț inamic. Ședea cu fața în sus. Nu-mi venea să cred. Lacrimile m-au podidit și am început a plînge ca după fratele meu.

Domnule Radu Ancuța, acum am ajuns în țară și tare aș vrea și eu să vă cunosc pe dv., cel care ați fost tatăl lui Ilie...

Cu cel mai mare respect, Sergent-major Păun Nicolae.

Grupaj realizat
de Marian ȘTEFAN

35 ani de la eliberarea Cehoslovaciei

UMĂR LA UMĂR PENTRU ÎNFRÎNGEREA NAZISMULUI

Început de mai 1945. Forțele române care participă alături de cele sovietice la luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei dau ultimele lovituri ocupanților naziști aflați pe teritoriul acestei țări. Ostașii biruitori sînt primiți de localnici cu dragoste și bucurie. „La 1 mai..., în primele ore ale dimineții, întîmpinăm cu lacrimi în ochi pe primii ostași români”, se subliniază într-o cronică despre evenimentele de atunci petrecute în zona localității Zástřizly. Într-o altă însemnare, de astă dată din

comuna Babice, se relatează: „Deodată sosește știrea că trupele române eliberatoare se află în satul vecin, Hustenovice. Mulți cetățeni le ies în întîmpinare. Fiecare se grăbește să fie printre primii care să strîngă minile eliberatorilor noștri români”. În comuna Hisly, întîlnirea cu ostașii români a fost, de asemenea, emoționantă: „Oamenii se bucurau din toată inima de venirea trupelor eliberatoare... Mulțumiri, mulțumiri vouă celor care ne-ați înapoiat ce avem mai de preț: libertatea...”

*Ostași și partizani cehoslovaci luptă pentru zădărire
ocupanților hitleristi*

În 9-12 mai 1945, zdrobind ultimele rezistențe naziste, armatele sovietice și române au desăvârșit eliberarea întregului teritoriu al Cehoslovaciei. Alături de armatele eliberatoare, la zdrobirea dușmanului hitlerist au participat luptătorii mișcării de rezistență, partizanii cehi și slovaci, precum și Corpul de armată cehoslovac, creat în Uniunea Sovietică, încadrat în armata roșie și comandat de generalul Ludvik Svoboda. Faptele de eroism și spiritul de sacrificiu de care au dat dovadă acești înflăcărați patrioți sînt evocate în numeroase lucrări din literatura istorică cehoslovacă. Una dintre ultimele cărți de acest gen se intitulează *Bojovali jsme a zvíťazili*. Leta 1938-1945 ve vzpomínkách pametníku (Am luptat și am învins. Anii 1938-1945 în amintirile participanților la lupta împotriva fascismului), apărută la Praga în 1979.

Din această lucrare, prezentăm un fragment în care František Sedláček, fost ofițer în Corpul de armată cehoslovac, comandat de generalul Svoboda, evocă luptele duse împotriva trupelor hitleriste în Slovacia, de la trecătoarea Dukla pînă la Praga. În continuare, inserăm extrase¹ din cartea *Ve jménu přátelství* (În numele prieteniei. Armata română în luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei), de František Malnůš și Pavel Benes, publicată la Praga în 1975, în care sînt descrise bătăliile purtate în ultimele zile ale războiului de către ostașii români pentru dezrobirea completă a Cehoslovaciei, forțele inamice continuînd să opună rezistență și după capitularea Germaniei naziste.

De la Dukla la Praga

FRANTIŠEK SEDLÁČEK

Ne aflăm la Dukla. Vedeți tranșeele acelea? De acolo trăgeau artileria noastră cu tunuri de 122 mm, cînd au luptat pentru cucerirea înălțimii Obšar. Mai departe, era o baterie de aruncătoare de mine, iar dincolo o unitate de tunuri de 152 mm și de tunuri antitanc. Acolo, la Sud de Vyšný Komarník, era punctul de comandă al Brigăzii 1, iar dincolo era Brigada 3. În satul Kapišov s-au înfruntat tancurile sovietice T-34 cu cele Tiger ale forțelor hitleriste. Au tras unele în celelalte cu toate armele pînă au terminat muniția, după care au căutat să se distrugă unele pe altele cu senilele. Locul acela l-am numit „Valea morții”.

Acolo, pe înălțimea aceea, era punctul de observație al comandantului Corpului de

armata, iar pe cărarea aceea mergea generalul Ludvik Svoboda, care conducea luptele pentru cucerirea Obșarului și a ieșirilor din Carpați. Chiar lângă frontiera noastră de stat a căzut comandantul Brigăzii 1, generalul Sázavský. Acolo, din satele poloneze Barvinek și Zindranowa, s-au năpustit infanteria și tancurile noastre în ultima înclăstare, pentru a lua cu asalt frontiera cehoslovacă. În tranșeele acelea se apărau germanii trăgînd în noi cu aruncătoare de mine cu șase țevi, cu tunuri antitanc și blindate. Într-unul din primele asalturi a fost grav rănit și și-a pierdut ochiul stîng locotenentul-major Richard Tesarik, erou al Uniunii Sovietice. Tot în aceste lupte au căzut bravii comandanți de companii de tancuri, căpitanul František Vrána și căpitanul Rudolf Jasiok. După război, celor doi comandanți li s-a conferit titlul de erou al Republicii Socialiste Cehoslovace. Această înaltă distincție li s-a conferit, de asemenea, și altor doi eroi de la Dukla — comandantul Regimentului 1, căpitanul Josef Khol, și comandantul Companiei de mitraliere, locotenentul-major Vendelín Opatrný.

Înălțimea aceea de pe teritoriul polonez se numește Muntele Ziros. Acest munte a fost apărut pînă la ultimul glonte de comandantul de grupă, fruntașul Ziros. S-au dat lupte grele și pentru eliberarea Muntelui Hyro. El nu se vede, pentru că este mult mai în spate, în apropierea orașului polonez Dukla. Muntele deține o poziție cheie pentru înaintarea trupelor sovietice și cehoslovace și era apărut de germani cu înverșunare. De cîteva ori, muntele a trecut în stăpînire cînd a unei părți, cînd a celeilalte.

În fața noastră se afla înălțimea Obšar, iar lângă ea, în stînga, este un munte care nu avea nume. Acolo a căzut în luptă sublocotenentul Jiří Hrouda. Bătălia a avut un prolog și o evoluție dramatică. Încercasem, deja de două ori, să luăm cu asalt acest munte fără nume însă de fiecare dată, fuseserăm respinși de dușman. Cu două zile înainte de ultimul atac, fasciștii au întreprins noaptea un contraatac pentru a ne scoate din Obšar și a stăpîni din nou întregul masiv. Germanii fuseseră gata să ne încercuiască pentru că eram puțini. Rămășițele Batalionului 3, comandat de mine, formase, împreună cu rămășițele Batalionului 2, un nou batalion, pe care eu și căpitanul Josef Knop îl comandam pe rînd. În acel moment în fruntea acestui batalion eterogen mă aflam eu.

Am rezistat. Nu aveam voie să ne retragem, deoarece am fi pierdut o poziție avantajoasă pentru un atac asupra „Muntelui fără nume”. Parcă și azi aud cuvintele generalului Ludvik Svoboda, comandantul corpului de armată: „Františku, trebuie să rezisti cu orice preț; îți voi trimite întăriri”.

A doua zi de dimineață, comandantul corpului de armată ne-a trimis zece ostași, luați din unitățile de comandă și din cele de spate. Cu acești ostași, trebuia să completăm batalionul nostru și să ne atașăm Batalionului 5; după ce eram gata de luptă, printr-un atac decisiv, trebuia să punem mîna pe „Muntele

¹ Titlurile extraselor aparțin redacției *Magazin istoric*.

fără nume". Grupa de ostași a fost adusă de un bun prieten, căpitanul Leopold Kuncel; acesta mi-a spus că, pentru a reprezenta o întărire, grupa de-abia trebuia pregătită pentru luptă. Majoritatea acestor ostași nu văzuse o grenadă de mină, iar unii nu aveau nici instrucția necesară pentru a trage cu pușca sau cu automatul. Dar important era să li se insuflă rezistența morală. După o scurtă pregătire, i-am repartizat pe lângă ostași cu experiență, urmînd ca, a doua zi, întregul batalion să fie gata de un nou atac.

Așa am pornit la atac, într-o după-amiază, pe ceață și pe ploaie. Totul s-a desfășurat exact după plan. Artileriai au tras bine însă puțin cam aproape de flancul nostru. Am reglat prin radio focul artileriei, iar ostașii mei s-au avîntat înainte. Ofițerii se aflau repartizați în întregul batalion. În stînga era sublocotenentul Hrouda, în dreapta — sublocotenentul Hunda. Eu și Poldka Kuncel eram la mijlocul batalionului. Jiři Hrouda conducea o grupă de șoc formată din cei mai buni ostași, avînd misiunea de a distruge cazemata dușmană de la poalele „Muntelui fără nume”. În stînga noastră ataca Batalionul 5 din Brigada 3.

Începutul atacului a fost atît de surprinzător, încît infanteriștii noștri au pătruns relativ ușor pînă pe culmea muntelui, unde însă mitraliera din cazemată a început din nou să împrăstie moartea. Au căzut morți și răniți. Și Poldka, rănit de un glonte la un braț, a avut o hemoragie puternică; n-a vrut însă să părăsească lupta. A trebuit ca, în calitate de comandant, să-i ordon să facă acest lucru.

Sublocotenentul Hrouda s-a apropiat de cazemată, a țîșnit ca o săgeată și a aruncat o grenadă direct în ambrazură. Mitraliera a amuțit pe loc, iar grupa de șoc, în frunte cu Jiři Hrouda, cu un „ura!” puternic, urmată de întregul batalion, s-a năstusit asupra inamicului. Deodată însă în rîndurile grupei de șoc s-a auzit o detonătură asurzitoare, iar sublocotenentul Jiři Hrouda s-a prăbușit la pămînt.

Jiři nu s-a mai putut ridica. M-am dus la el și l-am trimis la pansat, pentru că fusese grav rănit de o mină pe care călcase. Era clar că nu-l voi mai vedea niciodată. Pierdeam pe unul din cei mai bavi tovarăși de luptă. Cînd l-am luat, i-am văzut privirea și am reușit să-i spun că el are cele mai mari merite la cucerirea „Muntelui fără nume”, la care nu vom renunța. Înlîtimea aceasta, care pînă atunci nu avusese nume, am numit-o „Muntele Hrouda”.

După ce am rămas, temporar, în apărare pe rîul Ondava, am trecut din nou la atac. Corpul nostru de armată a fost inclus în Armata 18 sovietică; am depășit obstacolele de la Branisko și am eliberat Levôca, Spisská Nová Ves și Poprad.

Fără a întîmpina, în general, o rezistență mare din partea dușmanului, am înaintat pe valea Váhului pînă la Liptovský Mikuláš. Aici însă ne-am lovit de o apărare puternică, bine organizată, a nazizților. Am încercat să o străpungem în diferite locuri, dar duș-

manul era bine organizat. Totuși pe la mijlocul lunii martie, am reușit să eliberăm Liptovský Mikuláš, Ruzomberok, să lichidăm rezistența opusă de fasciști la Lubochňa și Kralovan, iar la începutul lunii aprilie am intrat în Vrútky și Martin. În fața noastră se înălța, ca un zid, masivul Fatra Mică, străpuns de un defileu îngust. Adversarul întărise bine această zonă, minînd-o și amplasînd acolo mitraliere, tunuri antitanc și tancuri.

Comandamentul corpului de armată a încercat să forțeze trecerea spre Zilina prin acest defileu, care era cel mai scurt drum. În acest scop a concentrat o puternică tehnică de luptă — de la mitraliere pînă la tunuri de cel mai mare calibru. Cei mai buni cercețași și trăgători de elită au întreprins numeroase incursiuni în flancurile și în spatele dușmanului. Toate aceste tentative fiind zadarnice, comandantul corpului de armată a hotărît să evităm defileul și să atacăm masivul muntos Fatra Mică pe alte direcții, să ocupăm Strečno și, printr-o rapidă ofensivă spre Vest, să eliberăm Zilina.

Pe valea Váhului începuse primăvara însă pe culmile munților acoperite de zăpadă era ger. Infanteria, cu armele sale ușoare, a ajuns repede pe vîrfurile cele mai apropiate, iar cercetășii au coborît în vale pe versanții opuși și au constatat că înălțimile dinspre Strečno, Grun și Polom erau ocupate de germani. În special Polom era un puternic punct de rezistență. Acolo dușmanul folosea gale-riile și tunelurile unei cariere de piatră, pe care o tunelurase într-o adevărată forță reată. Un funicular care circula de pe creastă, unde se afla cariera, oferea nazizților nu numai posibilitatea unei aprovizionări rapide, ci și pe aceea de a-și manevra mai ușor forțele. În afară de aceasta, germanii erau maiștri în construirea de puncte de apărare pe versanții vecini. Cunoșteam acest lucru din luptele duse atît în zona Carpaților și a Duklei, cît și la Branisko și în Fatra Mică. De pe creste ne întindeau curse și trăgeau intens provocîndu-ne pierderi însemnate. De aceea, mai întîi, trebuiau lichidate punctele de rezistență menționate; de-abia apoi urma să trecem la atac pe valea Váhului spre Zilina.

Pentru asta era nevoie să aducem pe culmile munților stăpînite de noi tunuri cu calibru mediu, care, prin foc direct, să distrugă punctele de rezistență și să ajute infanteria să ocupe zonele inamice și ieșirea din masivul muntos.

În a doua jumătate a lunii aprilie, pe culmile Munților Fatra Mică s-a declanșat o luptă aprigă, care a durat cîteva zile. Aprovizionarea trupelor, în special cu muniție și materiale pentru genști, s-a făcut cu ajutorul plin de sacrificii acordat de populația din Vrútky, Priekopa și Martin. Coloane lungi de oameni urcau în fiecare zi pe culmile munților, fiecare dintre ei ducînd în spinare cîte două proiectile de tun sau mine. După aceea, au început luptele. Artileriai au bombardat țintele stabilite, iar infanteriștii au trecut la atac. Sub focul puternic al infanteriei, fasciștii au părăsit în panică

Locuitorii unui oraș din Cehoslovacia ovaționează pe ostașii români eliberați

defileul; mulți dintre ei nici n-au mai reușit să iasă de acolo. Scurt timp după aceea, la 30 aprilie, ostașii cehoslovaci au eliberat Zilina.

După încheierea bătăliei pentru Fatra Mică, practic, lupta noastră s-a încheiat. În continuare, am înaintat cu repeziune și aproape fără să întâmpinăm rezistență. Urmărindu-l pe dușman, am trecut prin Javorniky și, în scurt timp, am ieșit în partea centrală a Moraviei.

La 7 mai, la Reims, germanii au semnat un acord de armistițiu cu Națiunile Unite, care urma să intre în vigoare a doua zi la orele 24.00. Armata roșie cucerise Berlinul, iar unitățile de tancuri ale mareșalului Konev se grăbeau să vină în ajutor insurgenților praghezi. Trupele Frontului 2 ucrainean, de sub comanda mareșalului Malinovski, eliberaseră Brno și înaintau spre partea de Sud a regiunii Ceskomoravská Vysočina. Trupele Frontului 4 ucrainean, conduse de generalul Eremenko, în rîndul cărora a luptat și corpul nostru de armată, au eliberat Moravia de Nord și Centrală; apoi am luat parte la luptele împotriva ariergărzilor germane care se retrăgeau la Sud-Est de Prostějov.

La 8 mai, împreună cu alți comandanți, am primit din partea șefului statului major al Armatei 18 sovietice următorul ordin: „Mine dimineață, treceți linia frontului și stabiliți contactul cu comandanții diviziilor sau regimentelor fasciste, transmițându-le condițiile ultimatumului pentru capitularea necondiționată”. Am avut misiunea să transmit aceste condiții unui general-maior, comandantul diviziei care se afla în fața noastră. Am mers pînă departe, dincolo de Prostějov, dar nu l-am mai ajuns pe comandantul nazist. Cînd m-am întors, am întîlnit coloane de ostași sovietici și unități de-ale noastre

care înaintau, urmărind dușmanul. Pe șosele se vedeau mari cantități de tehnică de luptă: tunuri autotractate, tancuri, autocamioane, pe care naziștii le părăsiseră nemaiavind benzină. Grupurile răzlețe de germani fugeau spre Vest sau se ascundeau în păduri. Cu aceștia nu am mai luptat noi, ci populația locală și partizanii.

Trupele române eliberează Kuřimul

FRANTISĚK MAINUŠ,
PAVEL BENEŠ

La 7 mai 1945, comandantul Armatei 1 române a ordonat continuarea înaintării în direcția Praga, urmînd ca, în dimineața zilei de 9 mai, cele două corpuri ale sale să atace și să ocupe, pînă seara, linia Předklásteří-Deblin-Maršov. În cadrul pregătirilor pentru atac, trupele române au fost regrupate. Diviziile amplasate pînă atunci pe malul de Est al râului Svítavy s-au deplasat pe malul de Vest pentru ca, la ora stabilită, să fie gata de a porni lupta.

În seara zilei de 8 mai, pe întregul front s-a răspîndit vestea capitulării necondiționate

(Continuare în p. 33)

ULTIMA CĂDERE A CORTINEI

FORREST C. POGUE

Continuăm în acest număr traducerea unor fragmente din lucrarea George C. Marshall: Organizer of Victory¹ a istoricului american Forrest C. Pogue. După ce, cum am văzut, autorul descrie contribuția lui Marshall în organizarea armatei americane, în planificarea și conducerea operațiilor, în alegerea și promovarea comandanților, în cele ce urmează Pogue îl prezintă pe șeful statului major al armatei americane de uscat în zilele victoriei împotriva nazismului. Titlul, subtitlurile și explicațiile din parantezele drepte aparțin redacției Magazin istoric.

La 2 aprilie 1945, Marshall a trimis președintelui Roosevelt un studiu întocmit de către Departamentul de Război cu privire la situația în Europa. Lucrarea, care nu se caracterizează prin optimism excesiv, arată

¹ Magazin Istoric, nr. 4/1980.

că trupele aliate occidentale urmau să ajungă la Elba, între Magdeburg și Halle, în jurul datei de 20 aprilie. Până la această dată se sconta de asemenea ca Stuttgart și Nürnberg să fie cucerite, Münchenul urmînd să aibă aceeași soartă pînă la 1 mai. Se considera că, la aripa de Nord a frontului, englezii vor înainta mai lent.

După calculele militare americane, armata sovietică avea să declanșeze o ofensivă generală pînă la 10 aprilie și să stabilească joncțiunea cu forțele americane, de-a lungul râurilor Elba și Saale, la Sud de Berlin. Se anticipa că, pînă la 1 mai, nu va mai exista un front inamic coerent, deși vor continua să persiste o serie de insule de rezistență.

Autorii studiului dezbăteau îndelung problema dacă naștii vor organiza o așa-zisă „redută națională” în Sudul Germaniei. În ciuda celor ce aveau să se scrie în istoriografia postbelică, păreri în această privință au fost destul de categorice. Raportul înaintat la 2 aprilie de către generalul Marshall președintelui Roosevelt conchidea: „Numeroasele zvonuri cu privire la pregătirile germanilor pentru organizarea apărării unei așa-zise redute alpine nu par a avea vreo bază substanțială. La Departamentul de Război nu a sosit nici o informație demnă de încredere referitoare la depozitarea unei mari cantități de arme și muniții în presupusa arie a redutei și nu există indicii că s-ar construi vreo forti-

Preludiul victoriei

Profeția Departamentului de Război cu privire la sfârșitul lui Hitler a fost în mare parte corectă. Dar experții contrainformațiilor nu se aventuraseră în pronosticuri cu privire la viața lui Franklin Delano Roosevelt. Iată de ce lumea a fost luată prin surprindere când acesta a murit pe neașteptate la Warm Springs.

Generalul Marshall a aflat vestea la 12 aprilie 1945, cu câteva minute după ce își părăsise cabinetul de lucru, atunci când unul dintre aghiotanții săi i-a adus telegramele trimise de doamna Eleanor Roosevelt celor patru fii ai săi, înrolați în forțele armate ale Statelor Unite. Telegramele aveau un text identic: „Tata a adormit pentru totdeauna. Doriința lui este să vă faceți mai departe datoria până la capăt”...

În aprilie, Hitler și cîțiva dintre consilierii săi au început să nutrească speranțe nebunești în tot soiul de proiecte militare și politice pe care nu aveau nici o posibilitate să le aducă la îndeplinire. Ministrul de Externe nazist, Joachim von Ribbentrop, a declarat ambasadorului japonez la Berlin, Hiroshi Oshima, că Führerul intenționa să dezlănțuie o mare ofensivă pe Frontul de Est în iunie sau iulie 1945. Cît despre Frontul de Vest, unde Renania se prăbușise și unde aliații occidentali pătrundeau din ce în ce mai adînc în Thuringia, el urma să fie, conform fantezistelor proiecte naziste, teatrul altor contralovituri germane, pe care Ribbentrop le anunța drept „mult mai violente decît contraofensiva din Ardeni” (din decembrie 1944)...

În prima jumătate a lui aprilie, același Ribbentrop a spus unui prieten al său: „Deși politica noastră dintotdeauna a fost de a menține guvernul german și comandamentul suprem al Wehrmachtului la Berlin, s-ar putea ca, datorită schimbărilor survenite pe fronturi, să fim nevoiți să evacuăm temporar atît guvernul, cît și comandamentul în Sudul Germaniei” [în Alpii Austriaci]. De fapt însă hitleriștii nu au luat nici o măsură pentru a aduce la îndeplinire aceste planuri. Deși Marshall l-a prevenit pe Eisenhower să fie atent la eventualitatea unei concentrări de forțe germane în Sudul țării, serviciile de informații ale Aliaților nu au relevat, în nici un moment, existența unei asemenea probleme în regiunea respectivă. La o săptămînă după ce Marshall a trimis avertismentul menționat, șeful serviciilor de informații al armatei terestre americane în Europa a raportat că nimic nu pare a corobora perspectiva unei „redute a ultimei disperări”. După război, generalul-maior britanic Sir Kenneth Strong, șeful serviciului aliat de informații de la Cartierul general al lui Eisenhower, avea să declare: „Mi-am exprimat încă de la început părerea că așa-zisa redută națională s-ar putea să fi fost un mit, dar că era de datoria noastră să avem grijă ca ea să nu devină o realitate. După contraofensiva din Ardeni, nu mai voiam să-mi iau riscuri cu germanii. Eisenhower împărțea scepticismul meu, dar era de acord cu mine că zvonurile, oricît de neîntemeiate ar fi fost, nu trebuiau complet trecute cu vede-

La Nurnberg, după cucerirea orașului, soldați americani arborează drapelul S.U.A. deasupra stadionului unde se țineau „zilele partidului nazist”

ficație în Bavaria sau Austria, pentru a împiedica pătrunderea, dinspre Nord, a Aliaților în zona redutei”.

În continuare, raportul lui Marshall arăta că, deși s-ar putea să dăinuie în anumite părți ale Germaniei pungi izolate, care să mai opună o oarecare împotrivire, „dacă Hitler se va dovedi consecvent modului său de comportare din împrejurările trecute, el va pune capăt nazismului într-un mod dramatic și brusc”.

rea; de aceea el a luat în considerare posibilitatea unui asemenea ultim bastion de rezistență al naziștilor...”

La sfârșitul lui aprilie, trupele sovietice se apropiau de Berlin, dinspre Răsărit, iar aliații occidentali se grăbeau să atingă linia Elba-Mulda, pentru o joncțiune cu rușii. La 25 aprilie, patrule sovietice și americane s-au întâlnit pe Elba și în câteva puncte situate la Est de această apă. A doua zi, a avut loc joncțiunea oficială la Torgau, între unități ale Diviziei 69 infanterie americană și ale Diviziei 58 gardă sovietică.

Adevăratul organizator al victoriei

În Italia de Nord, reprezentanți ai Statelor Unite și Marii Britanii negociau cu generalul S.S. Karl Friedrich Wolff capitularea forțelor naziste locale. În ciuda faptului că negocierile începuseră de o bună bucată de vreme, capitularea nu a avut loc decât după capturarea și executarea lui Mussolini și după sinuciderea lui Hitler în bunkerul său de la Berlin...

Moartea dictatorului nazist a survenit în ziua de 30 aprilie, la zece zile după ce împlinise vârsta de 56 ani și la câteva luni doar după aniversarea a 12 ani de la acapararea puterii. La scurtă vreme după sinuciderea lui Hitler, noul Reichsführer, marele amiral Karl Dönitz, și-a trimis emisarul, amiralul Georg Friedeburg, la Cartierul general de la Reims al generalului Eisenhower... Acesta a cerut capitularea necondiționată a tuturor celorlalte forțe germane. Încercând să câștige timp, Dönitz l-a trimis pe feldmaresalul Alfred Jodl să continue tratativele. Eisenhower le-a dat un ultimatum de 48 ore... În dimineața zilei de 7 mai 1945, la orele, 2.41, Jodl a semnat capitularea care a fost ratificată la Berlin în ziua de 9 mai în prezența reprezentanților militari ai S.U.A., U.R.S.S., Marii Britanii și Franței...

În clipa victoriei în Europa, principala preocupare a generalului Marshall era continuarea războiului până la înfrângerea Japoniei militariste. De câteva săptămâni se întocmeau planuri pentru o debarcare în Japonia, proiectată pentru octombrie 1945 — Operația „Olympic”. Încă de la sfârșitul lui aprilie, Armata I americană, sub comanda generalului Courtney Hodges, începuse să părăsească Europa, plecând în Statele Unite.

Astfel, în timp ce în Europa și în America ziua victoriei împotriva nazismului constituia un prilej de bucurie și sărbătoare, pentru Marshall ea reprezenta finalul celui de-al doilea act al unei lungi drame [primul act fusese intrarea în război a Statelor Unite].

Instantanee înregistrate de fotoreporterul american Robert Capa, în luptele pentru orașul Leipzig:

a) doi ostași pun în bătaie o mitralieră...

b) ...servantul deschide focul asupra zonei din fața sa, dar...

c) ...câteva momente mai târziu este ucis de un trădător inamic

Înainte de ultima cădere a cortinei, Marshall și camarazii săi de la comanda forțelor militare ale Statelor Unite trebuiau să instaleze decorurile și să pregătească actorii pentru cel de-al treilea act al dramei.

În puținul timp pe care l-a avut la dispoziție, Marshall a găsit răgazul să trimită călduroase felicitări lui Eisenhower, comandantul pe care îl alesese și pe care îl sprijinise cu atăta fermitate pentru a duce la capăt o operație concepută și pusă la punct de el încă din prima săptămână de după intrarea Statelor Unite în război. El i-a telegrafiat lui Eisenhower:

„...V-ați îndeplinit misiunea raportând cea mai mare victorie din istoria militară [a S.U.A.]... Ați reușit să rezolvați probleme militare fără precedent și ați jucat un rol de seamă în zdrobirea puterii militare a Germaniei... Ați contribuit la scrierea istoriei, a istoriei mari, pentru binele omenirii...”

La rîndul său, Eisenhower i-a scris lui Marshall, înainte de a primi mesajul acestuia. Din rîndurile sale reiese limpede că de mare era datorita comandantului suprem al forțelor aliate occidentale în Europa față de șeful statului major al armatei de uscat americane:

„Încă din prima zi cînd am sosit în Anglia, mai bine-zis încă din clipa în care m-am prezentat în fața dv. la Departamentul de Război, arma cea mai puternică de care am dispus a fost sentimentul că aveți încredere în judecata mea, în obiectivitatea cu care abordez orice problemă, sentimentul că sînteți gata să susțineți pînă la capătul resurselor dv. morale tot ceea ce găseam necesar să realizez pentru a înfrînge pe inamic... Locul fără seamă pe care îl ocupați în stîmă și afecțiunea tuturor liderilor politici și militari cu care am avut de-a face, ca și locul pe care îl ocupați în stîmă și afecțiunea maselor de combatanți, este fără egal de înalt... Niciodată și față de niciun alt ostaș — nu s-au simțit mai îndatorate armata și poporul nostru”.

Marshall a prețuit deosebit de mult omagiu pe care i l-a adresat primul ministru Churchill, „leul cel bătrîn”, cu care se certase de atîtea ori asupra datei și metodologiei debarcării în Europa. Dar lui Marshall îi plăceau oamenii care știau să se bată pentru ideile lor și putea să ierte multe celor care își înfruntaseră inamicul în cele mai grele condiții. Laolaltă, Churchill și Marshall au gustat din plin victoria asupra lui Hitler. Churchill și-a exprimat elogiul încă înainte de doborîrea definitivă a naziștilor. La sfîrșitul lui martie 1945, cînd victoria coaliției antihitleriste devenise evidentă, el a trimis o radiogramă feldmareșalului Sir Henry Maitland Wilson, numit de curînd șef al Misiunii britanice la Washington:

„Vă rog să transmiteți generalului Marshall călduroasele mele felicitări pentru minunata comportare a forțelor americane și aliate... Îmi dau seama că de bucurie trebuie să fie văzînd cum oștirile pe care le-a sfîrșit genul său și-au cucerit o faimă nemuritoare. Generalul Marshall este, în ceea ce ne privește pe noi, americani și englezii, adevăratul organizator al victoriei”.

Măreața victorie a popoarelor împotriva fascismului

A IV-a serie de întrebări

1. Într-un comentariu, la 12 ianuarie 1946, Radio Paris aprecia că intrarea României în război de partea coaliției antihitleriste a grăbit sfîrșitul războiului cu...

Cite luni? (1975)

2. „În această zi a marii victorii sîntem bucuroși să subliniem că armata dv., împreună cu armatele noastre, a dus lupte înconunate de succes, dovedind vitejie și pricepere, contribuind prin aceasta la pregătirea fericitei zile a victoriei”, consemna la 9 mai 1945 comandantul Armatei 53 sovietice în telegrama trimisă comandantului Armatei 1 române.

Numiți trei orașe cehoslovace eliberate de Armata 1 română la începutul lunii mai 1945. (1980)

3. La izgonirea fasciștilor din Austria au contribuit și militarii Regimentului 2 care de luptă român, în cooperare cu unitățile sovietice.

La ce dată ostașii români și sovietici care luptau în cadrul Frontului 3 ucrainean au pătruns în Austria? (1980)

4. Cîte divizii hitleriste au fost nimicite pe Frontul de Răsărit în cel de-al doilea război mondial? (1980)

5. Cum se numeau cei trei șefi ai Marilor State Majore aliate: sovietic, britanic și american? (1980)

6. Cum a definit W. Churchill monstruoasa conflagrație, care a implicat 61 state, s-a desfășurat pe teritoriul a 40 dintre ele, mobilizînd în forțele armate peste 110 000 000 bărbați și femei, provocînd moartea a 40 000 000-50 000 000 oameni, la care s-a adăugat masacrarea de către hitleriști, în lagăre special construite, a 12 000 000 deținuți, dintre care circa 6 000 000 evrei? (1978)

7. Pe ce curs de apă s-a desfășurat eroica bătălie a partizanilor iugoslavi, cunoscută sub numele de „bătălia pentru râniți”? (1979)

8. În luna ianuarie 1944, un grup de luptători din Rezistența poloneză au organizat un atentat împotriva unei înalte căpetenii naziste din Varșovia.

Cum se numea detașamentul special căruia i-a fost încredințată misiunea? (1979)

9. La procesul de la Nürnberg s-a constatat că naziștii au furat din țările europene ocupate un tezaur care depășea pe cele reunite în patru dintre cele mai mari muzee din lume.

Indicați numele acestor muzee. (1979)
10. 2 mai 1945. Ce eveniment memorial a avut loc în această zi? (1975)

CONCURSUL MAGAZIN ISTORIC, EDIȚIA 1980

ULTIMELE ZILE ALE RĂZBOIULUI

Feldmareșal Sir **BERNARD LAW MONTGOMERY**

După evocarea bătăliei duse de forțele armate engleze pentru cucerirea Normandiei, făcută de feldmareșalul Montgomery în Magazin istoric, nr. 4/1980, să urmărim, în continuare, sub pana aceluiași autor, descrierea ultimelor lupte împotriva Wehrmachtului, încheiate cu depunerea necondiționată a armelor de către Reichul nazist. Titlul și subtitlurile aparțin revistei Magazin istoric.

La 29 aprilie (1945), orele 02.00, Divizia 15, în componența căreia intra și Brigada 1 de desant-comando, a atacat pentru a forța Elba. Infanteria din primul eșalon a fost transportată cu vehicule amfibii, întoc-

mai ca la forțarea Rinului, și a fost sprijinită de tancuri. Traversarea s-a făcut fără pierderi. Operația s-a desfășurat conform planului, iar în cursul zilei a fost stabilit un cap de pod. Inamicul a opus o slabă rezistență și am capturat peste 1 300 prizonieri. Principala dificultate a fost provocată de tirurile de artilerie inamică asupra punctelor de trecere peste apă, la care s-a adăugat și o oarecare activitate a aviației germane. Ne îndreptăm acum spre ultimul grup de aerodromuri rămas la dispoziția Luftwafiei în Germania. Condițiile atmosferice permiteau unor mici formații aeriene inamice să se apropie, la adăpostul norilor, pentru a efectua atacuri

de scurtă durată. Aviația britanică ne-a furnizat maximum de acoperire, folosind pentru aceasta și un număr de noi aparate de vânătoare cu reacție. 13 avioane inamice au fost doborâte în cursul zilei.

Corpurile de armată aliate și-au continuat rapid înaintarea la 1 mai. În flancul drept, Divizia 82 aeropurtată americană s-a deplasat spre Sud-Est de-a lungul fluviului, iar Divizia 6 aeropurtată britanică, transferată Corpului 18, a avansat spre Nord, pe o distanță de circa 13 kilometri. Un pod a fost instalat la Darchau și Divizia 7 de tancuri americană a început traversarea.

Trei dintre căpeteniile naziste: Speer, Dönitz și Jodl sub paza unei santinelle engleze

La 2 mai, Divizia 82 aeropurtată a înaintat mai departe spre Est și a eliberat o zonă vastă, în care era cuprinsă și localitatea Domnitz. Divizia 7 de tancuri americană a parcurs în viteză 32 kilometri și a intrat în Ludwigslust, în timp ce, mai spre Nord, Divizia 8 a capturat Schwerin. Divizia 6 aeropurtată a înaintat 65 kilometri la flancul stâng, fără să întâmpine vreo rezistență și a eliberat Wismar, pe coasta Mării Baltice. La câteva ore după

sosirea diviziei, au apărut și tancurile ruse, care au stabilit contactul cu trupele noastre.

Divizia 11 blindată a intrat în Lübeck fără să întâmpine rezistență, după un marș de 50 kilometri, în timp ce Divizia 5, la flancul drept, a continuat operația pe malul vestic al lacului Ratzeburger. Simultan, formațiile din primele eşaloane ale Corpului 12 au parcurs capul de pod al Corpului 8, cu sarcina de a captura portul Hamburg. Dar această operație nu a mai fost necesară. La cererea comandantului garnizoanei germane orașul a fost predat fără condiții și trupele noastre au intrat în Hamburg la 3 mai neîntâmpinând nici o împotrivire.

Regiunea de la Nord de Elba era acum înțesată de o mulțime de soldați germani și de refugiați, care se deplasau în retragere. Era clar că inamicul abandona lupta și, cu excepția unor mici grupuri de fanatici, nu ne mai puteam aștepta decât la o rezistență simbolică din partea trupelor germane aflate la Sud de canalul Kiel. În această situație, am ordonat trupelor noastre să se oprească pe linia Lübeck-Hamburg, pentru a da timp plenipotențiarilor germani să prezinte capitularea.

Comandamentul nazist tatonează

În culise, acei germani care își dădeau seama de gravitatea situației militare încercau de mai multă vreme să exploreze o cale pentru capitulare. După ce forțele aliate au trecut Rinul, era evident că nu mai avea rost o continuare a rezistenței. Dar Hitler se dovedea surd la argumentele de ordin militar. În afară de aceasta, chiar cei care sondau o modalitate de ieșire fără acordul lui Hitler erau preocupati nu atât de a pune capăt războiului, cât de a ne atrage de partea lor pe noi, occidentalii, în așa fel încât Germania să-și poată continua rezistența disperată pe Frontul de Răsărit. Era ultima etapă în tentativa Germaniei de a ieși din angajarea pe două fronturi în războiul pe care ea însăși îl provocase.

Primele tatonări în acest sens despre care am aflat au fost făcute în martie, la Ambasada britanică din Stockholm. Ideea unei păci separate a fost respinsă de la bun început. Puțin după aceea, am început să primim informații despre explorări de pace prin surse din Olanda de Vest.

La sfârșitul lunii aprilie, s-au ținut două reuniuni cu participarea reprezentanților ruși, americani și britanici pentru a dezbată aprobarea cu alimente a olandezilor¹.

¹ O cale de a ușura condițiile grele în care se afla populația civilă olandeză a fost găsită, totuși: comisarul german pentru administrația civilă, Seyss-Inquart, a luat contact cu Aliații sugerind un armistițiu care să fie folosit pentru primirea ajutoarelor destinate populației olandeze. Am acceptat bucuros să utilizăm această posibilitate. A fost inițiată fără întârziere trimiterea de alimente, medicamente și alte ajutoare urgent necesare — n.a.

Lucrurile s-au oprit însă aici. Seyss-Inquart nu a vrut sau nu a putut să ia o hotărâre privind situația pe plan militar. La rândul său, comandantul militar din Olanda, generalul Blaskowitz — aflat în fruntea Grupului de armate „H” — a refuzat să discute despre capitulare atâta timp cât în Germania propriuzisă continuau ostilitățile. Am putut să începem aprovizionarea olandezilor, dar Olanda vestică a rămas sub ocupație germană încă o săptămână.

Între timp, tot prin Stockholm, ne-a parvenit informația că feldmareșalul von Busch căuta să ajungă la o înțelegere cu britanicii. În Danemarca, de asemenea, intenții de capitulare ar fi fost atribuite generalului Lindemann. Dar nici de data aceasta nu era vorba de demersuri sincere. Von Busch nutrea speranța să-și salveze trupele din strînsoarea armatelor sovietice care înaintau rapid dinspre Răsărit. De aceea, von Busch a precizat că nu va capitula decât în momentul în care noi vom ajunge cu trupele la țărmul Mării Baltice, pentru a-l separa de rușii care-l urmăreau. Feldmareșalul german dorea de asemenea — și faptul nu este lipsit de interes — să fie apărat de eventualitatea trimeriei

unor trupe S.S., sub formă de întăriri, care ar fi putut să exercite asupra lui presiuni pentru continuarea ostilităților. De fapt, germanii se împărțeau în două categorii. Unii, ascultînd de Hitler, refuzau să ia în considerare orice renunțare la luptă. Alții, în genul lui Himmler sau von Busch, sperau să ajungă la o tranzacție care i-ar fi dezbinat pe Aliați.

După forțarea prin asalt a fluviului Elba de către Armata 2, la 29 aprilie, comandantul german al Hamburgului, Wolz, a intrat în legătură cu generalul-maior Lyne, comandantul Diviziei 7 de blindate britanice. La 2 mai, Wolz s-a declarat de acord să predea orașul. Dar, chiar atunci, s-a anunțat că generalul Blumentritt, superiorul său, a hotărît să se predea Armatei 2 americane. S-a stabilit ca parlamentarii lui Blumentritt să se prezinte în dimineața de 3 mai la punctul de comandament tactic al generalului Dempsey. Germanii nu mai puteau opri acum desfășurarea evenimentelor. Hitler murise (este drept că, la timpul respectiv, acest fapt ne era încă necunoscut), iar amiralul Dönitz încerca, în Schleswig-Holstein, să dirijeze noul guvern. Dönitz era dispus să înceteze ostilitățile, dar

Soldați britanici percheziționează prizonieri germani

Intr-un oraș german, după încetarea luptelor

nu voia să capituleze în fața rușilor. Drept urmare, el a dat ordin armatelor care se retrăgeau urmărite de ruși să se predea anglo-americanilor. În fișa tot mai îngustă dintre cele două fronturi — din Est și din Vest — haosul era de nedescris.

Astfel, pe măsură ce situația se înrăutățea, germanii se arătau tot mai grăbiți să capituleze în fața noastră. În locul parlamentarilor lui Blumentritt așteptați la cartierul generalului Dempsey, a apărut o delegație la nivel mult mai înalt, condusă de amirala von Friedeburg, în calitate de trimis al lui Dönitz. Friedeburg era însoțit de generalul Kinzel, șeful de stat major al lui von Busch. Delegația era împuternicită să discute capitularea tuturor forțelor germane din zona de Nord. În consecință, trimișii germani au fost îndrumați la cartierul meu general, care se afla la Lüneburg. Wolz, comandantul german al Hamburgului, care îi însoțise pe delegați, a rămas să semneze capitularea garnizoanei

sale în fața Armatei 2. Von Friedeburg mi-a adus la cunoștință că înaltul comandament german dorea să-mi predea toate forțele din sectoarele nordice, inclusiv acele trupe care se retrăgeau prin Mecklenburg în fața ofensivei ruse. El voia să-și sustragă astfel soldații urmăriți de ruși și, totodată, cerea să admit ca refugiații civili să treacă prin liniile noastre în Schleswig-Holstein.

Dușmanul capitulează

Am refuzat să accept capitularea forțelor germane care luptau împotriva rușilor și am precizat că această capitulare trebuie să fie discutată cu aliații noștri ruși. Cît privește trupele inamice de pe propriul nostru front, am arătat clar că nu voi accepta nimic altceva decît capitularea necondiționată a tuturor forțelor — terestre, navale și aeriene — care mai opuneau rezistență în Olanda, în insulele

Frisice, Helgoland, Schleswig-Holstein, Danemarca și în regiunile de la Vest de Elba aflate încă în dispozitivul trupelor germane. În cazul cînd toate aceste forțe nu capitulau fără condiții, eram gata să ordon reluarea luptei — și aceasta fără șovăială.

I-am arătat apoi lui von Friedeburg o hartă a situației curente a operațiilor — pe care, în mod evident, nu o mai cunoștea. Aceasta a contribuit la lămurirea sa deplină asupra poziției deznădăjduite în care se aflau forțele germane. Delegația germană a precizat că nu avea împuternicire să accepte cererile pe care i le înfățișam. Totuși germanii erau dispuși să recomande mareșalului Keitel acceptarea acestor cereri. Doi membri ai delegației au plecat imediat cu o mașină la cartierul general al lui Keitel, în timp ce restul grupului a rămas la comandamentul meu de la Lüneburg.

La 4 mai, orele 18, von Friedeburg a revenit la cartierul meu cu noile instrucțiuni pe care le primise de la Keitel și Dönitz. Am avut mai întîi o scurtă convorbire, cu caracter neoficial, în rulota care îmi servea de birou. I-am spus că nu mă interesează decît un singur lucru: dacă răspunsul la cererea de capitulare necondiționată este „da” sau „nu”. Von Friedeburg mi-a arătat că răspunsul este afirmativ; atunci ne-am deplasat într-un cort de alături care fusese pregătit pentru semnarea documentului de capitulare.

Actul a fost semnat în prezența mea la orele 18 și 20 minute, în ziua de 4 mai. Am acceptat capitularea inamicului în baza împuternicirii acordate în acest scop de comandantul suprem.

Capitularea urma să intre în vigoare la orele 8.00, în ziua de 5 mai. Conform celor stabilite, comandamentul german s-a declarat de acord ca toate forțele aflate la dispoziția sa în Olanda, Germania de Nord-Vest (inclusiv insulele Frisice, Helgoland și alte insule), Schleswig-

Holstein și Danemarca să depună armele și să capituleze fără condiții. Comandamentul german s-a obligat să aducă la îndeplinire cu promptitudine și fără nici o obiecție sau rezervă toate dispozițiile care ar urma să fie emise de Puterile Aliate în oricare domeniu. Deciziile luate de aceste puteri urmau să fie considerate ca definitive și fără apel în orice problemă de interpretare. S-a menționat că documentul semnat la cartierul de la Lüneburg urma să fie înlocuit de un instrument general de capitulare privind reglementarea situației Germaniei și a forțelor armate germane în ansamblu.

Nu am avut prea mult de așteptat pînă la acest act final. Dezintegrarea mașinii de război germane s-a extins în toate sectoarele, pe toate fronturile. Inamicul încetase rezistența în Italia la 2 mai, iar Armatele 1 și 19 germane, care luptau împotriva Grupului de armate aliate în Germania de Sud și Austria au acceptat să capituleze la 5 mai. În ziua următoare a fost ordonată încetarea focului.

Von Friedeburg s-a prezentat la Cartierul general al generalului Eisenhower, la Reims, la 5 mai. Chiar și în acest stadiu, germanii au mai făcut o tentativă de a dobîndi concesi și de a cîștiga timp pentru evacuarea unui număr cît mai mare de militari din fața liniilor ruse, pentru a-i preda aliaților occidentali. Comandantul suprem a luat însă măsuri ferme pentru a pune capăt tergiversărilor. Documentul general al capitulării a fost semnat în dimineața de 7 mai, la orele 2.41, de generalul-colonel Jodl, sosit la Reims în ziua anterioară. Capitularea a intrat în vigoare la miezul nopții de 8 spre 9 mai, cînd mareșalul Keitel a semnat la Berlin, în numele Înalțului comandament german, ratificarea oficială a capitulării.

În românește de
Florin HERA

PLANSELE NOASTRE

Mărturii ale bogatelor tradiții ale artei românești:

- ① Tezaurul dacic de la Sîncrăieni, jud. Harghita (sec. I î.e.n.)
- ② Sus: inel cu camee găsit la Poiana, jud. Galați (sec. II-IV e.n.). Jos: obiect de podoaibă (sec. II-IV e.n.). Muzeul de istorie al R.S. România
- ③ Detaliu de frescă de la Arbore, jud. Suceava, exprimînd pătrunderea laicului în pictura bisericească (sec. XVI)
- ④ Pictură de Todor Zugrav (prima jumătate a sec. XVIII), aflată la Muzeul de artă al R. S. România (*Vechimea românilor și tinerețea lor de azi*, p. 52)

TRUPELE ROMÂNE ELIBEREAZĂ KUFIMUL

(Urmare din p. 23)

a Germaniei fasciste, capitulare care urma să intre în vigoare în aceeași zi la orele 24.00.

În noaptea de 8 spre 9 mai, pe front și în spatele acestuia a domnit o atmosferă neobișnuită. Ostașii aflați în tranșeele din prima linie priveau întinerul mut cu speranța că liniștea nu va mai fi întreruptă de împușcături nici în cursul acelei nopți și nici în dimineața următoare. În spatele frontului, la Brno, Kroměfyz, Kojetin și în alte localități, ostașii români, sovietici și civilii se bucurau, de asemenea, de sfârșitul aceluia război îngrozitor.

Dar, în dimineața zilei de 9 mai, lângă Brno, ostașii Armatei 1 române au întâmpinat rezistența puternică a dușmanului. Grupuri de ostași fasciști luptau cu înverșunare în pădurile din fața Kufimului, pentru a împiedica înaintarea pe șoseaua principală spre Tišov. Numai unitățile Corpului 7 armată român au folosit împotriva dușmanului 30 000 cartușe și 300 obuze. În luptele de la Kufim din ziua aceea, Divizia 2 vânători de munte a avut 4 morți și 40 răniți.

În noaptea de 8 spre 9 mai, fasciștii distruseră podurile din dreptul cimitirului și fabricii de bere din Kufim. A doua zi dimineața, în pădurile din împrejurimi se auzeau focuri de armă și de mitralieră. Pe la amiază, germanii au părăsit orașul, în grupuri. Între timp, inamicul începuse retragerea de pe întregul front. Comandantul Armatei 1 române, generalul V. Atanasu, a ordonat Corpului 7 armată, care lupta în primul eșalon, să înceapă imediat înaintarea pe direcția Kufim-Křižanov. Misiunea principală a corpului de armată era să se deplaseze cât mai urgent în zona Křižanov și să captureze o cantitate cât mai mare din tehnica de luptă a forțelor fasciste. Detașamente române trebuiau să pătrundă adânc în coloanele inamicului, care se retrăgea, și să înainteze în continuare în marș forțat.

În după-amiază zilei de 9 mai, ostașii români au intrat în Kufim pe toate căile de acces și au continuat urmărirea germanilor care se retrăgeau. Eliberatorii au fost salutați cu bucurie de populația din Chudčice și din alte comune. Rezistența unităților hitleriste slăbea. Se mai apărau numai unele detașamente răzlețe, mai ales cele S.S.

Diviziile române înaintau rapid prin satele din zona Českomoravská, Vysočina, în direcția Nové Město. La 10 mai, Armata 1 română a fost trecută în al doilea eșalon. Conform ordinului dat în acea zi de comandantul armatei, trupele române au fost amplasate în zona Bobruvky-Sklené-Ořechov-Březi-Žďirac-Moravec-Janovice-Strážek.

Celelalte forțe române care constituiau Armata 4, au continuat la 9 mai urmărirea inamicului în retragere, care refuza să capitu-

leze și opunea rezistență. Lângă Plumeov, ostașii români au dat peste un grup de fasciști, care se apărau, și pe care l-au distrus repede. În seara zilei de 9 mai, unități ale acestor armate, au primit ordin să-i fugărească și în timpul nopții pe dușmani care nu respectau condițiile capitulării condiționate. A doua zi, unitățile Corpului 2 armată român urmau să ajungă la Kadová — Žďár Nad Sázavou și pînă la linia Vojnův Městec — Vepřová. Pînă în seara aceleiași zile, Corpul 6 armată român trebuia să atingă zona Vitochov-Domanin-Bystřice Nad Pernštejnem-Vir.

În ziua de 9 mai și în zilele următoare au fost eliberate și orașele și satele din această parte a Moraviei. În unele locuri, acest lucru s-a realizat fără luptă, în altele însă grupurile de fasciști s-au apărat cu disperare. Alte unități române au venit de la Mladkov și Boskovice, alături de trupele sovietice. Germanii trăgeau încă de pe șoseaua dinspre Skalce Nad Svitavou. Militarii români au trecut și prin alte comune din raionul denumit azi Blansko. La Rájce — Jestřebi a sosit Regimentul 2 român de artilerie grea.

În noaptea de 9 spre 10 mai, patrula de cercetași comandată de ofițerul român Petre Gh. Oprea a fost surprinsă lângă Skálka de focul unor mitraliere dușmane. A doua zi dimineață, Divizia 2 română de infanterie a reușit să străpungă apărarea inamicului și să elibereze o serie de comune. În împrejurimile localității Boskovice un detașament al Diviziei 21 infanterie română s-a aflat în fața rămășițelor a două divizii germane, care refuzau să capituleze și se retrăgeau. În lupta ce s-a declanșat, trupele inamice, deși superioare numeric, au fost nimicite; au fost capturate circa 1 000 ostași și ofițeri.

Și în zilele următoare, cînd grupuri de militari germani încercau să pătrundă spre Vest, au avut loc lupte cu caracter local, ca de pildă, în zona de la Vest de comuna Doubavice. Acolo, Divizia 1 română de cavalerie a atacat un grup numeros de militari inamici, care refuzau să depună armele. După o scurtă, dar îndrăgănită confruntare, dușmanii au fost nevoiți să se predea. În aceeași zi, rămășițele a două divizii horthyste s-au predat unităților Corpului 2 armată.

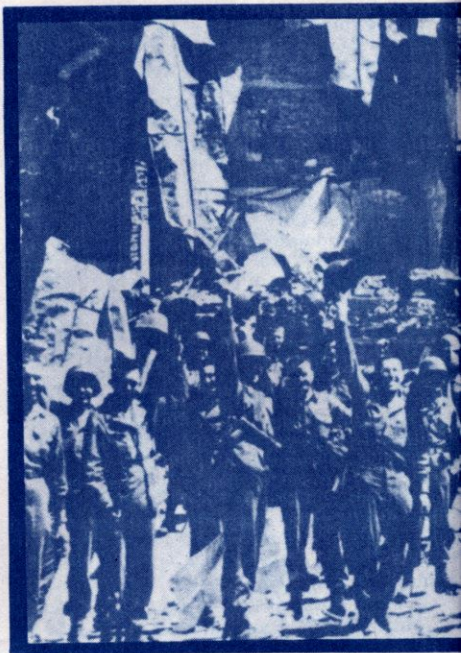
La 12 mai, comandantul Armatei 4 române, generalul Nicolae Dăscălescu, a ordonat ca trupele să fie cantonate în împrejurimile localității Nové Město din Moravia. Comandamentul armatei și-a fixat sediul la Fryšav, cel al Corpului 2 armată la Světnov, iar cel al Corpului 6 armată la Lhota. Toate unitățile au primit ordinul să curețe împrejurimile de militari inamici, care, îmbrăcați civil, rămăseseră în spatele frontului încercînd să dispară în condițiile învâlmășelii existente în primele zile de după război.

Introducere și traducere de
Nicolae HANGANU

RĂZBOIUL A FOST CÎȘTIGAT!

CHARLES DE GAULLE

În nr. 4/1980 am publicat fragmente din memoriile de război ale generalului Charles de Gaulle în care acesta evoca luptele duse de Armata 1 franceză în ultima parte a războiului, de la începutul lunii aprilie pînă în primele zile ale lunii mai 1945, pentru zdrobirea forțelor armate naziste. Inserăm, în continuare, un fragment din aceleași amintiri, în care este înfățișată capitularea Germaniei. Titlul și explicațiile din text aparțin revistei Magazin istoric.

Capitularea germană nu mai este acum decît o chestiune de formalități. Dar acestea trebuie îndeplinite. Înainte chiar de moartea lui Hitler, Göring, pe care îl desemnează ca eventual înlocuitor al său și pe care crede că [acum] cancelarului nu-i mai este posibil să se facă auzit, schițează o tentativă de negociere. Dar este imediat dezavuat de Führer. Himmler, al doilea în ordinea succesiunii, ia pe de altă parte contact cu contele Bernadotte, președintele Crucii Roșii suedeze, și adresează prin Stockholm guvernelor occidentale o propunere de armistițiu. Fără îndoială, Himmler crede că, dacă ostilitățile încetează pe Frontul de Vest și continuă în Răsărit, în blocul aliat se va produce o fisură de care Reichul va putea profita. Demersul ma-

reliu maestru al Gestapoului este însoțit de câteva gesturi menite să atenueze abominabila reputație pe care i-au adus-o crimele lui. Astfel, el autoriză în *extremis*, Crucea Roșie internațională să distribuie alimente deportaților. Anunțați imediat de această organizație, ne grăbim să trimitem în Germania de Sud, de la Berna și Zürich, camioane procurate de noi și conduse de șoferi elvețieni, cu loturi de provizii pentru anumite lagăre de concentrare și pentru coloanele înfometate [de deținuți] pe care germanii le mină pe șosele.

Mie, Himmler face să-mi parvină în mod oficial un memoriu în care, sub deznădejde,

Ostași francezi și americani în fața ruinelor reședinței lui Hitler de la Berchtesgaden

străbate viclenia. „De acord! Ați cîștigat, recunoaște documentul. Cine știe de unde ați pornit, domnule general de Gaulle, trebuie să vă salute foarte respectuos... Dar acum ce veți face? Vă veți da pe mîna anglo-saxonilor? Ei vă vor trata ca pe un satelit și vă vor face să vă pierdeți onoarea. Vă veți asocia cu sovieticii? Ei vor supune Franța legii lor și pe dumneavoastră vă vor lichida... Adevărul este că singurul drum care poate duce poporul dumneavoastră la măreție și la independență este acela al înțelegerii cu Germania învinsă. Proclamați imediat această înțele-

gere! Intrați în legătură, fără întârziere, cu oamenii care dispun încă în Reich de o putere de fapt și care vor să conducă țara lor într-o direcție nouă. Ei sînt gata pentru aceasta. Ei vă cer aceasta... Dacă înfrîngeți duhul răz-bunării, dacă folosiți prilejul pe care istoria vi-l oferă astăzi, veți fi cel mai mare om al tuturor timpurilor”.

Lingușirile la adresa mea împodobesc acest mesaj de pe buza mormîntului... Dar acest hăituit, care încearcă să ademenească, este ceea ce este: așa că nu primește nici un răspuns din partea mea, nici un răspuns din partea guvernelor de la Londra și Washington. De altminteri, nu are nimic de oferit. Mai mult, Hitler, care a aflat probabil ceva despre aceste demersuri, îl „dezmoștenește” și pe Himmler. Acum, amiralul Dönitz este cel căruia Hitler cere să i se transmită puterile după sinuciderea sa. Amiralul este deci investit printr-o ultimă telegramă expediată din adăpostul subteran al Cămarilor Reichului.

Pînă la capăt, ultimii dețînători, ai autorității Reichului se vor strădui să obțină un oarecare aranjament separat cu occidentalii. Zadarnic! Aceștia exclud orice alt deznodămînt decît capitularea fără condiții față de toți aliații simultan. Este adevărat că amiralul Friedeburg stabilește cu Montgomery, la 4 mai, predarea armatelor [naziste] din Nord-Vestul Germaniei, din Danemarca și din Olanda. Dar nu este decît o convenție între comandanții militari locali, nu un act care să angajeze Reichul. În cele din urmă, Dönitz se resemnează. Generalul Jodl, pe care îl trimite la Reims, va aduce la cunoștință lui Eisenhower capitularea fără condiții. Aceasta se încheie în 7 mai, la orele 2 dimineața. Focul trebuia să înceteze în ziua următoare la ora 0. Cum actul a fost semnat la Cartierul general al comandantului suprem occidental, se stabilește că, pentru *echilibru*, o ratificare va avea loc în noaptea de 8 spre 9 mai, la Comandamentul sovietic de la Berlin.

Fîrște, nu omit să reglementez dinainte cu Aliații participarea franceză la semnarea acestor două documente. Textul, de o extremă și teribilă simplitate, nu ridică din partea noastră nici o obiecție. Dar trebuie ca Franța să demonstreze, în mod solemn, că și ea îl consideră drept o expresie a voinței sale. La Reims, așa cum s-a convenit, generalul Bedell Smith, șef de stat major al generalului Eisenhower, prezidează ceremonia în numele comandamentului suprem și semnează cel dintîi, împreună cu Jodl, ca reprezentant al lui Dönitz. Apoi își pun semnătura pentru ruși — generalul Suslparov, pentru francezi — generalul Sevez, șef adjunct de stat major; deoarece Juin se află la San Francisco. Cît despre actul de la Berlin, acesta va comporta o solemnitate mai mare. Nu pen-

În noaptea de 8 spre 9 mai, feldmareșalul Keitel semnează, la Berlin, capitularea forțelor armate germane

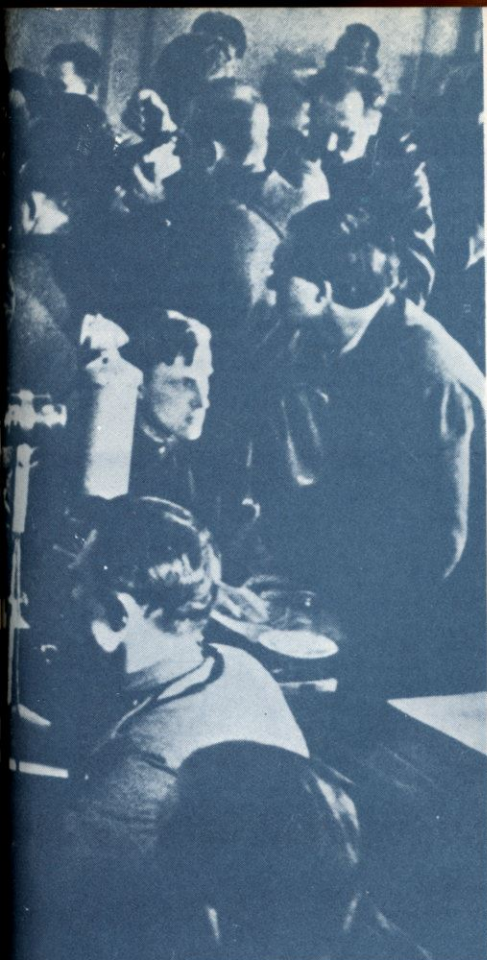
tru că ar adăuga ceva celui de la Reims. Dar sovieticii țin mult să pună în evidență momentul. Pentru a reprezenta acolo Franța desemnez pe generalul de Lattre.

În noaptea de 8 spre 9 mai, generalul de Lattre ia loc alături de delegații militari ai marilor puteri aliate, sub o panoplie unde tricolorul [francez] figurează alături de drapelele lor. La actul final al capitulării germane, reprezentantul Franței este semnat, ca și cei ai Rusiei, Statelor Unite și Marii Britanii. Exclamația feldmareșalului Keitel („Cum? Și francezii?!”) subliniază turul de forță care a dus Franța și armata ei la o asemenea redresare.

„Războiul a fost câștigat! Iată victoria! Este victoria Națiunilor Unite și este victoria Franței!...” Anunț vestea la radio, în ziua de 8 mai, orele 3 după-amiază. Ceva mai târziu, mă duc la Arcul de Triumf. Piața Étoile este

plină cu o mulțime, care, la câteva minute după sosirea mea, devine enormă. De îndată ce am salutat mormîntul Soldatului Necunoscut, mulțimea, rupînd barajele, se revarsă într-o furtună de aclamații. Cu greu mă smulg din torent. Dar această manifestație, cortegiile organizate, dangătul clopotelor, salvele de artilerie, discursurile oficiale, nu fac ca bucuria poporului, întocmai ca și a mea, să fie mai puțin gravă și reținută.

Este adevărat că, de luni de zile, nimeni nu se mai îndoieste de deznodămînt și că, de câteva săptămîni, acesta este considerat iminent. Știrea nu constituie deloc o surpriză care să provoace explozia sentimentelor. Acestea, de altminteri, și-au dat frîu liber cu prilejul eliberării. Și apoi, deși marea încercare a fost marcată pentru noi, francezii, de o glorie smulsă din cea mai profundă prăpastie, ea a înregistrat totuși mai întîi slă-

biciuni catastrofale. Alături de satisfacția pe care o aduce deznodămîntul, rămîne — pentru totdeauna — o durere surdă în adîncul conștiinței naționale. De altminteri, de la un capăt al lumii la celălalt, salve de tun ale armistițiului sînt întîmpinate desigur cu un imens sentiment de ușurare, de vreme ce moartea și mizeria se îndepărtează, dar fără efuziuni, căci lupta a fost murdărită de crime de care omenirii îi este rușine. Fiecare, oricine ar fi, oriunde ar fi, simte cum apare din nou în el veșnicul avînt al speranței, dar se teme că, nici de data aceasta, „războiul care zămislește orice” nu va fi zămislit pacea.

Misiunea pe care mi-a inspirat-o starea deznădăjduită a patriei este acum îndeplinită. Printr-o bunăvoință de necrezut a destinului, mi-a fost dat să călăuzesc Franța pînă la capătul unei lupte în care risca totul.

**În românește de
Florica ȘELMARU**

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **DOCUMENTE PRIVIND REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN ȚĂRILE ROMÂNE. C. TRANSILVANIA. VOL. II** (sub redacția: acad. Ștefan Pascu, Victor Chereșteșiu).

Editura Academiei, București, 1979, 478 pp., 35 lei; evenimentele dintre 12 și 29 aprilie 1848 (vezi și Magazin istoric, nr. 6/1978).

● **THE INDEPENDENCE OF ROMANIA. SELECTED BIBLIOGRAPHY.**

Editura Academiei, București, 1979, 130 pp., 14 lei; bibliografie selectivă privind războiul de independență al României.

● **Mihail Gheorghiu-Bujor — SCRIERI SOCIAL-POLITICE** (studii introductive, antologie și note de Nicolae Copolu).

Editura Politică, București, 1979, 336 pp., 13 lei; articole, studii și discursuri din 1905-1961.

● **Victor Vișinescu — MESAJUL MILITANT AL PRESEI ROMÂNE.**

Editura Politică, București, 1979, 232 pp., 9 lei.

● **Tahsin Gemil — ȚĂRILE ROMÂNE ÎN CONTEXTUL POLITIC INTERNAȚIONAL. 1621-1672.**

Editura Academiei, București, 1979, 232 pp., 11 lei.

● **Ema Nastovici — ROMÂNIA ȘI PUTERILE CENTRALE ÎN ANII 1914-1916.**

Editura Politică, 1979, 244 pp., 10 lei.

● **MEMORIILE SECȚIEI DE ȘTIINȚE ISTORICE. SERIA IV. TOMUL II.**

Editura Academiei, București, 1979, 172 pp., 10 lei; comunicări prezentate în 1977 în Aula Academiei.

● **Liviu Mărghiton — BANATUL ÎN LUMINA ARHEOLOGIEI.**

Editura Facla, Timișoara, 1979, 216 pp., 9,25 lei; istoria acestor meleaguri din paleolitic și pînă în epoca lui Burebista și Decebal.

● **N. Murgu, P. Ștefănescu, M. Isărescu — AFA-CERII ȘI CĂDERI FINANCIARE ÎN LUMEA CAPITALULUI.**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 228 pp., 1979, 5,50 lei; pagini de istorie economică.

● **Francisco Morales Padrón — ISTORIA DESCOPERIRII ȘI CUCERIRII AMERICII** (traducere de Esdra Alhasid; cuvînt înainte și note de conf. dr. S. Goldenberg).

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, 492 pp., 37 lei; vezi Magazin istoric, nr. 3 și 5/1979.

● **MATERIALE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE** (sub egida Consiliului culturii și educației socialiste, Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S.R.). Oradea, Muzeul „Țării Crișurilor”, 1979, 426 pp.

● **CRISIA.**

Oradea, 1979, 872 pp.: vol. IX din Anuarul editat de Muzeul „Țării Crișurilor”.

9 MAI 1945 ÎN PIAȚA ROȘIE

Mareșal I. I. IAKUBOVSKI

Prezentăm în acest număr un alt fragment comprimat din lucrarea memorialistică *Zemlia v ogne* (Pământul în flăcări), semnată de mareșalul Uniunii Sovietice I. I. Iakubovski¹ și a cărei traducere românească se află în curs de pregătire la Editura Militară. Ajuns în vecinătatea Pragăi, după ce a parcurs un drum greu de lupte, participând la bătăliile de la Stalin-grad și Kursk, la eliberarea Ucrainei, la operațiunile de pe Vistula și Oder și din Silezia Inferioară, autorul a trăit, în mijlocul trupelor sale, momentul emoționant al anunțării victoriei asupra fascismului, moment pe care-l descrie în paginile ce urmează.

¹ Magazin istoric, nr. 4/1980.

9 Mai 1945. În timp ce pe fronturile europene mai ardea încă focul crâncen al luptelor și mai erau necesare încă multe jertfe pentru a doborî fiara fascistă, în eterul Uniunii Sovietice răsuna muzica victoriei, care devenise o realitate. Moscova nu mai dormea de la ora 3 dimineța. Știrea despre capitularea necondiționată a Germaniei fasciste a pătruns ca o furtună în fiecare casă. Vocea crainicului de la postul de radio Moscova vibra de bucurie: în cinstea încheierii victorioase a marelui război al Uniunii Sovietice pentru apărarea

patriei împotriva cotropitorilor germano-fasciști, a victoriilor reputate de armata roșie, soldate cu zdrobirea totală a Germaniei hitleriste, s-a decretat ca ziua de 9 mai să fie ziua triumfului întregului popor, sărbătoarea victoriei.

În piețele din orașele și satele sovietice a ieșit, cu mic cu mare, aproape întreaga populație a țării sovietelor. La Moscova, torențele nesfârșite de oameni s-au îndreptat spre Piața Roșie, spre Mausoleul lui V.I. Lenin. Spre acest mausoleu au fost îndreptate privirile întregii țări, ale întregii lumi. În conștiința milioanelor de oameni victoria și Moscova se contopeau într-un singur tot.

Ziarul *Pravda*, din 10 mai 1945, scria:

24 iunie 1945, în Piața Roșie: ostași sovietici prezintă drapelele capturate de la inamic

„Nici cei cărora timpul le-a argintat părul, nici cei cărora încă nu le-a mijit mustața nu vor uita cît vor trăi vreun amănunt petrecut în aceste zile la Moscova. Se vor scurge în Lethe — fluviul domol al timpului — mulți ani, vor avea loc multe evenimente, dar aceste zile vor dăinui în memoria oamenilor cărora le-a fost dată fericirea să le trăiască și poate că în masa de oameni care a inundat piețele Moscovei se află și omul căruia i-a fost

hărăzit să scrie Iliada timpurilor noastre, un nou *Răsboi și pace*. Acest ales va relata despre Moscova lunii mai 1945, immortalizîndu-i fiecare amănunt... Deși am așteptat această bucurie, ea a fost atît de zguduitoare, încît ne-a tăiat răsufllarea și ne-a răvășit întreaga făptură. Ceva nou, mareț, și-a făcut loc în viața noastră, umplînd-o de căldură, lumină și soare...

Oamenii din Piața Roșie strigau «ura!», trei ostași — doi în uniformă de marinăr și unul de tanchist, cu steaua de Erou al Uniunii Sovietice pe piept — au fost purtați pe brațe, oameni care nu se cunoșteau se îmbrățișau și se sărutau, ici-colo cite o bătrînă plîngea de bucurie, metalurghiști cu ochii adînciți în orbite de nesomn își purtau copii pe umeri, militari, acești eroi ai sărbătorii, erau acoperiți de gloacei, — toate acestea nu pot fi redată în cuvînte”.

În seara zilei de 9 mai, poporul sovietic triumfător l-a ascultat la radio pe comandantul suprem. Și noi, aciuai în umila noastră locuință soldătească, într-o casă pe jumătate distrusă din Milovice, în apropiere de Praga, am prins la radio unda Moscovei. Soldați, ofițeri, așa obosiți cum eram, ne-am lipit urechile de difuzor. Bucuria noastră era nemărginită.

La 9 mai, la miezul nopții, 30 salve trase de 1 000 guri de foc au anunțat lumii marea victorie. Cu ocazia ei, de pe toate paralelele și meridianele lumii s-au îndreptat felicitări spre capitala Uniunii Sovietice. Telegramme, radiogramme, scrisori din partea unor prim-miniștri și șefi de guverne, din partea partidelor și altor organizații obștești din diverse țări, de la oameni de diferite rase, de diferite convingeri politice, de diferite religii — toate apreciau la modul superlativ meritele incomparabile ale țării sovietelor în fața istoriei omenirii.

O lună și jumătate mai tîrziu, oamenii Terrei și-au îndreptat din nou privirile spre Moscova. Aici, în Piața Roșie, a avut loc Parada victoriei. La 24 iunie 1945, sub străvechile ziduri ale Kremlinului, au fluturat, acoperite de glorie și de fumul bătăliilor, drapelele eroice ale armatei roșii. Îmi amintesc foarte bine cum era această armată cînd a intrat în război și cum arăta ea cînd a ieșit la Parada victoriei. Avea acum de patru ori mai multe divizii, de peste cinci ori mai multă artilerie, de cincisprezece ori mai multe tancuri moderne și de cinci ori mai multă aviație.

Regimentele s-au aliniat în Piața Roșie în ordinea în care fuseseră dispuse fronturile de la Marea Barent, pînă la Marea Neagră. În flancul drept — eroii de la Nord și de la Sud de Cercul Polar, luptătorii Frontului Karelia, urmau apărătorii și eliberatorii din blocadă ai orașului lui Lenin — luptătorii Frontului Leningrad, eroii bătăliilor din țările baltice, ostașii Fronturilor bielorus — 3,2 și 1, veteranii Fronturilor 1, 4, 2 și 3 ucrainene. În continuare — regimentele reprezentative ale Flotei Maritime Militare, ale Comisariatului Poporului pentru Apărare, academiile și școlile militare, trupele garnizoanei Capitalei.

În fruntea regimentelor reprezentative — comandanții fronturilor și ai armatelor. În față — eroii Uniunii Sovietice, cu stindardele fronturilor și drapelele glorioasele unități

și mari unități. Sub faldurile drapelelor sfinte stăteau soldații. Fiecare dintre noi a așteptat această zi solemnă, a crezut în victoria noastră chiar de la începutul marelui război pentru apărarea patriei și în cursul lui, fiind convins de dreptatea cauzei noastre, de faptul că dușmanul va fi zdrobit, că victoria va fi a noastră. Fiecare a apropiat ora victoriei, prin luptă sau prin muncă.

s-a închinat și o scrisoare de la o elevă de 12 ani din Saratov. I-am răspuns și i-am mulțumit pentru bunele urări. Curînd, am primit peste trei sute de scrisori de la elevii din Saratov. A fost o adevărată sărbătoare. Și nu numai pentru mine, ci pentru toți soldații și ofițerii noștri. Le-am citit împreună și fiecare a fost emoționat de atenția pe care ne-o acordau acești copii. Țara întreagă urmărea

Moscova, Londra, New York, Paris, București: pretutindeni vestea victoriei împotriva Germaniei naziste este întâlnită cu nesfârșită bucurie

În această zi mi-am adus aminte de o întîmplare. Pierdusem de mult legătura cu familia. După cum am aflat mai târziu, soția cu băiatul și fata au pribegit mult timp, împreună cu alți refugiați, pe drumuri apropiate de front, îndreptîndu-se spre Est, apoi stabilindu-se în Uzbekistan. Scrisorile veneau extrem de rar și erau pline de durerea despărțirii îndelungate. Odată, alături de scrisoarea soției, mi

pulsul frontului și nu aștepta de la noi decît victoria.

Atunci victoria nu mai era atît de departe. Dar a mai fost necesar mai bine de o jumătate de an, pînă ce ea a devenit o realitate.

„Dragi feciori și fete, și voi, copilașii cei mici! — scria Leonid Leonov în ziarul *Pravda* din 25 iunie 1945 — să-i țineți minte pe acești

oameni de temut și atât de buni, care v-au salvat de bici și de spînzurătoare, de gazul cyklon și de cuptorul cu oribilul ochi roșu, de bestialele viviseccii. Fie ca în memoria voastră nevinovată să se imprime pentru vece această zi plină de numeroase binefaceri. Nimeni pînă acum n-a făcut asemenea daruri copiilor. Și dacă, cîndva, oboseala va atenua entuzias-

Sunetele solemne ale fanfarei s-au stins. În Piața Roșie a răsunat bătaia mărunță a tobelor. Spre tribuna Mausoleului lui V.I. Lenin a pornit o coloană de ostași sovietici, purtînd aplecate drapelele dezonorate ale dușmanului, drapele pe care încrezuții generali hitleriști au vrut să le înalțe deasupra orașelor patriei noastre. Și în acordurile caracteristice „Osî-

mul vostru sau vor veni clipe înnegurate, de care noi, îmbătrîniți, nu vă vom putea feri prin veacuri, aduceți-vă aminte de această zi și neplăcerea temporară vi se va părea ridicolă. Vă veți simți ca și cum ați deschide o carte dintre cele mai sfinte, în care sînt descrise chinurile facerii. Această carte poartă denumirea de marele război al Uniunii Sovietice pentru apărarea patriei.

dei la moarte", în răpăitul tobelor care, din timpuri străvechi, a însoțit execuțiile publice, aceste steaguri, urite de o lume întreagă, au fost aruncate la picioarele poporului învingător, în semn de oprobriu public și de luare aminte pentru viitorii agresori.

În românește de
Victor ILCENCO

AMINTIRILE UNUI FOST MINISTRU DE EXTERNE

Nemulțumirile Legației naziste de la București

NICOLAE MINEI

În numărul trecut al revistei noastre, am publicat câteva extrase din memoriile lui Nicolae Petrescu-Comnen, diplomat de carieră în perioada interbelică și ministru de Externe al României între 30 martie și 22 decembrie 1938. Volumul, apărut în Italia după cel de-al doilea război mondial (Preludi del grande drama, Roma 1947) are, în centrul tematicii sale, frământările din primăvara și vara lui 1938, ultimul an de pace pe care l-a cunoscut Europa.

Fragmentele pe care le publicăm în continuare scot în relief, ca și predecesoarele lor, curajoasa politică externă promovată de România în apărarea independenței, suveranității naționale și integrității sale teritoriale, în fața perspectivei de agresiune hitleristă, consecvența cu care țara noastră a rămas credincioasă aliaților săi tradiționali, fermitatea cu care a sprijinit Cehoslovacia amenințată de invazia nazistă, străduințele pe care le-a depus pentru a întreține bune raporturi cu toate celelalte state vecine și, în primul rând, cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste.

Memoriile lui Comnen aduc noi și convingătoare dovezi că această atitudine a României nu rezulta doar din modul de a gândi și acționa al cercurilor guvernante de atunci, ci reflecta opinia, tendințele și aspirațiile celor mai largi mase populare din țara noastră, hotărârea lor de a bara calea fascismului. În acest sens, fostul ministru de Externe citează, în amintirile sale, câteva semnificative luări de poziție ale unei părți din presa burgheză. El omite însă — așa cum este și firesc la un înalt demnitar al dictaturii regale — să menționeze forța ce se afla în primele linii ale frontului de luptă patriotică și antifascistă, partidul comunist.

Încă din iulie 1937, un document al P.C.R. aprecia, cu deplină luciditate, că, prin politica sa internă și externă, hitlerismul este dușma-

nul cel mai înverșunat al păcii și independenței popoarelor. „Izvorul tuturor pericolelor de acum este Germania războinică hitleristă”, care prin politica sa agresivă „amenință Cehoslovacia..., pacea generală și deci țările mici, inclusiv România”.

Peste ceva mai puțin de un an, după Anschluss, Scinteia din 1 aprilie 1938, în articolul Etapa hotărâtoare în dezlănțuirea războiului, scria: „Ocuparea Austriei marchează cea mai însemnată etapă pentru dezlănțuirea războiului. Ocuparea Austriei dă lui Hitler cheia pentru sugrumarea Cehoslovaciei și pentru subjugația economică și politică a țărilor din bazinul dunărean și din Balcani”.

„Ocuparea Austriei n-a fost o chestiune «internă germană» — scria, la rîndul său, organul teoretic al P.C.R., Lupta de clasă, nr. 4 din 1938 —, ci primul act militar al militarismului german în expansiunea sa spre Răsărit, în tendințele sale pentru obținerea supremației în Europa Centrală și Răsăriteană... Anexarea Austriei atrage după sine o amenințare directă a independenței economice și politice de stat a statelor dunărene. Acest pericol a devenit deosebit de acut pentru Cehoslovacia, deoarece ea se află în avanpostul independenței naționale a popoarelor dunărene și balcanice...”

Așa cum se va vedea, Comnen citează un articol apărut în ziarul Neamul românesc al lui Nicolae Iorga. Numele marelui istoric, cărturar și patriot, reapare într-un articol din Scinteia ilegală (25 noiembrie 1938): „România după [pactul de la] München e mai mult ca oricînd — după fericita expresie a lui Iorga — o țară pîndită... Evenimentele din ultima vreme ne arată răspicat și limpede că nu soarta germanilor sudeți sau a celor austriaci îi preocupă pe Hitler, ci dorința de a deveni stăpîn atotputernic peste o Europă ingenucheată... România este un «amănunt» în planul acesta criminal, dar un amănunt de mare însemnătate... Sîntem străini de simțămîntul panicii și al lășităților. Dar socotim că a nu spune tot adevărul pe față e a te face părtaș al trădării de țară.

Nori grei se string deasupra țărilor noastre. Existența ei liberă este amenințată. Partidul nostru nu va cruța nici o sforțare, nici o jertfă pentru a strânge laolaltă muncitorimea și a porni în fruntea ei la unirea tuturor forțelor dornice să apere pacea și independența României”.

Înainte de a-i da cuvântul lui Comnen, citeva precizări referitoare la evenimentele și protagoniștii lor: Conferința de la Bled a Consiliului Permanent al Micilor Înțelegeri (21-23 august 1938) a fost și ultima care a mai avut loc, deoarece dezmembrarea Cehoslovaciei, survenită la scurtă vreme după aceea, a pus practic capăt acestei organizații regionale defensive. Milan Stoiadinovici era președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Externe al Iugoslaviei, iar Kamil Krofta — ministru de Externe al Cehoslovaciei.

În paginile ce urmează mai întîlnim pe Maxim Litvinov, ministru de Externe al U.R.S.S.; Georges Bonnet, omologul său francez și autor al volumului de memorii *De Washington au Quai d'Orsay*; Adrien Thierry și Wilhelm Fabricius, miniștrii Franței și, respectiv, Germaniei la București.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției. Punctele de suspensie indică pasajele omise iar parantezele drepte cuprind explicațiile noastre.

Presiunile lui Hitler

În ajunul imediat al plecării mele la Bled, la 19 august, Fabricius s-a prezentat, la ora 6 seara, la Palatul Sturdza (sedul Ministerului de Externe), sub motiv că avea să-mi facă „o importantă comunicare”. Deoarece fixasem alte audiențe și aveam de pus la punct numeroase probleme, i-am transmis rugămintea să se adreseze fie subsecretarului meu de Stat [Mircea] Cancicov, fie secretarului general al ministerului. Fabricius mi-a răspuns că era vorba de o chestiune importantă și că ținea neapărat să-mi aducă personal la cunoștință un mesaj „din partea Führerului”.

Intrînd în cabinet cu un aer foarte grav, sub care se citea o emoție abia mascată, Fabricius mi-a declarat că primise sarcina de a atrage atenția guvernului român, „în numele Führerului”, asupra neliștitoarei încordări care se prelungea între Berlin și Praga, încordare care nu putea dăinui la infinit. „Deși pacifist convins, a adăugat, pe un ton categoric, ministrul celui de-al treilea Reich, Führerul a ajuns la capătul răbdării, astfel încît criza ar putea lua o întorsătură periculoasă. Germania speră că, în eventualitatea unui conflict armat, Franța nu va interveni. În cazul cînd, contrar acestor speranțe, Franța se va amesteca în conflict, ea își va asuma o răspundere incalculabilă, deoarece intervenția sa va putea duce la o catastrofă”.

Am ascultat, fără să clilesc, declarația lui Fabricius, apoi l-am rugat să transmită guvernului său ceea ce îi spusese la 22 mai și anume că știam chiar din gura lui [Georges] Bonnet că „dacă Germania va ataca Cehoslova-

cia, Franța va interveni fără nici o șovăire și că aceasta va antrena, neîndoielnic, alte intervenții, cu consecințe catastrofice pentru întreaga Europă”.

Lucrarea semnată de Bonnet relatează în felul următor conversația mea cu Fabricius, despre care subsecretarul de Stat Cancicov l-a informat imediat pe Thierry:

„La 23 august [1938] am aflat că miniștrii Germaniei la București și la Belgrad făcuseră guvernelor român și iugoslav următoarea declarație: «Guvernul Reichului consideră că se va vedea nevoit să intervină dacă problema germanilor sudeți [din Cehoslovacia] nu va fi reglementată rapid și într-un mod cu totul corespunzător vederilor minorității germane. În cazul cînd, drept urmare a acestei intervenții, Franța va considera că trebuie să întreprindă operații militare împotriva Reichului, guvernul german se va vedea în situația de a aprecia acest act ca o agresiune împotriva sa».

La București, ministrul de Externe Comnen a avertizat din nou pe ministrul Germaniei, Fabricius, despre primejdia pe care o va constitui, pentru Europa, un atac german împotriva Cehoslovaciei, afirmînd cu vigoare că știa că, într-o asemenea eventualitate, Franța va interveni cu siguranță. Demersul german [la București și la Belgrad], însoțit de amenințarea exprimată fățiș, confirmă părerea mea că Reichul a hotărît să atace Cehoslovacia și că atacul va avea loc în luna septembrie”.

Îndată ce s-a deschis reuniunea de la Bled, i-am informat pe colegii mei [iugoslav și cehoslovac] despre discuția purtată cu Fabricius.

La rîndul său, Stoiadinovici ne-a adus la cunoștință că ministrul Reichului la Belgrad îi făcuse o comunicare identică, concepută pe același ton brutal. Dar ministrul de Externe iugoslav a adăugat că rămînea optimist, „în ciuda norilor care nu mai conțineau să întunece orizontul”.

Krofta împărțase și el optimismul lui Stoiadinovici, justificîndu-și astfel părerea: raporturile dintre Reich și țara sa constituiau acum o chestiune de prestigiu. Hitler era iritat după ce suferise la 21 mai primul său eșec. În ciuda aspectului grav al crizei, existau încă serioase probabilități ca ea să nu degenereze într-un război...

Explicînd în ce a constat așa-zisul „eșec” al lui Hitler din primăvara anului 1938, Comnen își expune propria lui părere cu privire la acest episod:

Se pretindea că, la 21 mai, Hitler avusese intenția de a ataca Cehoslovacia și că — datorită mobilizării decretate de guvernul de la Praga și declarației, făcute de Franța Berlinului, că orice agresiune împotriva aliației sale ar fi declanșat războiul în mod automat — Führerul dăduse înapoi. Dar, conform unor surse mai demne de încredere, această versiune nu corespundea adevărului. Se pare că, în mai, mașina de război germană, nefiind pusă la punct, Hitler nu dorise să provoace un conflict prematur pentru el. Nu era vorba, prin urmare, de o „dare înapoi”. Presa internațională vorbise însă cu multă imprudență, și pe toate vocile, despre un „eșec”, ceea ce îl

iritase pe dictator, veșnic sensibil în privința reputației, sale de infailibilitate.

Vorbind despre iritarea lui Hitler, Krofta nu se înșela. Cît despre „eșecul” înregistrat, acesta nu exista decît în imaginația ziariștilor.

La 7 septembrie, ministrul de Externe român a plecat spre Geneva, unde, peste trei zile, urmau să se deschidă lucrările Consiliului și Adunării generale a Societății Națiunilor. Comnen își luase măsurile necesare pentru a se menține într-un contact permanent cu Bucureștii și a primi, chiar și pe parcursul călătoriei cu trenul (via Zagreb — Trieste), cele mai importante

nile austriace” care figurau pentru prima oară în cadrul defilărilor de la Nürnberg¹. Führerul a trecut în revistă și o formație de zece mii de germani sudeți, cetățeni cehoslovaci...

De la București, mi se transmite că Legația Germaniei a protestat, în repetate rînduri, împotriva unei serii de articole apărute în presa românească și considerate [de Fabricius] drept antigermane.

Trebuie spus că, spre marea sa cinste și în ciuda necontențitelor presiuni și intimidări din partea Berlinului, majoritatea presei românești a avut o atitudine ireproșabilă de-a lungul crizei cehoslovace...

Reprodusă din Storia della Seconda Guerra Mondiale Milano, 1967, vol. I, p. 53

dintre telegramele trimise de diplomații români acreditați în principalele capitale ale lumii. Iată unele dintre notațiile sale pe parcurs:

Franța a anulat toate permisiile militarilor și a rechemat sub arme câteva contingente de rezerviști... Berlinul orchestrează, cu mîna de maestru, provocări, incitări la rebeliune și campanii de presă de o violență fără precedent. Pentru observatorii imparțiali, este foarte limpede că storiile sînt trase de agenții naștiști...

O profeție cutremurătoare

La Trieste, am primit textele cuvîntărilor ținute la Congresul [partidului nazist] de la Nürnberg, unde Hitler, Göring și Gôbbels au pronunțat discursuri de o extremă violență. Și, fapt deosebit de semnificativ, după „legiu-

Ziarul Neamul românesc, al profesorului [Nicolae] Iorga denunța cu curaj politica lui Hitler care, „profitînd de disensiunile interne ale Franței și de lipsa de coeziune a politicii externe britanice, și-a alcătuit o armată uriașă, carte pe care o joacă cu o abilitate fără seamăn. Este în curs sacrificarea Cehoslovaciei pe altarul acestui Moloh, dar putem oare spera că poftele lui se vor opri aici? Și mai sigur de sine, de pe urma acestui succes, Hitler își va concentra forțele împotriva coridorului polonez, apoi presa doctorului Gôbbels va începe să vorbească despre atrocitățile comise de polonezi. Apoi un lord englez², ambasador

¹ Cu cîteva luni mai înainte, la 11-12 martie, hitleriștii invadaseră Austria, anexînd-o la Germania.

² Aluzie la lordul Runciman, șeful unei „misiuni britanice de mediere” în Cehoslovacia, care, urmînd linia tipic conciliatoristă, a sfîrșit prin a găsi justificări celor mai multe dintre pretențiile naziste.

particular, se va duce la Varșovia... Colonele Beck va constata atunci că de mult a crescut și-a slăbit legăturile cu Franța și că și-a întors privirile spre Germania... Și Reich-ul va anexa Danzigul..."

...În ziarul *Dreptelea*, organ al Partidului Național-Tărănesc, [Octav] Livezeanu scria: „Congresul de la Nürnberg s-a deschis sub semnul Germaniei Mari. Deși importantă, anexiunea Austriei nu-l satisface complet pe Hitler... În consecință, problema cehoslovacă nu este decât un episod care va avea o urmare, ca într-un roman în fascicule. Una după cealaltă, țările în care trăiesc un anumit număr de germani vor trebui să se aștepte să aibă soarta Cehoslovaciei”.

Vitorul, organ al Partidului Național-Liberal, aducea un omagiu spiritului de sacrificiu al Cehoslovaciei, care acordase minorității germane „maximul de drepturi compatibile cu concepția de stat suveran” și condamna atitudinea Germaniei, care nu numai că nu contribuia cu nimic la opera de pace, ci, și mai rău, prin tonul violent al presei sale și prin lipsa ei de obiectivitate, zădărnicea orice efort de prevenire a războiului...

Într-un alt articol, același ziar înfiera politica „dinamică” a anumitor puteri, care puneau pacea în primejdie: „Nu știm ce se va întâmpla mâine. Dar ceea ce știm cu siguranță este că, mai curând sau mai târziu, dreptul va sfârși prin a triumfa asupra forței. Mai știm că va trece vremea în care tratatele sînt doar niște petice de hîrtie și că omenirea va putea trăi și progresa fără a mai fi copleșită de teama zilei de mâine. Pentru a se ajunge la aceste țeluri, vor trebui oare să curgă încă fluvii de sînge și să se prefacă în praf și pulbere monumente milenare? Nu știm, dar știm că cel ce va trage primul spada... va trebui să răspundă în fața istoriei pentru crima sa”.

Iată sprijinul moral pe care poporul român îl dădea zi de zi cauzei drepte a aliaței sale, atrăgînd astfel asupra sa toată ura, toate dorințele de răzbunare ale Germaniei hitleriste și ale agenților sale.

Omagii — da, arme — nu

Sosit la Geneva în ziua de 9 septembrie, m-am străduit imediat să iau contact cu domnii Litvinov și Bonnet. Cel dintîi, care tocmai sosise, mi-a fixat o întrevvedere pentru a doua zi, la ora 11... Conversația cu Litvinov, care începuse să aibă încredere în mine, a fost extrem de cordială. După ce am examinat raporturile dintre țările noastre, ne-am întretinut, așa cum era și firesc, despre problema Cehoslovaciei, care căpăta o actualitate tot mai stringentă.

În legătură cu această parte a discuției noastre, am trimis imediat guvernului meu un raport în care spuneam, printre altele: „Litvinov m-a pus la curent cu declarația pe care,

¹ Deoarece autorul memoriilor de față nu dă indicații bibliografice precise (numărul și data ziarului menționat etc.), citatele respective sînt traduse după textul în limba italiană al lucrării.

înainte de a părăsi Moscova, o făcuse ambasadorului Reichului în U.R.S.S., contele von Schulemburg. Ministrul sovietic de Externe l-a asigurat pe diplomatul german că un eventual conflict între cel de-al treilea Reich și Cehoslovacia nu ar putea să rămînă circumscriș, „că Franța și Anglia vor interveni și că intervenția Franței va antrena, în mod automat, pe cea a Uniunii Sovietice...”

...Cordialitatea raporturilor mele cu Litvinov a atras repede atenția presei. Corespondenții marilor ziare din diverse țări nu au scăpat prilejul de a o releva în articolele lor, fie căre dintre ei trăgînd concluzii conforme cu propriile sale dorințe și cu tendințele politice ale publicației pe care o reprezintă...

Întrevederea cu dl. Bonnet a avut loc la 11 septembrie, în salonul ministrului de Externe al Franței de la Hotel des Bergues și a durat mai bine de o oră. În volumul său de memorii, Bonnet relatează:

„... Comnen a insistat din nou asupra necesității ca Franța să livreze armele comandate de România cu multe luni înainte, mai ales un anumit număr de baterii de artilerie. El mi-a atras atenția asupra proastei impresii pe care o face, în rîndul oficialităților române, imensa întîrziere cu care le livrăm noi armamentul. De cite ori nu am auzit asemenea plîngeri din partea micilor țări aliate cu noi! Dar ori de cite ori le transmit primului ministru [Daladier], el îmi răspunde... că trebuie să ne gîndim în primul rînd la Franța...”

... La 12 septembrie 1938 am trimis guvernului meu o telegramă, în care spuneam, printre altele: „Bonnet m-a rugat să transmit... guvernului român expresia recunoștinței guvernului Republicii [Franceze] pentru ceea ce a denumit «prețiosul ajutor dat de România acțiunii de pace întreprinse de marile puteri». Am profitat de acest prilej pentru a defini și explica încă o dată poziția noastră...”

Am insistat asupra problemei livrării de armament, semnalîndu-i, de pildă, faptul că militarii noștri începeau să fie exasperați [de întîrzierile ivite] și că ar fi trist ca, din această cauză, să vedem Franța pierzînd simpatia armatei noastre. Bonnet a luat notă imediat de problemă și mi-a promis că va vorbi chiar astăzi despre ea cu Daladier...”

La sfîrșitul întrevederii noastre, Bonnet mi-a adus la cunoștință că, de acord cu alte numeroase delegații, cea franceză dorește să aducă un omagiu deosebit înțelepției politici a... guvernului român și să propună alegerea mea ca președinte al Adunării Societății Națiunilor. I-am răspuns că, personal, sînt recunoscător guvernului Republicii Franceze, ca și ministrului său de Externe, pentru măgulitoarea apreciere pe care mi-a acordat-o, dar că îmi rezerv dreptul de a răspunde ulterior acestei propuneri”.

Punîndu-mă imediat în legătură cu cei de la București, am fost cu toții de acord să declin această onoare, care, într-un moment cînd atmosfera era atît de încărcată cu praf de pușcă..., risca să dea naștere unor grave complicații pentru țara noastră.

² Ministrul de Externe francez s-a înapoiat în aceeași zi la Paris.

Izvoarele antice și arheologice mărturisesc TRADIȚIA ORGANIZĂRII POLITICE LA GETO-DACI

Dr. ALEXANDRU VULPE,
Institutul de arheologie București

În unanimitate, cercetătorii români consideră actul unificator înfăptuit de Burebista spre mijlocul secolului I. î.e.n. ca momentul de maximă strălucire a civilizației geto-dace¹. Desigur, acțiunea marelui rege a fost precedată de un lung proces de maturizare a societății geto-dace, desfășurat de-a lungul mai multor veacuri, în care s-au manifestat, nu o dată, fenomene de centralizare a conducerii, de permanentizare a unor uniuni tribale, pe arii mai restrinse. Strabon relatează că după moartea lui Burebista — eveniment petrecut în anul 44 î.e.n., sau curînd după acest an — stăpînirea lui s-a desfășurat în patru părți. Este logic să admitem că aceste patru părți reprezentau tot atîtea grupări politice principale ale geto-dacilor, care existau de mai

multă vreme și din unirea cărora luase naștere statul lui Burebista. Este tot atît de firesc să presupunem că aceste patru formațiuni au avut o tradiție istorică și culturală îndelungată, pe care însă n-o putem urmări și reconstitui decît în puține situații pe baza izvoarelor scrise.

Difficultatea este determinată în primul rînd de faptul că multe izvoare literare de prim ordin care relateau pe larg diverse momente din istoria geto-dacilor s-au pierdut sau ne-au parvenit doar prin intermediul unor rezumate firzîi. De aici, numeroasele chestiuni controversate, multele aparente întreruperi ale firului istoriei acestui popor și, tot de aici, eforturile deosebite făcute de arheologi pentru a scoate la lumină date care să îngăduie întregirea tabloului istoric.

Geții — ostași iscușiți

În cartea IV a *Istoriilor* lui Herodot², geții ocupă un loc de seamă. Lîr le sînt dedicate patru capitole succesive, autorul evidențiind eroismul geților. Mărturia lui Herodot este nu numai prima, dar în același timp, și caracterizarea cea mai bogată în conținut din întreaga istoriografie antică despre geți.

Cum erau organizați acești geți care — cum ne spune același istoric — s-au încumetat să înfrunte puternica oștire a lui Darius? Este firesc să ni-i imaginăm ca pe o întinsă uniune tribală, suficient de bine organizată pentru a îndrăzni să se opună unei oștiri cu efective neobisnuite pentru acea vreme (cifra de 700 000 soldați persani, men-

ționată de Herodot, este cu siguranță mult exagerată, dar chiar și a zecea parte din acest număr ar fi constituit un efectiv considerabil). În mod cert, de vreme ce s-au opus unei atari forțe militare, geții erau capabili să ridice la luptă o însemnată armată, fapt confirmat, dealtfel, și de informații ulterioare.

Așa de pildă, cum se deduce dintr-o relatare a altui mare istoric al antichității, Tucicide (*Războiul peloponeziac*), geții au fost antrenați în campania din 429 î.e.n., din Macedonia, în timpul războiului peloponeziac, ca aliați ai Atenei. După spusele aceluiași autor „cea mai mare parte a călărimii [o treime din cei 150 000 ostași ai lui Sitalkes, regele odrîșilor — alături de care luptau geții], o constituiau odrîșii și, cu ei, geții”. Sînt date după care se poate deduce că statul odris

se întindea pînă la gurile Dunării, incluzînd deci pe toți geții din Dobrogea și din Sudul Istrului, care, la acea vreme, erau capabili să pregătească o importantă armată, îndeosebi cavalerie.

Dacă astfel conturează izvoarele scrise situația geto-dacilor, care e tabloul înfățișat de arheologie? Mărturiile arheologice atestă că întreaga zonă a Dunării de Jos, din ținuturile Subcarpaților meridionali și pînă la ramura nordică a Balcanilor, prezintă un aspect unitar. Cu excepția regiunii Vrața din Nord-Vestul Bulgariei, toată această arie era locuită de geți. Și stepa de la Nord de gurile Dunării — „pustiul getic”, care se întindea pînă la fluviul Tyras (Nistrul) — era locuit tot de geți, anume de neamul tyrageților. Documentația arheologică despre această epocă ne este oferită

1-2 *Magazin istoric*, nr. 9/1976, 9/1977; 3/1968, 1/1978.

Constituirea statului centralizat sub conducerea lui Burebista, în jurul anului 70 î.e.n., a fost rezultatul dezvoltării vieții materiale și spirituale pe teritoriile locuite de geto-daci, care făceau parte din numeroasa populație a tracilor, cu adânci rădăcini în întreg spațiul carpato-danubian-pontic.

(Din Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 26-27 octombrie 1977 cu privire la aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent.)

mai ales de materialele din necropole de incinerare, multe tumulare, relevînd existența unor vechi rituri funerare și conținînd o ceramică cu forme foarte unitare, în tot cuprinsul teritoriului amintit. Cele mai vechi morminte din această serie de necropole datează din sec. VII î.e.n. cele mai recente, din prima jumătate a sec. III î.e.n.

În zonele împădurite ale dealurilor subcarpatice, apar cu deosebire numeroase necropole de incinerare. În perioada respectivă, Transilvania Centrală era locuită de un grup cultural (grupul Ciumbud), cunoscut aproape exclusiv prin necropolele sale tipice cu morminte de înhumare, rit ce se deosebește de cel al triburilor din regiunile înconjurătoare. Cercetări recente permit să se presupună că și în partea centrală a Moldovei viețuia un grup similar. Din păcate, puținele date despre obiceiurile funerare din aceste zone din perioada anterioară, a Hallstatului mijlociu nu ne îngăduie să știm în ce măsură acest rit de înhumare continuă un obicei mai vechi sau este vorba de o modificare cu implicații etnice, adică de venirea unei populații care a impus ritualul său. Cum rezultă din surse datînd din sec. V î.e.n. (Herodot), aici locuiau agatirșii, populație care — spune istoricul grec — „se apropie, în ceea ce privește celelalte obiceiuri, de tracii”. Pe de altă parte, înmulțirea cetăților „de refugiu” — mai ales în

Centrul și Nordul Moldovei, dar și în regiunile împădurite din Teleorman și Oltenia (recent s-au identificat asemenea cetăți și în Dobrogea) — sugerează o dispersare a locuirii prin accentuarea creșterii vitelor (ocupație ce reclamă deplasarea pe o arie largă) în raport cu agricultura.

Această imagine, dobîndită aproape exclusiv din rezultatele cercetărilor arheologice din ultimii 20 ani, își găsește explicația în evenimentele desfășurate în această perioadă în stepele din Nordul Mării Negre, evenimente care au afectat profund și țara noastră. Este vorba de înaintarea spre Apus, încă din sec. VIII î.e.n. a triburilor iraniene ale sciților, care, cîndva, în sec. VII î.e.n., în orice caz înainte de așezarea grecilor pe țărmul nordic al Mării Negre, se stabiliseră în stepele de acolo, incluzînd sub dominația lor și alte populații autohtone din zona de silvostepă. Tradiția grecilor din Pont spune că așezarea sciților în stepele Nord-pontice s-a produs în urma înfrîngerii totale a cimerienilor, vechi stăpînitori ai acestor locuri. Este posibil ca agatirșii să fi reprezentat una din populațiile strămutate cu prilejul acestor evenimente. Unde s-a oprit, spre Apus, expansiunea puterii scitice? Este o chestiune încă nelămurită. Cert este că agatirșii, indiferent care va fi fost originea lor, au constituit o barieră în calea întinderii puterii sciților. Tot în

acest sens trebuie subliniat că nici o descoperire arheologică din sec. VII-V î.e.n. nu este de natură să dovedească, în mod indiscutabil, prezența sciților în spațiul carpato-dunărean.

Între Rex histrianorum și Dromichete

Și în secolele imediat următoare (IV-III î.e.n.), zona carpato-danubiano-pontică ni se înfățișează ca o lume în care elementul Nord-tracic, mai precis geto-dacic, era precumpănitor. Cursul inferior al Dunării trecea prin mijlocul țării getilor. Iată de ce intenția diverselor puteri Sud-balkanice (odriși, macedoneni) de a statornici frontierele de miazănoapte ale stăpînirii lor pe Dunăre era în flagrantă contradicție cu interesele getilor, explicînd seria de conflicte care-i opunea pe aceștia macedonenilor ori odrișilor. Totodată, riposta celor din urmă la aceste acțiuni sugerează o tendință de unitate a puterii getilor de pe ambele părți ale Dunării de Jos.

O asemenea forță politică unitară trebuie să o fi constituit „istrieni” — getii dunăreni — care s-au opus, în jurul anului 340 î.e.n., încercării regelui scit Ateas (sau Ataia) de a-și stabili hegemonia în Dobrogea. De aceste evenimente a profitat regele Macedoniei, Filip II, care, chemat inițial în ajutor de Ateas, a intrat în conflict

cu acesta, l-a înfrînt și a reîn-
tărit „frontiera” dunăreană a
regatului odris pe care îl
anexase în anul 341 î.e.n.
Geții din Dobrogea ajungeau
astfel în stăpînirea mai mult
nominală a macedonenilor.
Oricum, stăpînirea macedonea-
nă nu și-a extins puterea și
asupra geților din stînga Du-
nării. Cînd în 335 î.e.n., fiul
lui Filip, Alexandru cel Mare,
a trecut Dunărea, el nu a re-
vendicat teritoriul din stînga
fluviului, întreaga acțiune
dînd mai degrabă impresia
unei demonstrații de forță.
Scopul expediției lui Alexan-
dru a fost în principal lichida-
rea rezistenței triballilor (trib
așezat în Nord-Vestul Bul-
gariei de azi) și, prin aceasta,
consolidarea frontierei dună-
rene înaintea de marea expedi-
ție asiatică.

Este de presupus că geții,
care adunaseră armată mare
(14 000 ostași, din care 4 000
călăreți), pe malul stîng al
Dunării, să fi fost pregătiți
să vină în ajutorul triballilor
cu care întrețineau relații de
bună vecinătate.

Povestirea lui Arrian¹, clară
și cuprinzătoare, abia dacă
mai necesită comentarii su-
plimentare. Referitor la cam-
pania din 335 î.e.n. este im-
portant de reținut că, aici,
geții care au fost în stare să
pună pe picior de război
14 000 luptători, trebuie să
fi constituit o uniune politică
foarte întinsă. Potrivit unor
calculs demografice estima-
tive, efectuate după datele
oferite de necropolele vremii,
o comunitate getică putea ri-

*Ostași macedoneni din vremea lui Fi-
lip II, Alexandru cel Mare și Lisi-
mach*

Călăreți geto-daci (reconstituire de G. Mache după imagini de epocă)

dica la luptă în medie 100-
150 luptători. La această luptă
cu Alexandru ar fi participat
deci vreo sută de asemenea co-
munități, suficiente pentru a
demonstra existența unei for-
mațiuni uniunale tribale în Cim-
pia Dunării. Și raportul 1:3
între pedestrașii geți și călă-
reți corespunde observațiilor
făcute în unele necropole, de
pildă la Ferigile² — unde apro-
ximativ o treime din mormin-
tele de luptători sînt mormin-
te de călăreți (alături de morți
s-au găsit piese de harnașam-
ent, ori arme caracteristice
luptătorilor călări).

O armată getică aproxima-
tiv egală numeric, aparținînd
poate aceleiași comunități tri-
bale, trebuie să fi înfruntat și
pe Zopyrion, general al lui
Alexandru. Atît data (334/331,
331/330 sau 326/325 î.e.n.,
varînd de la autor la au-
tor) cît și motivul acestei ex-
pediții sînt controversate. Is-
toricul latin Curtius Rufus
precizează că Zopyrion s-a
luptat cu geții, în timp ce
Pompeius Trogus — în rezu-
matul păstrat în opera altui

istoric latin, Justinus — re-
latează despre o campanie
împotriva sciților. Dar și în
acest caz, Zopyrion a trebuit
să intre în conflict și cu geții,
fiind nevoit să treacă prin
teritoriul lor, probabil prin
zona din Nordul gurilor Du-
nării, așa-numita „pustie ge-
tică”. Campania a fost un
eșec total, generalul lui Alex-
andru găsindu-și sfîrșitul îm-
preună cu întreaga lui ar-
mată, alcătuită din aproxi-
mativ 30 000 soldați.

O culme a puterii politice a
geților dunăreni a fost atînsă
sub regele Dromichete, ve-
nit la cîrmă în cursul ultimilor
ani ai sec. IV î.e.n. și cu-
noscut prin răsănetul lup-
telor sale cu Lisimach, regele
Traciei elenistice. Este foarte
plauzibil ca motivul conflic-
tului să-l fi constituit tot con-
tradicția dintre interesele ma-
cedonenilor de a considera
Dunărea ca frontieră nordică
și năzuința populației getice
de pe ambele maluri ale flu-
viului de a forma o singură
forță unitară și independentă.

O altă cauză a acestor con-
flicte trebuie căutată în riva-
litatea dintre puterea macedo-
neană și cea getică pentru stă-

¹⁻² Magazin istoric, nr. 4/1979;
7/1976.

pînirea sau protectoratul cetăților grecești de pe țărmul vestic al Mării Negre. Nu este exclus ca această confruntare să fi avut la bază răzcoalele tracilor și grecilor din anul 313 î.e.n. împotriva lui Lisimach. În acest context se înscrie și ajutorul dat de triburile locale orașelor grecești răsculate contra regelui Traciei elenistice. Din păcate, întregul conflict dintre macedoneni și geți, care a durat cam în tot timpul primului deceniu al sec. III (300-291 î.e.n.) ne este cunoscut doar prin detaliile legate de prizonieratul la geți al fiului lui Licimach, Agathocles, și chiar al lui Lisimach, povestite cel mai pe larg de istoricul grec Diodor din Sicilia.

Macedonenii au avut de înfruntat greutăți mari în această campanie, încheiată totuși cu un compromis. Superioritatea lui Dromichete consta tocmai în faptul că el putea acționa de pe ambele maluri ale Dunării, centrul puterii — ipotetica cetate Heliis — aflîndu-se undeva în partea stîngă a fluviului. Du-

pă unii cercetători, regele get ar fi stăpînit ținuturile pînă la Tyras (Nistru), armata lui Lisimach fiind chinuită de foame și de sete în „pustiul geților”. Este posibil ca Lisimach să fi căzut, cu adevărat, într-o cursă și să fi devenit prizonierul regelui get. În schimbul eliberării sale, macedonenii au recunoscut, desigur, anumite drepturi geților și le-au restituit unele teritorii. După un alt istoric grec, Pausanias, pacea a fost întărită și printr-o alianță matrimonială: căsătoria fiicei lui Lisimach cu Dromichete.

Cele patru formațiuni

Evenimentele politice din istoria geto-dacilor din sec. VI-IV î.e.n. se regăsesc în descoperirile arheologice vizînd această perioadă. Aceste descoperiri relevă că de la începutul mileniului I î.e.n., exista o pronunțată tendință de stratificare în pătura luptătorilor. Începînd din sec. V î.e.n., putem vorbi de o aristocrație militară în toată puterea cuvîntului. Morminte princiare, cum sînt cele de la Agighiol-Tulcea, Peretu-Teleorman, Borovo-Ruse, toate înzestrate cu piese de argint: coifuri, falere, aplice, constituie indicii privind existența unor formațiuni politice. Tot așa, cetățile de refugiu ale căror urme au fost scoase la iveală, prin investigații, în Moldova, Muntenia, Oltenia, și prin cercetări mai recente, în Dobrogea, puteau consti-

tui centrele politice ale unor atari formațiuni.

Rezistența „istrienilor” împotriva lui Ateas, cea a geților împotriva lui Alexandru cel Mare și Zopyrion, ca și momentul Lisimach arată că încă din sec. VI-IV î.e.n. la geți existau tendințe de permanentizare și, implicit, de centralizare a puterii. Ele se bazează pe o tradiție mai veche, care — cu documentația existentă în prezent — se poate considera că a constituit o etapă evoluată în procesul ce va duce la acțiunea unificatoare a lui Burebista.

O formațiune unional-tribală se constată și în zona centrală și nordică a Moldovei. Marile cetăți de pămînt de la Stîncești și Cotnari reprezentau centre tribale sau unional-tribale, iar tezaure ca cele de la Cucuteni-Băiceni sau Stîncești (ultimul descoperit chiar în interiorul cetății) erau desigur proprietăți ale unor căpetenii. Deci, în totalitatea ei, societatea geto-dacă se afla, în sec. VI-IV î.e.n., aproximativ la același nivel de dezvoltare, cu un oarecare avans al grupurilor de la Dunărea de Jos și din Dobrogea. Firul istoriei politice la Dunărea de Jos poate fi urmărit pînă în sec. II-I î.e.n., descoperirile arheologice și numismatice arătînd că aici, în Muntenia, a ființat una dintre cele mai înfloritoare formațiuni politice și culturale din tot cuprinsul Daciei.

(Continuare în p. 51)

Luptători perși, așa cum a avut în oasele sa, și Darius I

2050 de ani de la crearea
primului stat dac centralizat
și independent

DAVE ȘI STĂPÎNII LOR

Cetățile dacice din Sud-Estul Transilvaniei

Dr. ZOLTAN SZEKELY,
Muzeul de istorie „Sf. Gheorghe“

Străjuțită de culmile înalte ale arcului Carpaților, regiunea de Sud-Est a Transilvaniei a adăpostit, din cele mai vechi timpuri, populația autohtonă a geto-dacilor. Situate pe terasele din vecinătatea râurilor sau pe platourile de la mari înălțimi, așezările geto-dacice de aici, unele mai mici, gravitînd în jurul altor centre mai importante, adevărate orașe-cetăți — au o serie de trăsături care le dau o notă de specificitate în cadrul ansamblului de așezări geto-dacice. O primă caracteristică a lor constă în faptul că în majoritate se aflau pe teren descîns — ceea ce indică drept ocupații de bază agricultura și creșterea vitelor; cele mai multe dintre ele erau așezări neîntărite cu

ziduri și șanțuri de apărare. Aceasta deoarece arcul carpatic le asigura o eficientă apărare naturală; existau totuși cîteva cetăți prevăzute cu ziduri, destinate de bună seamă, refugului populației, în cazul în care inamicul ar fi reușit să pătrundă prin văle înguste ale munților. Ele nu constituiau un sistem de apărare în genul celui conceput de romani la granițele imperiului — fapt firesc, dealtfel, căci, pe versantul opus al Carpaților locuia tot o populație geto-dacică; ele creează mai curînd impresia de sistem propriu unei formațiuni de stat, compusă din mai multe triburi, fiecare avînd o oarecare independență. Iată, dealtfel, principalele așezări geto-dacice din zonă.

COVASNA (Valea Zinelor), jud. Covasna: prin sistemul de construire și prin dimensiuni, cetatea se poate compara cu alte construcții de acest fel din Vestul Daciei. Este așezată pe un virf de munte — amenajat în trei terase — și înconjurată de un zid construit din lespezi de piatră unite între ele cu pămînt (*murus dacicus*). Zidurile sînt deosebit de groase, lărgimea lor variînd între 3,5 și 9 m. Pe platoul central (acropolă) și pe celelalte terase a fost găsit un bogat material arheologic: ceramică (vase lucrate cu mîna, precum și la roata olarului, borcane, cupe, cești, fructiere decorate cu brîu alveolat sau incizat), unelte de uz casnic și arme specifice geto-dacilor. Un interes deosebit îl prezintă monedele descoperite pe una din terase: denarii republicani romani (șase la număr) ne

arată că cetatea ființa în sec. I î.e.n. — epoca de maximă dezvoltare a statului geto-dac. O monedă din timpul împăratului Vespasian din anul 72 î.e.n. servește drept *terminus postquem* (dată după care cetatea și-a încetat existența). Sfîrșitul s-a datorat unui puternic incendiu — atît de puternic încît pămîntul de lîngă ziduri și unele pietre ale acestora au fost arse la roșu, iar alte pietre, din calcar, s-au calcinat, transformîndu-se în var.

VALEA CAȘINULUI, satul Valea Seacă, jud. Covasna: cetatea se află pe un promontoriu de stîncă (Muntele Cece), într-o vale laterală a pîrului Cașin. Spre Est, Sud și Vest, laturile promontoriului sînt abrupte, accesul în cetate fiind posibil numai prin Nord. Platoul promontoriului a fost amenajat în două terase, înconjurată de un zid din pietre,

legate între ele prin lut nears. Grosimea zidului, 1,80 m, dimensiunile cetății — de formă ovală — 45/25 m. Cetatea a fost construită pe locul unde, anterior, existase o cetate tracică din epoca bronzului. Numeroasele fragmente de ceramică — caracteristice celei de-a doua epoci a fierului — La Tène-ul geto-dacic — dovedesc că perioada de apogeu a cetății se înscrie în secolele I î.e.n.-I e.n.

În apropiere se află un complex de locuințe, reprezentînd, desigur, așezarea civilă, cetatea de pe stîncă nefiind decît locul de refugiu în vremuri de restriște.

CRISTUR, jud. Harghita: așezare dacică neîntărită, situată în Valea Tirnavei Mari. Locuințele (bordeie săpate în pămînt cu dimensiuni de 4/4 m, și cearmida din pastă cenușie, lucrată la roată, sînt specifice centrelor dacice. Printre va-

se au fost descoperite câteva decorate cu grafit, ceea ce indică încadrarea acestui centru în epoca La Tène II (300-100 î.e.n.).

MEDIȘORUL MARE, jud. Harghita: așezare situată la Sud de localitatea cu același nume din județul Harghita. Cercetările de până acum au dus la descoperirea mai multor locuințe dreptunghiulare și a unui bogat material ceramic, obiecte de uz casnic, arme, piese de harnașament.

ANGHELUS, jud. Covasna: dintre obiectele descoperite în această așezare o notă distinctă o face un tipar de turnat bijuterii. Cu ajutorul lui se turnau pandantivi în formă de amforă. Descoperirea dovedește că aici ființa un centru meșteșugăresc, unde se lucrau podoabe pentru o regiune mai întinsă.

CERNAT, jud. Covasna: a fost, de asemenea, un important centru negustoresc, unde se aduceau și mărfuri din import, îndeosebi ceramică grecească. Printre obiectele cele mai importante se remarcă o strachină, pe care se află aplicată o ștampilă cu litere grecești și un fragment dintr-un vas decorat, reprezentând o procesiune de fete purtând ofrande. Vasul aparține așa-numitei ceramice de Pergam și provine din orașul Mismekion, din Peninsula Crimeea.

Așezarea de la Cernat a luat ființă înainte de sec. II î.e.n. și și-a continuat existența până în sec. I e.n., după cum arată imitațiile locale ale drahmelor lui Alexandru Macedon, găsite într-una din locuințe.

POIAN, jud. Covasna: așezarea de aici a existat în aceeași perioadă cu cea de la Cernat. Dintre obiecte se remarcă fibule de bronz cu resort spiralic — tip caracteristic civilizației geto-dacice.

FILIAȘI, jud. Harghita: situată pe malul unui pârâu ce se varsă în Tîrnava Mare, așezarea a fost întemeiată de dacii liberi și datează din perioada de după cucerirea Daciei de către romani. Cercetările au dus la descoperirea unui bogat material ceramic atât roman (inclusiv un fragment de *terra sigillata*, ceramică fină romană, decora-

tă cu rozete imprimate), cât și dacic (vase din pastă fină, cenușie, lucrată la roată, tipul dominant fiind fructiera, comună și dacilor liberi din Moldova).

Fragmentul de *terra sigillata* și mai ales ceramica dacică indică existența unui centru meșteșugăresc și comercial ce aprovizionează și zonele învecinate.

Așezările din Sud-Estul Transilvaniei arată — prin numărul lor mare și prin abundența materialului arheologic — că ne aflăm în fața unei bogate civilizații locale, căreia i s-au adăugat influențe ale culturilor vremii: greacă, romană, celtică, fără ca elementele caracteristice geto-dacice să se piardă. Acest bun cultural nu a dispărut odată cu cucerirea unei părți a Daciei, ci, dimpotrivă, a fost păstrat și transmis, de-a lungul generațiilor, populației care a rămas pe loc și după retragerea administrației romane.

Tezaurile descoperite la Surcea, Ghelintza și Peteni (toate din județul Covasna) ori la Sîncrăieni (județul Harghita) întregesc tabloul vieții economico-sociale din zonă, demonstrând importanța acestei regiuni în prelucrarea metalelor prețioase, mai ales a argintului. Tezaurul monetar de la Hilib (jud. Covasna) descoperit recent (compus din 79 drahme emise de orașul Dyrrachium [Dürres, R.S. Albania], 21 tetradrahme din Thassos și un denar republican roman din anul 87 î.e.n.) constituie, de asemenea, un prețios indiciu al legăturilor dacilor de pe aceste meleaguri cu Dyrrachium, celebrul oraș de pe malul Adriaticii și, totodată, o dovadă că pe aici trecea un important drum comercial ce făcea legătura, prin pasul Oituz, cu geto-dacii din cealaltă parte a Carpaților. Ascunderea tezaurului este în legătură cu frământările sociale și politice din sinul societății dacice, la începutul domniei marelui rege Burebista, care a reușit să unifice, acum 2050 ani, pe toți geto-dacii.

TRADIȚIA ORGANIZĂRII POLITICE LA GETO-DACII

(Urmare din p. 49)

O altă grupare se întindea de-a lungul cursului inferior și mijlociu al Mureșului, incluzând cetățile și vestitele sanctuare din Munții Orăștiei.

Cercetările arheologice aduc mărturie și despre o grupare politică geto-dacă din sec. II-I î.e.n. în bazinul apusean al Siretului și în depresiunile intramontane din Răsăritul Transilvaniei. Făuritorii ei erau moștenitorii direcți ai civilizației cetăților din Nordul Moldovei din sec. VI-IV î.e.n., de la Stîncești și Cotnari ori ai proprietarului splendidului tezaur de la Băiceni-Iasi.

Strabon pomeniște și de o a patra grupare politică geto-dacă. Unde se va fi aflat ea? Nu este exclus ca această grupare să fi existat în regiunile Olteniei și ale Banatului, o zonă în care cercetările arheologice sistematice pentru această epocă sînt însă lacunare.

Este semnificativ că Burebista a acționat în interesul tuturor acestor grupări, luate ca un tot unitar. Get de origine, pornind din Cîmpia Munteniei, el și-a început activitatea externă prin anihilarea celților din Nordul și Vestul Daciei, apoi, probabil, i-a ocupat și pe bastarni, populație germanică așezată în Nord-Estul Moldovei și, în cele din urmă, a restabilit unitatea cu geții Sud-dunăreni, statornicind frontiere pe lanțul nordic al Balcanilor. Este o unificare politică a întregului spațiu carpato-dunărean, teritoriu în care, încă din sec. II î.e.n., se manifestă o cultură materială unitară, atât de unitară încît abia dacă pot fi distinse variante regionale în bogatul material arheologic. Autoritatea lui Burebista se întindea asupra unui teritoriu ce coincidea cu vatra propriu-zisă a neamului geto-dac, așa cum ne este ea înfățișată prin mărturiile izvoarelor literare antice și confirmată, pe deplin, de cercetările arheologice.

In întîmpinarea celui de-al XV-lea forum mondial al istoricilor¹, ne-am adresat academicianului Emil Condurachi, vicepreședinte al Comitetului național al istoricilor, secretar general al Asociației internaționale de studii Sud-Est europene, vicepreședinte al Uniunii academice internaționale, președinte al Societății numismatice române, cu rugămintea de a înfățișa cititorilor Magazinului istoric principalele aspecte legate de viitoarea reuniune științifică.

— Ce ne poți spune despre raportul general care v-a fost încredințat?

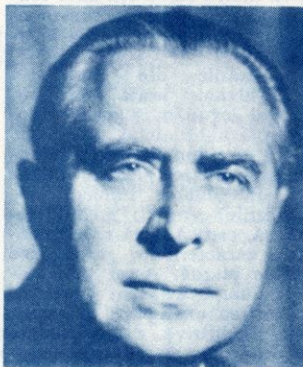
— Cel de-al XV-lea Congres al științelor istorice reprezintă, fără îndoială, o dată la cinci ani, cel mai mare eveniment din viața tuturor istoricilor din lume și, evident, cu atât mai mult din viața istoricilor români, care, de data aceasta, se găsesc în calitate de gazde.

Totodată, participarea științifică românească este apreciazabilă, atât calitativ cît și cantitativ, istoricii români fiind prezenți la unele dintre cele mai însemnate teme înscrise în programul acestui congres.

Împreună cu Răzvan Theodorescu, sintem autorii unui raport privind o temă de un interes major, de loc ușoară, și foarte importantă: *Europa de Est, arie de convergență a civilizațiilor*. Am spus foarte importantă, deoarece vom în-

¹ Încă din 1977, *Magazin istoric* a început publicarea unor interviuri privind pregătirea congresului de la București (*Magazin istoric*, nr. 12/1977, 10/1978, 4/8/1978, 2,4/1980) a numeroase articole semnate de membrii Comitetului internațional de științe istorice, precum și a tezelor istoriografice românești pe baza celor mai noi descoperiri și atestări în probleme de bază ale istoriei românilor în context național și universal.

Convorbire cu acad. EMIL CONDURACHI

Vechimea românilor și tinerețea lor de azi

cepe cu paleoliticul, parcurgînd toate etapele istorice, și vom ajunge pînă în zilele noastre. Istoricii români au, la acest congres, o mare răspundere științifică dar și politică. Politică, deoarece în această parte a Europei de Răsărit secole și milenii de-a rîndul au avut loc manifestări de cultură, care nu o dată au reprezentat o contribuție de valoare mondială. După instaurarea socialismului, soarta poporului nostru a luat un alt curs și, pe planul culturii, au apărut fenomene creatoare care merită a fi înscrise pe scara valorilor universale. Această cotitură epocală prin toate urmările ei istorice inedite trebuie să se reflecte și în raportul nostru ca și în unele din cele nouă corapoarte ale istoricilor români, care sînt și ele prevăzute în acest program.

— După cum știm, anul congresului coincide cu aniversarea a 2 050 ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent. Ce loc i-ați rezervat marelui rege Burebista în acest raport?

— Sigur, în raportul nostru, acest moment și tot ce înseamnă civilizație dacică, nu va putea lipsi, mai ales că este vorba de o etapă de vîrf pentru toată istoria Europei de Răsărit. Dar ne vom referi la ea cînd e vorba de civilizație, subliniindu-se capacitatea de a exprima pe o cale sau alta nivelul de cultură. Acestui moment atât de important din istoria națională i s-a dat și o altă dezvoltare prin organizarea, în ajunul deschiderii congresului, a unui colocvium internațional cu privire la Burebista.

— Cum vor fi abordate în raport principalele probleme ale istoriei noastre?

— Vom sublinia, în cursul acestui raport, măcar unele dintre cele mai importante contribuții ale strămoșilor noștri la istoria civilizației europene. Iată cîteva exemple: la ce înalt nivel s-a situat, în mileniul IV î.e.n., perioada ceramicii pictate de tipul Cucuteni, sau în secolul I î.e.n., momentul Burebista. Am afirmat, încă din 1963, la Congresul de arheologie clasică de la Paris, că monumentele dacice reprezintă un ansamblu unic în Europa. Vom dezvălui, în continuare, frumusețea monumentelor românești de artă medievală din vremea Basarabilor și a Mușatinilor, iar în Transilvania acelea din Densuș, Cristur, Făgăraș etc. monumente care se situează printre marile realizări ale moștenirii culturale a Europei.

(Continuare în p. 54)

ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU MAGAZIN ISTORIC

Cum se pregătesc istoricii polonezi pentru al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care va avea loc la București, în august 1980? Ne-a informat despre aceasta cunoscutul istoric polonez Aleksander Gieysztor, vicepreședinte al Biroului Comitetului internațional de științe istorice (funcție pe care o împarte cu americanul Gordon A. Craig):

Cele două țări ale noastre, România și Polonia, se numără printre statele fondatoare ale Comitetului internațional de științe istorice; în 1926, ambele și-au trimis reprezentanți la Geneva, unde a avut loc reuniunea de creare a acestui organism. Începând de atunci, noi apreciem ca foarte utilă participarea noastră la lucrările comisiilor acestui comitet, la cele ale organizațiilor afiliate lui și, mai ales, la congresele internaționale, care, din 1950, au loc din cinci în cinci ani. Pentru frontul istoric, roadele acestor contacte nu s-au lăsat așteptate: s-a instituit un flux continuu de informații proaspete în materie de istorie, au avut loc confruntări între puncte de vedere și poziții științifice diferite, dezbateri constructive. Aceste întâlniri au folosit și la dezvoltarea legăturilor personale între istoricii din țările noastre, care se adaugă celor stabilite la simpoioanele și colocviile pe care le organizăm în cadrul colaborării româno-polone.

Congresul de la București este organizat de o țară în care, de mult timp, științelor istorice li se acordă o foarte mare importanță. Programul congresului ne dă posibilitatea nouă, specialiștilor, să aflăm ca-

Prof. dr. ALEKSANDER
GIEYSZTOR
(R. P. Polonă)

România — țara în care științelor istorice li se acordă o foarte mare importanță

re este stadiul actual al cunoașterii în domeniul care ne interesează, să dezbatem — atât pe plan metodologic, cât și pe cel al conținutului — istoria tuturor epocilor, a tuturor continentelor. Faptul că se pune accent pe istoria Europei Centrale și Meridionale nu înseamnă defel că s-a urmărit impunerea unor preferințe sau limitarea geografică.

Istoricii noștri vor prezenta rapoarte la multe secții. Pe lângă aceasta, ei vor lua cuvântul în problemele care le sînt cunoscute.

La Secția *Mari teme*, vom fi raportori generali, coraportori și experți, intervenind, de

asemenea, în discuții. Polonia este raportoare generală la tema *Statele federative și pluraliste*. Raportul temei a fost pregătit cu participarea reprezentanților a nouă țări și va fi prezentat de istoricul Juliusz Bardach. Colocviul preliminar, care s-a ținut la Nieborow, în septembrie 1978, a dovedit utilitatea conceperii în acest fel a raportului general. În ceea ce privește tema *Europa de Est, arie de convergență a civilizațiilor*, raportul principal va fi susținut de un reprezentant al României; istoricul polonez Wladislaw Czaplinski va fi coraportor. La tema *Forme ale problemelor păcii în istorie*, din cadrul aceleiași secții, printre experți găsim și numele unui polonez: Zbigniew Wojcik. La dezbaterea temei *Femeia în societate*, problemă nouă și importantă a acestui congres, la care raportor general este Franța, va fi prezent și un alt expert al nostru: Helena Madurowicz-Urbanska.

Limbaul istoricului, subiect din cadrul Secției *Metodologie*, se va discuta și cu participarea cercetătorului polonez Stanislaw Piekarczyk, în timp ce Tadeusz Lepkowski va avea o intervenție la tema *Probleme și metode ale istoriei orale*. La lucrările *Secțiunii cronologice*, istoricii noștri își vor expune opiniile în diverse ședințe, pe diferite perioade. Iozef Wolski va prezenta o comunicare despre istoria mai îndepărtată a Mării Negre și Caucazulului, iar Marian Biskupdin Tórđn o alta, cu titlul *Jan Długosz (1415-1480)*, temă de o mare importanță pentru Polonia și România. După cum se știe, principala

lucrare a istoricului și diplomatului polon Jan Dlugosz, *Historia Poloniae*, cuprinde informații prețioase despre istoria Moldovei.

În ceea ce privește subsecția *Istorie modernă*, la tema *Idei și societăți*, Stefan Kieniewicz face parte din colectivul ce va conduce dezbaterile, ca președinte-adjunct. La *Istoria contemporană*, vicepreședinția subsecției va reveni lui Tadeusz Jedruszek.

Reprezentanții Poloniei vor participa, de asemenea, la ședințele majorității comisiilor și organizațiilor afiliate, în calitate de raportori și coraportori. Pentru lucrările Comisiei *Studii slavistice*, de exemplu, istoricii noștri și-au asumat sarcina de a pregăti comunicări asupra *Răscoalelor iărdnești din Europa Centrală și Orientală până în secolul XVII* și asupra *Istoriei Europei Centrale și Orientale după 1945*. În cadrul lucrărilor Comisiei *Adunări de state*

care, la București, va studia probleme privind *Statul modern și instituțiile parlamentare*, doi dintre istoricii noștri, Stanislaw Russocki și Andrzej Ajnenkiel, vor prezenta comunicări. În comisia care se ocupă de cel de-al doilea război mondial, Czeslaw Madajczyk va vorbi despre *Concepția formelor de propagandă în mișcarea de rezistență poloneză*; în cadrul lucrărilor Comisiei de *Istorie comparată a bisericilor*, Jerzy Kloczowski va prezenta comunicarea *Situația creștinismului în sec. XV și XVI*. Mai menționăm că unul dintre coraportorii la lucrările comisiei orașelor va fi Maria Bogucka și că Monika Senkova-Gruck va analiza, în cadrul lucrărilor Comisiei *Revoluția franceză*, unele aspecte ale problemei proprietății în Europa. În sfârșit, în seria comunicărilor de la Comisia *Istoria universităților*, Antoni Podrazy va prezenta o intervenție.

Aceasta nu este însă o enumerare exhaustivă a expunerilor istoricilor noștri, deoarece unele comisii nu și-au stabilit încă programele în forma finală. Este deja o tradiție ca istoricii polonezi să ofere, la fiecare congres, publicații colective asupra unei problematice date. În situația de față, ei vor aduce un volum intitulat *Polonia la cel de-al XV-lea Congres* (redactor — Stanislaw Bytina), consacrat istoriei culturii în Europa Centrală și Orientală. Cu ocazia acestui congres, va mai apărea și un caiet special, cu titlul *Acta Poloniae historica*.

Nutrim speranța că după forumul de la București vom beneficia de o nouă intensificare a cooperării internaționale a istoricilor de pe diferite continente. În ce ne privește, sintem îndreptățiți să credem că excelențele relații cu colegii noștri români vor lua și ele amploare, în cadrul comisiei istorice polono-române.

VECHIMEA ROMÂNILOR ȘI TINEREȚEA LOR DE AZI

(Urmare din p. 52)

— Referitor la participarea colegilor dv. din alte țări ale lumii, ce ne puteți spune?

— La raportul pe care-l pregătesc împreună cu colegul Răzvan Theodorescu, au fost desemnați oficial șapte coraportori; am purtat o discuție în primăvara anului 1979, în țara noastră, cu coraportorul finlandez, profesorul Heikkik Kirkienn, rector al Universității din Joensuu, un mare specialist în probleme ale istoriei și civilizației spațiului baltic. În discuțiile avute, ne-am distribuit unele sarcini, deoarece această parte a lumii, Europa de Răsărit, care a jucat un rol însemnat, în special în secolele XVIII-XIX, trebuie să-și

găsească locul potrivit în această expunere, amplă și, mai ales, în cursul dezbaterilor care vor urma. Am primit, de asemenea, vizita colegilor bulgari, cu care am discutat probleme legate de spațiul Sud-Est european, a colegului grec Leandros Vranusis¹. Ne-am întreținut cordial cu profesoara Zenaida Udaltova de la Moscova, care este coraportoarea sovietică la aceeași temă. Dealtfel, am întâlnit-o și cu prilejul unui colocviu ce a avut loc în mai 1979, la Tbilisi, în Republica Sovietică Socialistă Gruzina, colocviu organizat pe o temă care intră în coraport și anume cultura bizantină în această parte a lumii, respectiv în bazinul Mării Negre.

— Cum corelați sarcinile ce revin istoricilor români în materie de dezvoltare a științelor istorice din țara noastră, cu ideile, desigur extrem de numeroase, diferite și deseori contradictorii pe care le va pune în circulație acest congres ținut la București?

¹ Magazin istoric, nr. 12/1971, 2/1972.

— După mine, printre numeroasele și foarte prețioase indicații ale președintelui republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este una care se referă direct la sarcinile istoricilor români în cazul unei confruntări internaționale de această dimensiune: „Înfățișarea profund obiectivă și interpretarea justă, corectă, principală a datelor și faptelor istorice au o importanță esențială pentru lichidarea surselor de neîncredere și animozitate create de-a lungul timpului între popoare. Tendințele de denaturare a datelor istorice, interpretarea lor subiectivă, eronată, în funcție de anumite conjuncturi sau potrivit unor interese unilaterale, nu slujesc cauzei prieteniei între popoare”.

Noi, istoricii, avem datoria să înfățișăm obiectiv trecutul, prezentul și viitorul în lumina materialismului istoric și dialectic, să facem să circule în lume tot mai complet și profund argumentat adevărul științific despre vechimea popoului nostru, dar și despre tinerețea lui de azi.

Interviu consemnat de
Ioan I. DIACONU

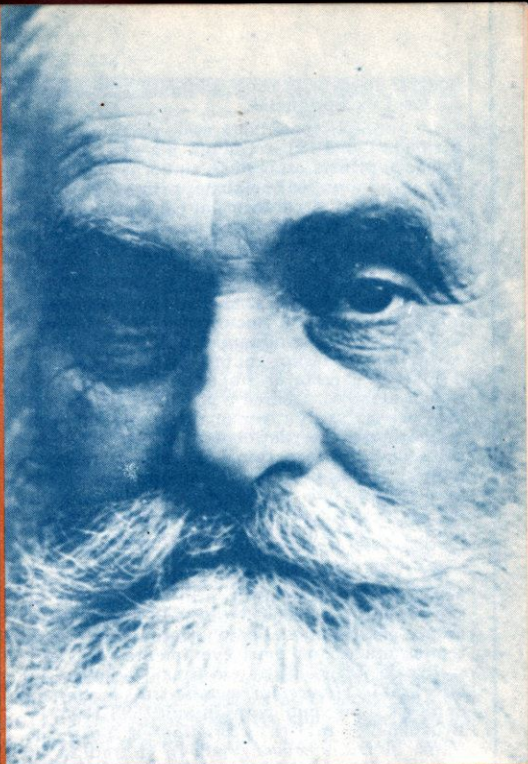
C. Dobrogeanu-Gherea 125 ani de la naștere

UN PROEMINENT GÎNDITOR SOCIALIST

ION MAMINA

La 21 mai se împlinesc 125 ani de la nașterea lui C. Dobrogeanu-Gherea, personalitate proeminentă a culturii românești, militant de seamă al mișcării muncitorești și socialiste din patria noastră. Omului Gherea, rolului și activității sale în domeniul organizării și afirmării partidului politic al clasei muncitoare, revista *Magazin istoric* le-a consacrat, de-a lungul anilor, numeroase articole¹.

Rîndurile ce urmează vor sublinia cu deosebire activitatea practică și creația sa teoretică desfășurate pe pământul românesc, pe pământul care l-a adoptat și cu ale cărui realități s-a identificat. O activitate amplă, o creație cu totul remarcabilă care s-au bucurat de prețuirea unanimă a contemporanilor. Cînd, în 1915, Congresul Partidului Social-Democrat își exprima prinosul de recunoștință față de cel care, de aproape patru decenii, se dăruise activității revoluționare, se subliniau „perseverența, consecvența și dragostea cu care o viață întreagă [Gherea] a luptat pentru marelui ideal de emancipare a proletariatului și, în special, pentru contribuțiile, prin scris și activitate,

aduse clasei muncitoare și țărănești din România”.

C. Dobrogeanu-Gherea a fost un membru activ al mișcării revoluționare din țara noastră, numele său fiind strîns legat de frămîntările și căutările care au pregătit constituirea partidului politic al clasei muncitoare. A fost prezent, prin cuvîntul său autorizat, în cadrul dezbaterilor care au orientat acțiunea politică și organizatorică a clasei muncitoare. A avut o contribuție importantă la apariția a numeroase publicații socialiste; a fost un conferențiar remarcabil și un publicist prodigios, explicînd maselor largi esența materialismului dialectic și istoric; a demonstrat, prin argumente desprinse din realitatea socială și economică a țării, că mișcarea revoluționară din România nu era „o plantă exotică”. Polemist redutabil, a promovat ideile înaintate într-o permanentă confruntare cu exponenții curentelor de idei, de la cele de nuanță conservatoare sau junimiste, pînă la cele liberale, burghezo-radicală sau poporaniste. Fie și o simplă enumerare doar a publicațiilor socialiste la care C. Dobrogeanu-Gherea a colaborat statornic și ne dă o

¹ *Magazin istoric*, nr. 2/1968, 10/1970, 12/1971, 4/1976, 4 și 5/1978.

imagine sugestivă despre puterea sa de muncă cu totul excepțională¹.

La aproape toate congresele partidului din perioada 1893-1916, Gherea s-a aflat printre delegați, printre cei care au elaborat documentele programatice socialiste, printre susținătorii, cu pana și cuvințul, ai campaniilor politice inițiate de conducerea partidului în vederea democratizării regimului politic. El s-a numărat printre reprezentanții români la congresele socialiste internaționale de la Zürich (1893), Basel (1912) și la Conferința socialistă interbalcanică de la București (1915) — forum socialist care a condamnat politica de jaf și crotopire a marilor puteri imperialiste și a dezvăluit caracterul imperialist al primului război mondial. Gherea a stabilit și întreținut legături strânse cu personalități ale mișcării muncitorești internaționale. În 1910, Congresul socialist internațional de la Copenhaga a trimis un călduros salut „bunului tovarăș și excelentului om Dobrogeanu-Gherea”, semnat, între alții, de V.I. Lenin, Rosa Luxemburg, G. Plehanov, C. Huysmans, Cr. Racovski ș.a.

Pe tărîm teoretic, Gherea a realizat o operă novatoare, caracterizată prin îndrăzneală și spirit creator, cu ecou puternic în țară și peste hotare. Scrierile sale² erau așteptate de contemporanii săi ca mari evenimente ale vieții spirituale, unele dintre ele fiind traduse și în alte limbi. *Concepția materialistă a istoriei*, de pildă, a fost publicată, în anii 1893-1895, la Bruxelles, în revista *L'Étudiant socialiste*, la Paris, în *L'Ère nouvelle* (1894), și tradusă în limbile bulgară, srbă și rusă. Studiul *Robia și socialismul* a fost tipărit în 1920, în limba bulgară, iar *Anarhia cugetării* — apreciat de Clara Zetkin ca „lucrare cea mai clară și mai precisă” pe care a citit-o despre Max Stirner, teoreticianul anarhismului — în *L'Ère nouvelle* (1893). *Neobiobăgia* a fost cunoscută în Bulgaria, Serbia, Ungaria, Germania, Austria, Franța, Italia.

¹ Astfel, de-a lungul anilor, C. Dobrogeanu-Gherea a fost prezent în coloanele principalelor publicații socialiste (în paranteze indicăm anii în care a colaborat): *Emanciparea* (1883), *Revista socială* (1884-1887), *Drepturile omului* (1885), *Contemporanul* (1885-1888), *Munca* (1890-1894), *Critica socială* (1891-1892), *Democrația socială* (1892), *Literatură și știință* (1893-1894), *Evenimentul literar* (1894), *Lumea nouă* (1894-1898), *Lumea nouă științifică și literară* (1895-1896), *România muncitoare* (1902), 1905-1909; 1912-1913), *Viitorul social* (1907-1908; 1913), *Viața socială* (1910), *Lupta* (1914-1915), *Lumea nouă* (1919), *Socialismul* (1920). Multe din articolele sale au fost semnate cu pseudonime: *Caius Gracchus*, *N.I.*, *N.*, *Spartacus*, *I. Vasiliu*, *C.G.*, *C.D.G.*, *C.D.G. Vasiliu*, *Ioan Gherea*, *De la Olt*, *Un vechi socialist*.

Pentru a ilustra dimensiunile opereii sale, iată cîteva lucrări care au fost tipărite în volum ori sub formă de broșuri: *Un răspuns d-lui prim-ministru I. C. Brătianu la discursurile sale de la Craiova și sala Alenului în privința proprietății*, 1883; *Karl Marx și economiștii noștri*, 1884; *Robia și socialismul*, 1886; *Ce vor socialiștii români*. *Expunerea socialismului științific și Programul socialist*, 1886; *Chestiunea țărănească*, 1890; *Studii critice*, 1890 (vol. 1), 1891 (vol. 2), 1897 (vol. 3); *Concepția materialistă a istoriei*, 1892; *Legămintele și socializmul*, 1895; *Studiu critic asupra socialismului în România*, 1900; *Din ideile fundamentale ale socialismului științific*, 1906; *Cuvinte uitate*, 1908; *Amintiri din trecut îndepărtat*, 1910; *Neobiobăgia*. *Studiu economico-social* al problemei noastre agrare, 1910; *Asupra socialismului în țările inapoiate*, 1911; *Război sau neutralitate*, 1914.

Subliniind locul și importanța opereii lui C. Dobrogeanu-Gherea în tezaurul marilor valori ale gândirii socialiste, organul central de presă al Partidului Socialist din România — *Socialismul* —, scria la 10 mai 1920: „Opera tovarășului Gherea are o valoare internațională. Prin cercetările și analizele sale asupra structurii societății capitaliste și a legilor sale istorice el a adus un neprețuit serviciu nu numai socialismului român, ci socialismului internațional”. În mai, același an, publicația *La Revue Communiste*, care apărea la Paris sub conducerea lui Ch. Rappoport, evidențiază că Gherea reprezintă „una dintre cele mai marcante figuri ale socialismului modern”.

Ansamblul opereii ne dezvăluie uriașul effort analitic întreprins de Gherea în lumina ideilor socialiste aplicate creator realităților românești, tocmai pentru a putea oferi perspectiva teoretică necesară acțiunii practice revoluționare. Prin această optică, el a investigat geneza și structura României moderne în contextul proceselor care au marcat societatea umană prin dezvoltarea capitalismului, făcînd aprecieri judicioase asupra stadiului de dezvoltare a României la cumpăna dintre secolele XIX și XX, asupra sarcinilor majore ce stăteau în fața poporului și a țării.

Gherea a consacrat numeroase studii problemei agrar-țărănești în România. Înfățișînd situația țărănimii și analizînd contradicțiile sistemului agrar, el a descifrat implicațiile acestuia în evoluția structurilor socio-economice ale țării, relevînd — uneori chiar exagerat — consecințele negative ale rămășițelor semifeudale în mediul rural și a trasat soluții, căi de rezolvare.

Șansa de viitor a țării, după opiniile lui Gherea, ca și ale altor frunțiști socialiști, era industrializarea multilaterală — „problema problemelor țării noastre” —, singura în măsură să asigure independența națională, să micșoreze decalajul dintre România și statele avansate industrial.

În consens cu sentimentele adînci și speranțele neslăbite ale tuturor românilor, Gherea și-a adus o contribuție remarcabilă la definirea unui deziderat major al gândirii socialiste — unitatea națională — arătînd că dezvoltarea țării „în marginile sale etnice” era o cerință vitală, legică.

La meritele lui C. Dobrogeanu-Gherea, ca militant și teoretician, s-au adăugat cele ale omului de cultură, cu rol foarte important în crearea și dezvoltarea esteticii și criticii literare materialiste în România. Cu mare încredere în forța mobilizatoare a artei, el a relevat caracterul cognitiv și educativ al literaturii, cerînd ca aceasta să se adreseze masei largi, să se încorporeze luptei, tendințelor social-politice înnoitoare.

Cu toate virtuțile ei, opera lui C. Dobrogeanu-Gherea a fost supusă — cu deosebire într-o anumită perioadă — unor critici care-i relevau îndeosebi părțile mai puțin clarificate sau neîmplinite. I s-au acordat calificări stigmatizatoare, din care n-au lipsit epitețe ca „oportunistă” și „reformistă”, acestea, într-un plan mai larg, răsfrîngîndu-se, minimalizator,

MICROANTOLOGIE

„Lucrarea practică însă a socialismului, socialismul aplicat, dacă s-ar putea zice așa, tactica pe care trebuie s-o urmeze socialiștii pentru a pune în practică învățămintele noastre trebuie să fie deosebită în fiecare țară, după condițiile reale politice, culturale și economice ale fiecărei țări”.

„...Se creează și la noi condițiile necesare pentru existența unei mișcări socialiste și social-democrate. Prin faptul dezvoltării noastre capitaliste, se creează grupuri și clase sociale care servesc de substrat social pentru o mișcare socialistă și social-democrată, se creează elementele necesare pentru conducerea și înfăptuirea ei.

Și această mișcare socialistă și social-democrată, odată creată, are un mare cîmp de luptă, are un întins domeniu de activitate proprie, are un mare, rodnic și binefăcător rol de îndeplinit”.

„O, nu! Nu o societate poporanisto-țăranistă poate să fie idealul nostru... Și nici într-o societate rusticoidilică [nu] poate fi idealul nostru și al țării”.

Acolo unde fierb viața și lupta, acolo unde strigătul strident al sirenei cheamă mulțimea muncitoare la muncă, acolo unde masele muncitoare în mine rădsolesc măruntălele pămîntului, unde ciocane uriașe spulberă blocuri de oțel, unde pătura de coșuri îndăte spre cer anunță izbînda și victoria muncii omenești asupra naturii, unde vapoare uriașe spintecă oceanele, acolo unde în orașele gigantice se zbat și se izbesc pasiunile, se lovesc și se ciocnesc ideile, se plămădesc cultura formidabilă de azi și cea imensă de mine, acolo unde fierbe și spumegă lupta uriașă dintre muncă și capital, din care trebuie să nască o lume nouă..., acolo și numai acolo poate fi idealul nostru și al țării”.

„Social-democrația tinde spre industrializarea țării, pentru că un stat industrial creează relații omenești superioare statelor înapoiate cum sîntem noi; în societatea industrială se creează mai bune condiții de trai pentru muncitorime, condiții materiale, morale, intelectuale, se creează și mai bune condiții de luptă pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elementele pentru dezvoltarea ulterioară a societății la termenul cărei dezvoltări social-democrația își întrevăde idealul”.

„Hotărît și necondiționat, social-democrația, în concordanță cu concepția și tactica ei, e împotriva războaielor de cîmp, de acaparare; hotărît și necondiționat, social-democrația e împotriva războaielor coloniale capitaliste moderne, războaie de jaf și exploatare; hotărît și necondiționat, social-democrația e împotriva acelor războaie prin care două națiuni civilizate ar cădea să vîdeze [elimine] neînțelegerile dintre ele... Dar tocmai pentru că social-democrația e cu toată energia și cu toată hotărîrea împotriva acestor războaie, tocmai de aceea în mod logic, fatal, necesar trebuie să fie de partea altor războaie: războaiele de liberare, războaiele cîmpului împotriva cîmpului, războaiele civile sau revoluțiile pe care le-ar face clasele subjugate și împilate împotriva împilatorilor”.

asupra bogatelor tradiții de luptă revoluționară ale mișcării noastre muncitorești.

În anii de după 1965 au intervenit însă și în acest domeniu, analizele de o înestimabilă valoare teoretică ale secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care au dat un nou curs cercetării istoriei mișcării muncitorești din România, aprecierii activității militanților revoluționari. „O importanță deosebită în clarificarea problemelor sociale ale țării — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — are activitatea teoretică desfășurată de Constantin Dobrogeanu-Gherea — una din cele mai proeminente figuri de gînditori socialiști ai țării noastre”.

În acest climat, de repunere în drepturi a adevărului științific, inițiativa Institutului de studii istorice și social-politice, în colaborare cu Editura Politică, de a restitui culturii române opera integrală a marelui gînditor este nu numai un simplu gest reparator, ci un act

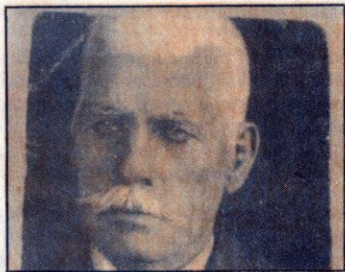
de adîncă recunoaștere și respect profund pentru bogăția de idei, pentru valorile perene ale scrierilor lui Gherea, pentru tradițiile mișcării noastre muncitorești.

Colectivul condus de Ion Popescu-Puțuri și Ștefan Voitec se apropie de momentul încheierii acestei remarcabile inițiative. Primele cinci volume apărute cuprind lucrările social-politice (peste 2 000 pagini); volumele 6 și 7 încorporează studiile de estetică și critică literară (peste 1 000 pagini), iar ultimul volum, al 8-lea, pregătit pentru tipar, conține bogata corespondență a militantului socialist.

Prin editarea ei completă devin posibile stabilirea mai exactă a dimensiunilor acestor opere, plasarea ei — cu virtuțile incontestabile și cu limitele inerente — în contextul mai amplu al gîndirii marxiste internaționale de la sfîrșitul veacului XIX și începutul veacului XX.

Pe frontul independenței

Din însemnările unui țăran soldat

Epopeea eroică a armatei române, a întregului popor în anii 1877-1878 a fost oglindită într-o bogată literatură memorialistică, din care revista noastră a publicat semnificative pagini în nr. 1 și 9/1967, 10/1968, 5/1972, 11/1976, 3-6/1977, 5/1979, numeroși participanți — români și străini — la evenimentele de acum 103 ani consemnându-le așa cum le-au văzut și le-au trăit. Semnatarii lor — generali și ofițeri superiori, oameni politici, diplomați, ziariști, oameni de cultură. Foarte puține sînt însă mărturiile ostașilor de rînd, ale celor care, prin eroismul și jertfa lor, au consfințit pe cîmpurile de luptă independența patriei. Unul dintre acești rari martori — soldați ai războiului — a fost Dumitru Cârjaliu, din comuna Gîrla Mare, județul Mehedinți, care a început războiul ca soldat și l-a sîrșit cu gradul de sergent major, dobîndind în urma faptelor sale de vitejie.

La începutul celor 12 pagini de amintiri — pe care cu mare trudă le-am scris și să nu

mă uitați — găsim cîteva date biografice despre autorul însemnărilor: fiu al unui plugar, muncitor la cîmp, în proprietate la 1864 în categorie de 2 boi cu 7 pogoane și cîteva prăjini din moșia Gîrla Mare, fostă a domnului Costache Ottiliașanu... Apoi eu crescui cu mare căznicie, eriam de 7 sau 8 ani cînd tata și mama mă suduia și mă căsnea cu sapa, cu seceria pe cîmp să muncesc în rînd cu ei. Școli nu prea erau pe atunci și nici părinții nu voiau să mă dea la școală, ca să muncesc la cîmp. Eria dișma din 10 una. La proprietari, ciocoi le zicea. Venia ciocoiu di la Craiova cu cîte 10 și 12 cai la cîte o droșcă [birjă], cu clopote mari la gît ca căldările și cîte trei slugi țigani robiți. Mai întîi venia un argat al ciocoiului din Craiova [anunțînd] că vine aceste zile coconu și aducea veste în satul nostru și pleca prin sat isprăvniceii cu bicele de curea și plesnea și striga să să adune toți locuitorii în curtea ciocoiului să le spună îngrijitorul să-i aducă de acasă cîte 10 ouă, cîte 2 pui, limba porcului și doi cîrnați pentru ciocoi și să iasă înaintea drumului lui.

Rămăs orfan de tată în 1872, situația sa familială s-a înrăutățit tot mai mult.

Eu, cel mai mare între orfani, [trebuia] să țin cei 3 orfani cu mama și pămîntul neplătit la stat și șușiaua la comună, birul lui tata... Eu mă tot duciam la munca cîmpului la ciocoi să fac zile de clacă, cîte trei zile pe săptămînă... Pe [la] 1876 să luase turcu la bătaie cu rusu și sîrbu și veniseră și la noi la Gîrla Mare nește regimente pentru ca să împrejureze frontiera, să fie întărită, să nu triacă turcu peste Dunăre așa că eu mă tot gîndeam ce să fac, să mă dau de voie în armată.

S-a înrolat voluntar în armată. În 1877, chemarea patriei l-a aflat într-un regiment de dorobanși, al cărui nume nu-l precizează în însemnările sale, dar care, probabil, făcea parte din Divizia 4 infanterie. Avea atunci 21 ani.

Dar să-l urmărim pe soldatul erou Dumitru Cârjaliu relativ împlîrile sale din război. În redarea fragmentelor am păstrat, cu cîteva excepții, particularitățile graiului său de acasă corectînd doar punctuația. Explicațiile din text le-am dat în paranteze drepte, iar întreprinderile au fost marcate prin trei puncte. Datele sînt după stilul vechi. Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

1877-1878

Plevna se mlădie

Ne-au concentrat la Calafat, unde să auzia că trec turcii în țara noastră și au venit și domnitorul nostru la Calafat de ne încorajă, deși nu știa românește bine... Să auzea că i-au bătut pe ruși turcii pe toate fronturile și sunt turci ca frunza și iarba... Tomai venisă mama pe la mine cu mîncare și voia să mă ia acasă... Eria prin iulie 1877. Și noi am plecat cîntînd și chîotînd, trecînd prin multe sate, la Turnu Măgurele, unde eria să trecem Dunăria la turci pe podul rușilor, unde mai trecuseră vreo cîteva regimente din Moldova...

Pe noi ne-au dus spre Corabia, unde am stat vreo 2 săptămîni, pînă ne-au venit ordin să coborîm în vale spre Dunăre... Apoi noi sara am întins vreo cîteva hori, chîntînd cu fluierile, apoi și din gură că o, iubită dragă mamă/ să-ți mai trimet un răspuns,/ că astăzi vremea ne-au venit,/ așteptată mai de mult,/ că astăzi vom sări cu toți/ să scăpăm țara de hoți/, noi orice dor noi să uităm,/ că azi patria ne chiamă,/ pentru ea ca să luptăm/ și cu flori iar ne vedem. Apoi, la 20 de august, am trecut și noi Dunăria. Am mai stat de pază pe unde trecuseră rușii, să păzim, că pe ei îi bătea Osman...

În continuare, autorul însemnărilor aminteste cîteva din locurile pe unde s-a deplasat regimentul său, urmînd firul luptelor. La Poradim, sat cu bordece [și] lume săracă, nu aveai unde să te adăpostești și cura[urcea] de sus o ploaie cu șiroi toată ziua și noaptea și un noroi pînă la glesnă, pămînt lipicios de ră-mînea cisma, opinca acolo... Apoi ajunserăm la satul Grivița alături de el [Poradim], ca la 2 kilometri, noaptea. Acolo eria turcime multă. Apoi, a 2-a zi, ne pusăram toți de toate părțile cu tunuri și puști. Se auzia un singur bubuit și ghiulele veneau forfotind pe sus, altele se spăgeau, altele nu...

La Grivița, a luat parte la asaltul redutei, din ziua de 30 august 1877.

A doua zi... rămînînd mulți de-ai noștri pe acele cîmpii și dealuri lungi și ducîndu-se sanitarii noștri să adune pe cei răniți și morți i-au ochit turcii și i-au împușcat, nu i-a, lăsat și s-auzea glasuri tipînd de ai noștri vii... Aceasta a fost prima noastră intrare în foc, care ne speriasăm rău. Apoi peste cîteva zile, iară am dat al 2[lea] asalt, și mai cu iuteală ca cel dintîi. Parte din ai noștri au sînt peste turci în șanțul lor, i-au dezarzat și le-au luat steagul lor, și, la 2 [ceasuri din] zi, s-a dat

încetarea focurilor, că turcii fugiseră înspre Plevna.

Pentru vitejia dovedită în cursul acestor lupte, Cârjallu a fost înaintat în grad. Cantonat la Grivița, regimentul său a participat apoi la operațiile inițiate de români în perioada 6 septembrie-8 octombrie, vizînd ocuparea redutei Grivița 2.

Eu eriam atunci căprar și mă trecusă pe tablă de sergent. În urmă ne veni ordin să mai alegă din noi cîteva mai voinici să-i trimită spre Plesnița, apoi să ocolim, că, să vezi, eria multă oaste turcă și pe alături. Eria niște tufăriș care îl îngrădiseră turcii cu sîrmă și pari ascuțiți bătuți jos în taberele lor, cînd noi vom veni să dăm în pari și în sîrmă. Așa a și fost. A dat un Regiment de-ale noastre în aceste fiare. Apoi săparăm și noi împrejurimele noaptea și făcurăm parapete... Apoi ne veni ordin ca să fim gata cu cartușe de ajuns și pesmeți pe 3 zile și cite o bucată de pastră-mă sau brînză. Să nu ne speriem, că vom fi florile țării. Să dăm năvală peste turci, că Plevna să mlădie [se pleacă] să pice zilele a-cestea. Și dederăm o iuteală pe la 5 sara pînă la 8 sara, a 2-a zi și la baionete, prin șanțuri, și acolo au rămas mulți de-ai noștri morți. Apoi, am auzit că Plevna este gata să cadă și turcii de aici au eșit cu convoaie mari noaptea, cînd noi ziceam că în Plesnița nu mai sînt turci... Așa că au trecut a 3-a zi călărași prin Plesnița cu generalul lor și au adunat morții noștri 3 zile de pe acele cîmpuri și eria un ger de ziceai doamne și să lipeau degetele pe pușcă. Zăpada [era] la genunchi, viscol pe toate părțile, nu aveam unde să punem picioari numai zăpadă și viscol.

În continuare, Dumitru Cârjallu evocă luptele din noiembrie 1877, pentru cucerirea Plevnei.

Împrejurul Plevnei, ocolită de toate părțile, lanțul de 7 și 8 kilometri împrejur, noi stam bine ascunși prin gropi... Pe la 6 sau 18 noiembrie 1877, am avut ordin strașnic să avem în vedere că vor năvăli turcii peste noi noaptea și noi ne-am provizionat cu cite 400 focuri de război. Aviam arme, eriau bune nu-mi eria frică de turci de loc... Eria o cîiață de frig și de atîtea focuri de tunuri și de puști de pîrlia de toate părțile ca și cînd ai pune un maldăr de știr cu sămînța pe foc, așa pîrliau tunurile și puștile. [După] aproape 6 zile și 6 nopți, aproape să isprăvim materialul, au sunat turcii clopote la toate gimile turcești de predarea Plevnei și au sunat și la noi de încetarea focurilor.

1877-1878

Steaua României de argint

Plevna căzuse, dar războiul nu era terminat. Dușmanul trebuia urmărit pentru a nu-i da răgazul necesar unei refaceri. Înainte de a porni spre Vidin, Dumitru Cârjaliu a fost decorat pentru comportamentul său în fața Plevnei: Plevna a picat, Osman pașia este eșit din Plevna, este gata să se predea și așa că, ne spunea dom' ginerul Anghelescu [comandantul Diviziei 4 infanterie] să fim cu inima bună, că [de] ce ne-au fost greu am scăpat. Miine vom lua în primire Plevna... Ginerului i-au spus d. căpitan că sunt eu un băiat foarte cu corași și îndemn pe băieți tot naște, să nu vă fie nici o frică și vom reuși pe tot frontul nostru și d-nu ginerul m-au decorat cu Virtutea [Militară] și m-au numit sergent major. Apoi Plevna s-a predat și noi am plecat spre Vidin, pe la Sfântul Nico-

În p. 58: veteranul D. Cârjaliu, după 38 ani de la luptele din 1877

Dorobanți moldoveni întorși de pe cîmpurile de luptă ale Independenței; fotografie din 1878, donată revistei noastre de Dimitrie Callimachi

lae [6 decembrie], din sat în sat, nu le mai pot ține minte..., Iară am găsit o mare piedică de turci, dar tot i-am respins...

Pînă la Vidin am intrat de 4 ori în foc și am scăpat. Am fost lovit la fluierul piciorului drept de o schije de ghiulea...

Trupele române au continuat marșul spre Vidin în condiții extrem de nefavorabile, datorită timpului și marilor greutăți în aprovizionare. Cârjaliu a fost trimis la un spital militar din Corabia.

Cînd am plecat era mare zăpada și spitalul departe, podurile fărîmate să tot dregiau, dar ghiața le fărîma. Am avut noroc și am trecut la Corabia și mi-au făcut loc dom' doctor Here și m-au pansat. Au venit și domitorul nostru și ne-au văzut și ne-au întrebat de pe ce parte am venit și unde am întîmpinat inamicul și cum eria vremea. Eu i-am spus toate cele ce mi s-au întîmplat și m-a mîngîiat pe obraji. A spus la un dom' colonel să-mi scrie numele și mi l-au scris și numărul patului și mi-au trimis prima **Steaua României** de argint. Și am stat în spital cam vreo 40 zile. Apoi am plecat iar cu ambulanța la regimentul meu, dar frigul nu ne da pace de loc. Ai noștri dedesă tîrcol [înconjuraseră] Vidinului de toate părțile. Curau ghiulelele în Vidin și gloanțele ca ploaia și s-auzeau noaptea țipete și focuri prin tot Vidinul.

Cetatea Vidinului, înconjurată de trupele române, aștepta asaltul final. Succesele de pe celelalte fronturi au silit guvernul turc să înceapă tratativele de pace. În urma armistițiului, la 23 ianuarie 1878, Vidinul a fost ocupat de trupele române.

Am luat-o spre Vidin, unde turcii toți eria strînsi că să zicea că acolo sînt mai marii țării decît la Plevna, Iser pașa [Izzet, comandantul cetății Vidin] și alții. L-am ocolit de toate părțile într-o noapte și turcii nu mai mișcau în nici o parte... Într-o dimineață s-au auzit țipete în Vidin și eșind cu cîrpe albe toți negustorii de acolo plîngînd se rugau de ai noștri ofițeri să-i lase în pace, că armata turcă au făcut armele piramidă și s-au predat. Îmbrăcat în mare ținută, domnu și cu cavaleria au intrat năuntru și apoi au sunat toate gumiile predarea Vidinului și au urmat pacia. Pe noi, toate armatele, ne-au strîns pe o cîmpie și ne-au mulțumit și ne-au rugat sănătate, și ne-au premiat și [ne-au spus] că nu ne vor uita țara niciodată.

**Gheorghe BULUȚĂ,
Ștefan CÎRJALIU**

1877-1878

Bună prietenie și înțelegere

Cucerită prin jertfele și eroismul ostașilor români pe câmpurile de bătălie din Sudul Dunării, prin contribuția maselor populare din toate ținuturile românești, independența deplină a României a fost consacrată pe plan internațional prin Tratatul de pace de la Berlin (iulie 1878).

În septembrie același an, la scurt timp după încheierea păcii, au fost reluate relațiile diplomatice dintre România și Poarta otomană, prin acreditarea de diplomați ai celor două guverne la București și, respectiv, Istanbul.

Re luarea relațiilor diplomatice deși avea loc în urma unui război marcat de grele pierderi, atât pentru învingător, cât și pentru învins, s-a făcut în spiritul respectului reciproc dintre două state suverane. Depășirea fără dificultate a momentelor de încordare a fost posibilă și datorită caracterului deosebit al raporturilor seculare stabilite prin Capitulații¹ între Țările române și Poarta otomană, bază solidă pe care s-a clădit statul român independent.

Omenia pe care o manifestase poporul român în tot timpul desfășurării operațiilor militare, modul demn și plin de respect cu care fuseseră tratați prizonierii otomani² au produs de asemenea o profundă admirație la Istanbul.

Bunele raporturi existente între România și Poartă, la foarte scurt timp după terminarea războiului din 1877-1878, sînt mărturisite în mod elocvent și de corespondența sultanului Abdul Hamid II (1876-1909) adresată suveranului român cu prilejul reluării relațiilor diplomatice între cele două țări³. Astfel, în noiembrie 1878, confirmînd numirea lui Dumitru Brătianu⁴ ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Istanbul, suveranul otoman scria: *Animai de dorința de a vedea strîngîndu-se și consolidîndu-se legăturile de prietenie existente între*

Imperiul otoman și România, am fost bucuroși de alegerea d-lui Brătianu, alegere merită să asigurăm realizarea acestei dorințe.

În eforturile ce le va depune în scopul consolidării relațiilor amicale dintre guvernele noastre dl. Brătianu va primi tot sprijinul guvernului nostru.

Scrisoarea fusese primită la București la 1/13 decembrie 1878. Două zile mai tîrziu, la 3/15 decembrie 1878, Suleiman Bey, trimisul Porții în capitala României, era primit de suveranul român, fapt relatat în *Monitorul oficial* din 5/17 decembrie: „Duminică 15 decembrie 1878, ora 11.1/2 dimineața, Excelența Sa Suleiman Bey, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al M.S.I. Sultanului, a fost primit, împreună cu personalul Legăției imperiale otomane, la Palatul din Capitală, în audiență oficială, cu ceremonialul prescris“.

Diplomatul otoman aducea și o scrisoare din partea suveranului său, prin care acesta, amintind bunele relații existente și în trecut între România și Poartă, își exprima speranța că ele vor cunoaște noi dimensiuni: *În dorința noastră de a vedea consolidîndu-se și dezvoltîndu-se din ce în ce mai mult legăturile de bună prietenie și perfectă armonie care unesc guvernul nostru de România, am socotit de cuviință să-l acredităm pe Suleiman Bey — funcționar de rangul I, înfrîta clasă, fost consilier al ambasadei noastre de la Petersburg — în calitatea de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pe lângă guvernul român. Sperăm că reprezentantul nostru va fi primit favorabil și veți avea deplină încredere în tot ceea ce va avea onoarea să vă spună în numele guvernului nostru și, mai ales, în asigurările că el este însărcinat să vă garanteze dorința noastră de a face din ce în ce mai apropiate raporturile de bună prietenie și perfectă înțelegere, existente între cele două state.*

Legăturile româno-otomane au înregistrat în anii următori o continuă ascendență. Pe linia bunelor raporturi dintre România și Poartă s-a înscris și decorarea suveranului otoman, în 1880, cu cea mai înaltă distincție românească din acea vreme, *Steaua României*, creată în 1864 de Al. I. Cuza. Într-o scrisoare de mulțumire, primită la București, la 11/23 martie 1880, Abdul Hamid II mărturisea că vedea în conferirea înaltei distincții o nouă garanție a continuei consolidări a relațiilor atât de favorabile existente între guvernul meu imperial și România.

Ioan LĂCUSTĂ

¹⁻² Magazin istoric, nr. 3/1975; 12/1977.

³ Scrisorile originale în limba turcă, ale suveranului otoman, însoțite de traduceri în limba franceză, se află la Biblioteca Academiei, secția manuscrise, cota 3(1-15).

CC XXXVII

⁴ Magazin istoric, nr. 4/1974, 1/1978.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

— Cititorii noștri nu pot scrie fie pe adresa indicată, fie la casa poștală nr. 1-702, București.
— Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscrisele și documentele anexe nu se înopiază. În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copile corespondențelor. De asemenea, ne vedem silii să subliniem pentru cei care ne scriu de mină, adesea cu creionul și foarte necitit, că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.

— Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

ÎN URMA CU 35 ANI

Paginile de mărturie și evocări consacrate de Magazin istoric, în 1930, sărbătoririi a 35 ani de la victoria împotriva fascismului au fost primite cu interes de cititorii noștri, exprimat și în numeroase scrisori sosite pe adresa redacției, multe dintre ele semnate de participanți la evenimentele de acum 35 ani.

Mulțumindu-le tuturor celor care ne-au scris și neputînd publica, din necesități de spațiu tipografic, toate scrisorile, am reținut consemnările, semnate de veterani:

ION D. ANGHEL, din Galați, participanți — ca sergent navigator — la luptele aeriene, în perioada august 1944-21 aprilie 1945, cînd avionul său, Savoia 224, din Flotila 2 bombardament greu, Escadrila 82, Grupul 1, Corpul aerian român, s-a prăbușit undeva pe pămîntul cehoslovac. Cu acel prilej și-a pierdut viața maestrul militar cl. I. Petre Udatu, ceilalți membri ai echipei lui (captain aviator Lucian Gheorghiu, locotenent Eusebi Hladîc, submaistrul Gheorghe Ene și sergenții Ion Ionescu și Ion D. Anghel), fiind răniți.

ION STANCU, din comuna Cața, jud. Brașov: Am participat la luptele de stradă pentru cucerirea Budapestei.

GHEORGHE I. NEAMȚU, din satul Corni, com. Lițeni, jud. Suceava: M-am înrolat voluntar în Divizia „Tudor Vladimirescu-Debrin”, participînd la toate operațiunile de luptă, pînă la sfîrșitul războiului, în cadrul Regimentului 1 artilerie „Tudor Vladimirescu”.

LA 18 KM NORD DE VIENA

NICOLAE PASCAL, din Bacău: Am făcut parte din grupul operativ al Brigăzii de căi ferate, Batalionul 1, Compania 12 poduri-căi ferate... Grupul operativ al Brigăzii de căi ferate n-a terminat operațiunile în luna februarie 1945 pe teritoriul Cehoslovaciei, așa cum se arată în articol [România în războiul antihitlerist, nr. 2/1980] și nici la 9 mai 1945, ci am mers mai departe în Austria la reparatul podurilor de căi ferate. La data de 20 mai 1945, ne aflam la Deutschwagram, în Austria, la circa 18 km Nord de Viena, unde am rămas pînă la sfîrșitul lui iunie 1945, cînd am terminat reparația podurilor de căi ferate distruse.

Mulțumim veteranului pentru completările făcute și atenția cu care urmărește revista noastră. Totodată, precizăm că numai o lectură grabită putea da naștere unei confuzii, deoarece în articolul publicat de noi nu se afirmă că Brigada de căi ferate și-a încheiat operațiunile în Cehoslovacia în februarie 1945. Posajul respectiv enumeră doar unitățile române aflate pe front în luna februarie.

SURSA DE INSPIRAȚIE — MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA

Ilustrul dv. înaintaș, Magazin istoric pentru Dacia, apărut în 1845, a fost folosit în epocă și ca sursă de inspirație pentru scriitorii și pictorii vremii ne scrie AL. O. STANCIU, din Constanța. Astfel, în 1865, Theodor Aman expunea în Capitală un tablou al cărui subiect era astfel explicat de marele pictor: Sultanul Mechemet trimite lui Mihai V.V. [Vodă Viteazul] ambasadorii cu cărți [scrisori] și cu daruri scumpe, rugîndu-l să-i fie prieten și să dea pace cetății sale [după] Magazin istoric pentru Dacia, tom. (1845) p. 260.

Completăm informația cititorului conștient că cu următoarele date: Tabloul respectiv a fost prezentat la prima Ex-

pozitie a artistilor în viață, deschisă la 25 aprilie 1865 în sala cea mare de la Ministerul Cultelor din Capitală și printr-o a cărei inițiatori și organizatori s-a aflat și Th. Aman. Expoziția (sau Salonul cum a fost denumită și cum a rămas în tradiție) reunește și unele opere de inspirație istorică. Din Catalogul (Explicațiunea) expoziției aflăm că Th. Aman era prezent, pe lângă opera amintită, cu tablourile: După bătălia de la Ruscuc, portretul lui Ioan Văcărescu (fondatorul Spitalului Colțea), portretul lui Grigore Ghica volevod (fondatorul Spitalului „Pantelimon”).

Carol Popp de Szathmari expunea tabloul Alexandru Ioan Cuza și acvarela Volagiul Măriei Sale (A.I. Cuza) la Constantinopol (24 mai-3 iunie 1864), iar sculptorul Carol Sterck prezenta busturile lui Alexandru Ioan Cuza și, respectiv, al Elenei Cuza.

DOUĂ TEASCURI

PETRE POPOVICI, din Botoșani, dorește să cunoască unele date referitoare la tipografia lui Kogălniceanu din Iași (nr. 7/1977).

Ea a fost inaugurată în 1840, prin încheierea a două teascuri de la Mitropolia Moldovei. Contractat, semnat la 7 martie 1840, între Kogălniceanu și mitropolitul Veniamin, stipulaua condițiile încheierii:

În urmărea rugămintii ce ne-au făcut dumnealui adiutantul Gogălniceanu (sic!) a-i încredințat două teascuri din ale tipografiei Mitropoliei, cu făgăduință de zece ani, să i le dea în starea cea mai bună, înzestrate cu slove și alte trebuințose unelte.

Răzîndu-ne pe o așa îndatorire și încredințîndu-ne de întocmai urmare, i-am dat cerutele două teascuri în credința dumnealui cu următoarele condiții:

1. Se dau dumnealui două teascuri pe vreme de zece ani.

2. Leafă și (și) hrana lucrătorilor și celelalte cheltuieli ce se fac intru îmbunătățirea acestor două teascuri va fi a dumnealui, fără a putea pretenderii vreun ban de la Mitropolie, nici pentru slove, unelte i altele, nici pentru ținerea lucrătorilor.

3. Orice hirtii oficiale ale Mitropoliei sau cărți bisericesti tălmăcite de noi, ce vom voi să se tipărească în acele două teascuri, dumnealui adiutantul este îndatorit ca și în tipografia Mitropoliei să le tipărească, fără nici o plată, dîndu-se de Mitropolie numai hirtia, cerneala și leafa lucrătorilor, pe vreme cît va ține lucrul tipăririi acestor cărți.

4. Cîștigul ce va ieși de la tipărirea cărților va fi a dumisale, pentru ca să poată și dumnealui îndemna, pe de o parte, ținerea lucrătorilor, iar pe de alta împlinirea celorlalte îndatoriri și cheltuieli.

5. După trecerea a zece ani de zile, dacă Mitropolia nu va voi a mai lăsa aceste două teascuri dumnealui și pentru mai multă vreme, dumnealui este dator a țese-mari (a înapoia) în deplină stăpînire a Mitropoliei atît amîndouă teascurile, cît și slovele și unelte trebuințose la lucrarea acestor două teascuri, ca prin aceste să fie tipografia Mitropoliei, mai ales aceste două teascuri, adușă în cea mai bună stare.

6. Dacă aceste două teascuri nu vor ajunge dumisale spre săvîrșirea lucrului, dumnealui este volnic (slobod) a-si mai cumpăra încă un teasc, pentru a face slujba lui, după trecerea de zece ani, va trece în stăpînire Mitropoliei, răspînzîndu-se de către Mitropolie toată cuprinderea cheltuieli cu facerea lui, după socoteala ce va înfățișa acum la soseala lui, care factură se va iscăli de către noi.

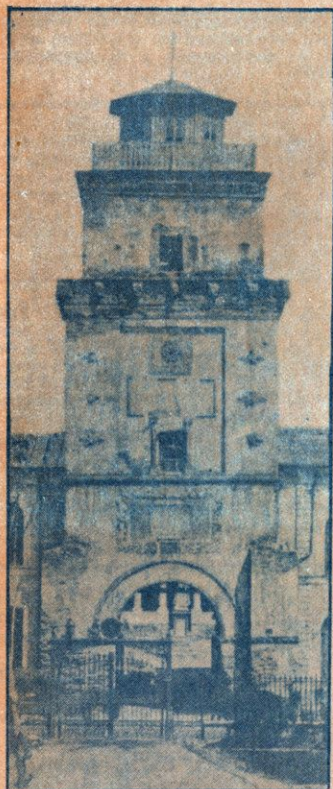
POSTA MAGAZIN ISTORIC

7. Din toate cărțile ce va tipări, dumnealui este dator a da cite un exemplar la bibliotecă Mitropoliei, fără nici o plată.

TURNUL COLTEI, 1876

Vă trimit una dintre ultimele imagini ale Turnului Coltei (nr. 6/1967) înainte de demolarea sa din 1888, ne scrie TUDOR STOIAN, din Alexandria. La care precizăm: fotografia a fost făcută în 1876 de cunoscutul pictor și pionier al artei fotografice din țara noastră Carol Popp de Szathmari (nr. 12/1973).

După demolarea turnului, au fost transportate la Muzeul de antichități, din București, cum consențează un document de epocă, 2 pietre cu inscripții, 4 ferestre lichenate sculptate de țereastră, 8 rosace, 8 lei (suport) de piatră ai balustradei, terminați în capete stilizate de lei și alte mici figuri.

ALBUM

Am văzut, în nr. 6/1978, reproduse pe copertele I-IV, imagini din cunoscuta lucrare a lui Adolphe Billecocq Album Moldo-Valaque. Un exemplar al albumului ar fi avut și Titu Maiorescu. E adevărat? ne întreabă DUMITRU TOMESCU, din București.

Într-adevăr, în 1908, Titu Maiorescu a donat Muzeului de artă națională din București un exemplar din această lucrare, care aparținuse tatălui său, Ioan Maiorescu.

Volumul — devenit raritate bibliofilă încă acum șapte decenii — purta pe ultima filă o inscripție în limba turcă, care conținea și numele autorului: Adolphe Billecocq.

PE SCURT

CONSTANTIN PREDĂ, din comuna Vărbilău, jud. Prahova, strungă la Uzina mecanică Plopeni; renumitul coif geto-dac de aur de la Cotofenesti (nr. 9/1976) a fost descoperit în 1927; din ultima scriere, neterminată, a lui Nicolae Iorga au fost publicate fragmente în volumul Materiale pentru o istoriologie umană, Editura Academiei, 1968.

VASILE CORBAN, din București, ne semnalează că în comuna Izvorul Mureșului, jud. Harghita, se mai păstrează tradiții orale referitoare la Mihai Viteazul (trecearea sa pe acele meleaguri,uciderea lui Basia, asasinarea marelui voievod).

GEORGHE GAL CHIȘ, din satul Cohan, comuna Abram, jud. Bihor; NICOLAE TOMA, din București; DUMITRU SOCACI, din comuna Rafnic, jud. Caraș-Severin: lucrările prezentate în cadrul rubricii Cărți sosite la redacție le puteți procura prin librăria Cartea prin poștă, str. Pitar Moș, nr. 5, București.

LA TREI ANI DISTANȚĂ

GH. STAMATE, din Focșani: Sint un cititor statornic al revistei Magazin istoric, pe care o urmăresc număr de număr încă de la apariția ei. Într-una din zilele trecute, un prieten mi-a pus la dispoziție ultimul volum din Crisia, IX, Oradea, 1979. Citind articolul Avram Iancu și problema credinței Daco-Români (pp. 775-782) semnat de Gh. I. Bodea, anumite formulări, ca și unele date cuprinse în el, mi s-au părut cunoscute dintr-o altă lectură. Într-adevăr, reluând colecția Magazinului istoric pe cîteva ani în urmă, în nr. 6(111) din iunie 1976 (pp. 18-21 și 24), același autor a publicat articolul 1850-1851: călătoriile lui Avram Iancu la Viena. Românii să stea de sine ca români. Date fiind pasajele ce se regăsesc, cu excepția unor ușoare remaniere, aproape integral în studiul din Crisia, cred că autorul trebuia să indice în subsoal, printre altele alte surse de informare, și propriul său articol din Magazin istoric.

Nicolae MINEI

POȘTA CONCURSULUI

FLOREA CHIRILĂ, electrician, Întreprinderea construcții-montaj Brăila; GELU ONEA, din Constanța; ALEXANDRU-ION FEICA, din Tîrgu Jiu; DORU GHITĂ, electrician la Fabrica de stofe Carpalex din Brașov: după cum am anunșat în regulamentul concursului (nr. 2/1980) nu se iau în considerare decît răspunsurile primite, laote odată, după publicarea ultimei serii de întrebări, împreună cu cele patru taloane.

HRISTEA PISLA, din Corabia: în cazul că dorii să participai cu mai multe serii de taloane, nu este necesar să trimiteți decît un singur set de răspunsuri, la care poți adăuga toate celelalte taloane suplimentare. Mulțumim pentru felicitări.

**talon de
participare
la concurs
MAGAZIN
ISTORIC**

CONTENTS (Romanian History) N.I. DRAGODĂNESCU, M.E. IONESCU, AL. D. DUȚU, M. ȘTEFAN Romania in the War Against Hitler • N. MINEI Ex-Foreign Minister N. Petrescu-Comnen's Memories • AL. VULPE Geto-Dacian Traditions of Political Organization • Z. SZEKELY Dacian Citadels: Covasna, Poian • E. CONDURACHI, A. GIEYSZTOR The XV-th International Congress of Historical Sciences • I. MAMINA C. Dobrogeanu-Gherea — an Outstanding Socialist Thinker (1855-1920) • GH. BULUȚĂ, ȘT. CÎRJALIU Diary of a Farmer-Soldier in the Independence War • I. LĂCUSTĂ 1878. Re-Establishing of Diplomatic Relations between Romania and Turkey

SOMMAIRE (Histoire roumaine) N.I. DRAGODĂNESCU, M.E. IONESCU, AL. D. DUȚU, M. ȘTEFAN La Roumanie dans la guerre anti-hitlerienne • N. MINEI Les Mémoires de l'ancien Ministre des Affaires Étrangères N. Petrescu-Comnen • AL. VULPE La Tradition de l'organisation politique chez les Gétos-Daces • Z. SZEKELY Cités daciques: Covasna, Poian • E. CONDURACHI, A. GIEYSZTOR Le XV-ème Congrès international des sciences historiques • I. MAMINA C. Dobrogeanu-Gherea — un remarquable théoricien socialiste (1855-1920) • GH. BULUȚĂ, ȘT. CÎRJALIU Le Journal d'un soldat-paysan de la Guerre d'Indépendance • I. LĂCUSTĂ 1878. La reprise des relations diplomatiques roumano — turques

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Н.И. ДРАГОДĂНЕСКУ, М.Е. ИОНЕСКУ, А.Л. Д. ДУЦУ, М. ШТЕФАН Румыния в войне против Гитлера • Н. МИНЕЙ Воспоминания бывшего министра Внешних Дел, Н. Петреску-Комнена • А.Л. ВУЛПЕ Гето-дакийская традиция политического устройства • З. СЕКЕЙ Дакийские крепости: Ковасна, Поян • Е. КОНДУРАКИ, А. ГИЕШТОР К XV-ому Международному съезду исторических наук • И. МАМИНА Выдающийся социалистический теоретик: К. Доброджану-Геря (1855-1920) • Г. БУЛУЦĂ, Ш. КЫРЖАЛИЮ Записки крестьянина-солдата в Войне за независимость • И. ЛĂКУСТĂ 1878. Возобновление дипломатических отношений между Румынией и Турцией

INHALT (Rumänische Geschichte) N.I. DRAGODĂNESCU, M.E. IONESCU, AL. D. DUȚU, M. ȘTEFAN Rumänien im Krieg gegen Hitler • N. MINEI Die Andenken des Ex-Aussenministers N. Petrescu-Comnen • AL. VULPE Die Tradition der politischen Organisation bei den Geto-Daken • Z. SZEKELY Dakische Burgen: Covasna, Poian • E. CONDURACHI, A. GIEYSZTOR Der XV. Internationale Historikerkongress • I. MAMINA Ein hervorragender sozialistischer Theoretiker: C. Dobrogeanu-Gherea (1855-1920) • GH. BULUȚĂ, ȘT. CÎRJALIU Die Aufzeichnungen eines Bauernsoldaten während des Unabhängigkeitskrieges • I. LĂCUSTĂ 1878. Die Wiederaufnahme der diplomatischen Beziehungen zwischen Rumänien und der Türkei

SUMARIO (Historia română) N.I. DRAGODĂNESCU, M.E. IONESCU, AL. D. DUȚU, M. ȘTEFAN Rumania en la guerra antihitleriana • N. MINEI Los recuerdos del ex-ministro de Asuntos exteriores N. Petrescu-Comnen • AL. VULPE La tradición de la organización política a geto-dacios • Z. SZEKELY Fortalezas dacias: Covasna, Poian • E. CONDURACHI, A. GIEYSZTOR El XV-o Congreso internacional de ciencias históricas • I. MAMINA Un destacado pensador socialista: C. Dobrogeanu-Gherea (1855-1920) • GH. BULUȚĂ, ȘT. CÎRJALIU Los apuntes de un campesino-soldado de la Guerra de Independencia • I. LĂCUSTĂ 1878. El restablecimiento de las relaciones diplomáticas entre Rumania y Turquía

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136—137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Budură
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURĂ : Georgeta Apreotesel, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

